

T.C.
BEYKENT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI
ULUSLARARASI İLİŞKİLER BİLİM DALI

**SOĞUK SAVAŞ DÖNEMİNDE TÜRK İSTİHBARAT
KURGUSU**
(Yüksek Lisans Tezi)

Tezi Hazırlayan: **Ecevit KILIÇ**

İstanbul, 2011

T.C.
BEYKENT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI
ULUSLARARASI İLİŞKİLER BİLİM DALI

**SOĞUK SAVAŞ DÖNEMİNDE TÜRK İSTİHBARAT
KURGUSU**
(Yüksek Lisans Tezi)

Tezi Hazırlayan:
Ecevit KILIÇ
Öğrenci No:
090771032

Danışman:
Prof. Dr. Mithat BAYDUR

İstanbul, 2011

YEMİN METNİ

Yüksek lisans projesi olarak sunduğum ‘SOĞUK SAVAŞ DÖNEMİNDE TÜR K İSTİHBARAT KURGUSU‘ başlıklı bu çalışmanın, bilimsel ahlak ve geleneklere uygun şekilde tarafımdan yazıldığını, yararlandığım eserlerin tamamının kaynaklarda gösterildiğini ve çalışmamın içinde kullanıldıkları her yerde bunlara atıf yapıldığını belirtir ve bunu onurumla doğrularım. 06/06/ 2011

Aday: Ecevit KILIÇ

T.C.
BEYKENT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ
TEZLİ YÜKSEK LİSANS SINAV TUTANAĞI

06.10.2011

Enstitümüz *Uluslararası İlişkiler* Anabilim dalı *Uluslararası İlişkiler* Bilim dalı yüksek lisans öğrencilerinden 090771032 numaralı *Ecevit KILIÇ*' in "*Beykent Üniversitesi Lisansüstü Eğitim - Öğretim ve Sınav Yönetmeliği*"nin ilgili maddesine göre hazırlayarak, Enstitümüze teslim ettiği "*SOĞUK SAVAŞ DÖNEMİNDE TÜRK İSTİHBARAT KURGUSU*" konulu tezini, Yönetim Kurulumuzun 01.06.2011 tarih ve 2011/09 sayılı toplantısında seçilen ve Taksim Yerleşkesinde toplanan biz jüri üyeleri huzurunda, ilgili yönetmeliğin (c) bendi gereğince 60 dakika süre ile aday tarafından savunulmuş ve sonuçta adayın tezi hakkında ~~oyekluğu/oybirliği~~ ile ~~Kabul/Red veya Düzeltme~~ kararı verilmiştir.

İşbu tutanak, 4 nüsha olarak hazırlanmış ve Enstitü Müdürlüğü'ne sunulmak üzere tarafımızdan düzenlenmiştir.

DANIŞMAN
PROF.DR MİTHAT BAYDUR

ÜYE
YRD.DOÇ.DR SAİT YILMAZ

ÜYE
YRD.DOÇ.DR.ŞEFER GÜMÜŞ

SOĞUK SAVAŞ DÖNEMİNDE TÜRK İSTİHBARAT KURGUSU

Tezi Hazırlayan: **Ecevit KILIÇ**

Özet

Bu yüksek lisans tezi, İkinci Dünya Savaşı'nın bitmesiyle başlayan Soğuk Savaş döneminde Türkiye'nin istihbarat anlayışı ve kurgusunun ne şekilde değişime uğradığını ortaya koymaktadır. Türkiye'nin ABD ile müttefik olmasının ve NATO'ya üye olmasının ardından Türkiye'nin istihbarat kuruluşlarında yaşanan değişiklikler irdelenmektedir. İlk Türk devletlerinden başlayarak Türk istihbarat sisteminin üzerine inşa edildiği temeller ve Kurtuluş Savaşı'nın ardından Türkiye'nin istihbarat teşkilatı Milli Emniyet Hizmetleri'nin kuruluş öyküsü de çalışmanın kapsamına girmektedir. Tezin esas konusunu oluşturan Türkiye'nin istihbarat kurgusunda değişikliklere yol açan tüm olay ve gelişmeler ayrıntılı olarak ortaya konulmaktadır.

Çalışma, Türkiye ile Amerika Birleşik Devletleri ilişkilerinin gelişmesi ve Türkiye'nin NATO'ya kabul edilmesiyle Türk istihbarat kurgusunun büyük ölçüde komünizmle mücadele konseptine göre değiştiği savına dayanmaktadır. Sovyetler Birliği'ne sınır olması nedeniyle Soğuk Savaş'ın kilit ülkesi Türkiye olmuştur. Bu Türkiye'yi ABD için çok önemli kılmaktadır. Türkiye ise Sovyetler birliği tehdidine karşı ABD ile yakınlaşmıştır. Güvenlik kaygısıyla gelişen bu ilişkiyle birlikte Türkiye'nin istihbarat yapısı adeta evrim geçirmiştir. Milli İstihbarat Teşkilatı ve Emniyet İstihbarat yeniden yapılandırılmıştır. Türk Silahlı Kuvvetler bünyesinde de Özel Harp Dairesi kurulmuştur. Türkiye, bu dönemde başta ABD olmak üzere Batılı ülkelerin istihbarat servisleriyle ortak çalışmalar yürütmüştür.

Anahtar Kelimeler: MAH, CIA, KGB, Özel Harp Dairesi, Seferberlik Tetkik Kurulu, Milli İstihbarat Teşkilatı, Soğuk Savaş

TURKISH INTELLIGENCE FICTION IN COLD WAR

Presented by: **Ecevit KILIÇ**

Abstract

This MA Thesis reveals how Turkish intelligence's fiction and understanding has changed after the end of the Second World War during the Cold War. It investigates the changes on Turkish intelligence organization after being allied with the United States and NATO membership was approved. This Thesis covers the history of Turkish intelligence system starting from the first Turk states till the foundation of National Security Services after the Independence War. All the events and developments that led to changes in Turkish intelligence setup presented very detailed that constitutes the main subject of this thesis.

The study depends on the claim of the development of relations between the United States of America and Turkey and after the NATO membership was approved while the Turkish intelligence has been changed largely based on fiction the adoption of the concept of fighting communism. Turkey has become a key country due to have boundary with the Soviet Union during the Cold War. This makes Turkey very important for the United States. Turkey became closer against the threat of the Soviet Union with the United States. Turkish intelligence structure has been almost evolved with this relationship that depends on the security concerns. National Intelligence Agency and the Police Intelligence had been restructured. The Office of the Special Warfare has been established within the Turkish Armed Forces. Turkey conducted joint studies with the intelligence services of the United States and western countries during this period of time.

Key Words: NSS, CIA, KGB, Office of Special Warfare, Inspector General Mobilization, National Intelligence Agency

İÇİNDEKİLER

ÖZET	i
ABSTRACT	ii
KISALTMALAR	v
GİRİŞ	1
1 TÜRKLERDE İSTİHBARAT	6
1.1. Osmanlı Devleti Öncesi Türklerde İstihbarat Faaliyetleri.....	6
1.2. Selçuklularda İstihbarat Teşkilatı	7
1.3. Osmanlı İmparatorluğu'nda İstihbarat Örgütleri	9
1.4. Kurtuluş Savaşı Yıllarında İstihbarat	15
1.4.1. Karakol Cemiyeti	15
1.4.2. Zabitan Grubu	16
1.4.3. Hamza.....	17
1.4.4. Mim Mim Grubu	17
1.4.5. Askeri Polis Teşkilatı	18
1.4.6. Tetkik Heyeti Amirlikleri	19
1.5. Cumhuriyet'in İlk Dönemlerinde İstihbarat	19
2. SOĞUK SAVAŞ VE YENİ İSTİHBARAT ANLAYIŞI	24
2.1. İkinci Dünya Savaşı ve İstihbarat	24
2.2. Çift Kutuplu Dünya	27
2.3. Soğuk Savaş'ın İstihbarat Örgütleri	31
2.3.1. Merkezi İstihbarat Ajansı (CIA)	31
2.3.2. Devlet Güvenlik Komitesi (KGB).....	33
2.4. NATO Bünyesindeki Gizli Yapılanmalar	34
3. TÜRKİYE'NİN NATO'YA KABUL EDİLMESİ VE ABD İLE İLİŞKİLER	41
3.1. Türk- ABD İlişkilerinin Gelişiminin Genel Çerçevesi	41
3.2. Soğuk Savaş'ın ilk yıllarında Türk- Amerikan ilişkileri	42
3.3. Türkiye'nin NATO'ya katılması	44
4. 1952-1990 YILLARI ARASINDA TÜRKİYE'NİN İSTİHBARAT	48
4.1. Milli İstihbarat Teşkilatı	48
4.1.1. MAH'daki Yapısal Değişiklikler	48
4.1.2. CIA ve MAH'ın Ortak Çalışması.....	50
4.1.3. Merkezi Anlaşma Teşkilatı ve İstihbarat Ağı	54
4.1.4. MAH'ın MİT'e Dönüştürülmesi	56
4.2. Özel Harp Dairesi	61
4.2.1. Seferberlik Tetkik Kurulu'nun Kurulması	61
4.2.2. Seferberlik Tetkik Kurulu'nun Özel Kadrosu	63
4.2.3. STK'nin Teşkilat Yapısı.....	64
4.3. Polis İstihbarat	66
4.3.1. İstihbarat Daire Başkanlığı'nın Kurulması	66
4.3.2. Soğuk Savaş ve Polis İstihbarat	67
SONUÇ VE ÖNERİLER	70
KAYNAKÇA	76
ÖZGEÇMİŞ	80

KISALTMALAR

ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
a.g.e.	: Adı Geçen Eser
CENTO	: Merkezi Anlaşma Teşkilatı (Central Treaty Organization)
CIA	: Amerikan Merkezi İstihbarat Teşkilatı (Central Intelligence Agency)
ESF	: ABD'nin İktisadi Destekleme Fonu (Economic Support Fund)
FBI	: Federal Soruşturma Bürosu (Federal Bureau Of Investigation)
FMF	: ABD'nin Dış Askeri Yardımlar Programı (Foreign Military Financing)
KGB	: Devlet Güvenlik Komitesi (Komitet Gosudarstvennoi Bezopasnosti)
MAH / MEH	: Milli Emniyet Hizmeti Riyaseti
MI6	: İngiliz Gizli Haber Alma Teşkilatı (Military Intelligence Section 6)
MIT	: Milli İstihbarat Teşkilatı
NATO	: Kuzey Atlantik Anlaşması Örgütü (North Atlantic Treaty Organization)
NSC	: Ulusal Güvenlik Konseyi (National Security Council)
OSS	: Stratejik Hizmetler Bürosu (Office for Startegic Service)
ÖHD	: Özel Harp Dairesi
SSCB	: Sovyetler Sosyalist Cumhuriyetler Birliği
STK	: Seferberlik Tetkik Kurulu

GİRİŞ

İstihbarat tarihi insanlık tarihi kadar eskidir. Devletler, kurulduğu ilk dönemlerden günümüze kadar istihbarat faaliyetlerine büyük önem verdiler. Özellikle de ulusal güvenliğin sağlanmasında istihbaratın büyük önemi vardır. Güçlü bir devlet olmanın temel şartlarından biri artık güçlü bir istihbarat sistemine sahip olmaktan geçmektedir.

İstihbarat, muhtelif kitap ve lügatlerde “akıl, zekâ, anlayış, malûmat, haber, bilgi, vukuf, işitilen haberler, muteber olan havadis, duyulan şeyler, toplanan haberler, alınan haberler, bilgi toplama, haber alma” olarak tarif edilmektedir.¹ İstihbarat kelimesi Arapça kökenlidir. “Yeni öğrenilen bilgi” ve “haber” anlamına gelmektedir. Haber ve bilgi alma anlamına gelen istihbar kelimesinden türemiştir.² Burada yine Arapça kökenli olan “haber” kelimesi temel oluşturmaktadır.

İngilizce dilini kullanan Batı toplumlarında ise istihbarat kelimesinin karşılığı “intelligence” kelimesidir. Zekâ, akıl ve bilgi gibi anlamlara gelmektedir. Başta Amerika Birleşik Devletleri olmak üzere Batılı ülkelerde tarih boyunca istihbarat daha çok entelektüel bir faaliyet olarak kabul edilmiştir.

Rusya ve diğer Slav kökenli ülkelerde ise “güvenlik” kelimesi istihbarat çalışmalarındaki kilit sözcüktür. Bu ülkelerde istihbarat kuruluşlarının adlarında “güvenlik” sözcüğü mutlaka yer almaktadır. Sovyetler Birliği’nin ünlü istihbarat kuruluşu KGB’nin açılımı Devlet Güvenlik Komitesi’dir. İstihbaratın daha çok güvenlik endeksli olmasının nedeni dış tehlike ve tehdit psikolojisidir.³

Dünyadaki ilk ciddi istihbarat çalışmalarına M.Ö. 500’lerde Çin’de rastlanmaktadır. Çinli Hoca Sun Tzu savaş sanatıyla ilgili o yıllarda yazdığı kitapta geleceği kestirmek için istihbarat yapmanın önemini vurgular. İstihbarat

¹ Erdal İter, Milli İstihbarat Teşkilatı’nın Tarihçesi: Milli Emniyet Hizmetleri Riyaseti (M.E.H/MAH), Ankara: MİT Basım Evi, Ankara, 2002, s.1.

² Tuncay Özkan, MİT’in Gizli Tarihi, İstanbul: Alfa Yayınları, 2004, s. 24.

³ Özkan, a.g.e., s. 25.

faaliyetlerinin, ruhlara, büyücülere ve kâhinlere başvurmaktan daha yararlı mantıklı bir yol olduğunu anlatmaya çalışır.⁴

Çağdaş anlamda daha organize ve kurumsal istihbarat çalışmalarının ilk örnekleri ise 1530'lu yıllarda İngiltere'nin Kraliyet isimli gizli servisi oluşturmasıyla ortaya çıkar. 18. yüzyılda ise önce Fransızlar, ardından Almanlar ve sonra diğer batılı ülkeler istihbarat faaliyetlerini yürütecek teşkilatlarını oluşturdular. Hem Birinci Dünya Savaşı hem de İkinci Dünya Savaşı sırasında ülkeler birbirilerine karşı ciddi istihbarat savaşları yürüttüler. Bu dönemde söz konusu ülkelerin istihbarat teşkilatları ve yapıları da modern bir yapıya kavuşmuştur.

İkinci Dünya Savaşı'nın bitmesi aynı zamanda yeni bir savaşın başlangıcı olur: Soğuk Savaş. İkinci Dünya Savaşı'ndan yenedünyanın iki süper gücü olarak çıkan Sovyetler Birliği ve ABD, dünyayı aralarında iki kampa bölerek yaklaşık elli yıl sürecek olan Soğuk Savaş dönemini başlattılar. Her kampın diğerini tehdit, rekabet ve istihbarat faaliyetleri ile sürekli baskı ve teyakkuz halinde tutmasına dayanan Soğuk Savaş, 1991 yılına kadar sürmüştür.

Soğuk Savaşın en büyük özelliği, tarafların birbirleri ile girdikleri askeri ve teknolojik yarışın yanı sıra, hem kendi kampları içindeki anti-istihbarat faaliyetlerini önlemeye çalışmaları, hem de karşı kampı istihbarat faaliyetleri ile sürekli kontrol altında tutmaya ve bozmaya çalışmalarıdır. Bu nedendir ki, Soğuk Savaşın en temel unsurlarından biri istihbarat faaliyetleri olmuştur. İstihbaratı en kuvvetli olan taraf bir adım önde durmuş ve diğerine üstünlük sağlayabilmiştir.

Özellikle İkinci Dünya Savaşı öncesine kadar bilgi toplama ve bu bilgiyi yorumlayarak sonuçlara ulaşmak ya da basit suikast ve iç karışıklık çıkartma faaliyetleri ile sınırlı olan istihbarat, Soğuk Savaş ile birlikte günümüzdeki çok boyutlu yapısını almıştır. Bugün Soğuk Savaş'ın bir sonucu olarak istihbarat; espionaj faaliyetlerinin yanı sıra, bu faaliyetlerden elde edilen bilgilerin sonucuna göre operasyonlar yapmayı, farklı amaçlara hizmet edebilecek çok çeşitli yapılanmalar kurmayı; baskı, tehdit ve sabotaj faaliyetleri ile iç karışıklık,

⁴ Sun Tzu, Savaşma Sanatı, Çev. Sibel Özbudun- Zeynep Ataman, İstanbul: Anahtar Kitaplar Yayınevi, 1992.

ayaklanma, suikast, seçimlerin etki altına alınması, darbe ve ekonomik veya siyasi çökertme operasyonlarını dahi kapsar hale gelmiştir. Soğuk Savaş, istihbaratı, uluslararası güç mücadelesinin en temel enstrümanlarından birine dönüştürmüştür.

Öte yandan Soğuk Savaş boyunca tarafların istihbarat örgütleri arasında amansız bir istihbarat mücadelesi yaşanmıştır. Yaklaşık 50 yıl, temelde Sovyetler Birliği'nin dış istihbarat örgütü olan KGB ile Amerikan'ın istihbarat örgütü CIA ve İngiltere'nin istihbarat teşkilatı MI6'dan oluşan ittifak arasında büyük bir istihbarat savaşına sahne olmuştur. İdeolojik ve ekonomik çıkarlar açısından aynı ittifak içerisinde yer alan ve yenedünyada Batı'nın liderliğini yapan bu ülkeler, Sovyetler Birliği ve Sovyetler Birliği'nin kontrolü altında olan ülkelere karşı geniş bir cephede istihbarata dayalı bir mücadeleye girişmişlerdir.

Bu bağlamda Sovyetler Birliği'nin karşısında yer alan ittifak ülkeleri özellikle NATO'nun hayata geçirilmesi ile birlikte hem birlikte çalışabilecekleri bir platform yaratmış oldular, hem de NATO'ya üye olan ülkelere komünizm tehlikesine karşı yapılandılar. NATO özellikle ABD istihbarat teşkilatı CIA'nın bu ülkelere yerleşmesinde ve faaliyet yürütmesinde önemli bir araç olmuştur. Sovyetler Birliği'ne sınırı olan Kuzey Avrupa ülkeleri, Ortadoğu ülkeleri, Balkan ülkeleri ve Türkiye en çok istihbarat faaliyeti yürütülen yerler olmuştur. Aynı şekilde Sovyetler Birliği de bu ülkelere çok ciddi istihbarat çalışmalarında bulunmuştur. Bu bölgelerde ve ülkelere Sovyetler Birliği ile CIA ve NATO bünyesinde kurulan istihbarat kurumları kıyasıya bir mücadelenin içerisinde girmişlerdir.

Türkiye de bir süre sonra bu istihbarat mücadelesinin içinde yer almaya başlamıştır. Aslında Türkiye, Soğuk Savaş döneminin en kritik ve stratejik ülkelerinden biri olmuştur. Bunun temel nedeni jeopolitik önemidir. Çünkü Türkiye Sovyetler Birliği'ne komşudur. Bu durum Türkiye'yi ABD için vazgeçilmez kılmıştır. ABD, komünizmin yayılmasını engellemek için Türkiye ile yakın ilişkiler kurmaya başlar. ABD'nin temel amacı Sovyetler Birliği'nin Doğu Akdeniz ve Ortadoğu'ya inmesini engellemektir. Kilit ülkeler ise Türkiye ve Yunanistan'dır. Amerika, bu amaçla Yunanistan ve Türkiye'ye ekonomik ve siyasal destek sağlama planını devreye sokmuştur. İkinci temel amacı ise olası bir Sovyetler Birliği'nin Batı'ya karşı işgal ve savaş girişiminde Kızıl Ordu'yu Türkiye'de durdurmaktır.

Aynı şekilde Türkiye'nin de kendi çıkarları söz konusudur. Sovyetler Birliği'nin sıcak denizlere inme çabası Türkiye için ciddi bir tehlike oluşturmaktadır. Türkiye de bu tehlike karşısında ABD ile ilişkiler geliştirme yoluna gitmiştir. ABD'nin endişeleri, Türkiye'nin ise güvenlik kaygıları iki ülkeyi birbirine yakınlılaştırmıştır. Amerika, Truman Doktrini ve ardından Marshall Planı ile Türkiye'ye ekonomik ve askeri yardım yapmıştır.

Türk- Amerikan ilişkilerinin gelişmesi kendisini en çok gösterdiği alanlardan biri ulusal güvenlik ve istihbarat olmuştur. Kurtuluş Savaşı'nın ardından genç Cumhuriyet'e yönelik dış ve iç tehditler dikkate alınarak kurulan temel istihbarat teşkilatı Milli Emniyet Hizmetleri, İkinci Dünya Savaşı boyunca yabancı ülkelerin istihbarat elemanlarına karşı mücadele etmiştir. Savaş sonrası olduğu gibi İkinci Dünya Savaşı'nda sırasında istihbarat örgütleri arasında adeta savaşlar yaşanmıştır. Sovyetler Birliği'ne yakın olması nedeniyle Türkiye, istihbaratçuların cirit attığı bir ülke haline gelmiştir. Ancak hem kadrosunun geniş olmaması hem de savaştaki tarafsızlık tutumunu istihbarata da yansıtmaya çalışması nedeniyle MAH, Türkiye ile ilgili faaliyetlere bulaşmayan yabancı istihbarat elemanlarına müdahale etmemiştir. Türkiye aleyhine çalışma yürüten çok sayıda ülkenin istihbarat elemanları yakalanarak yargı önüne çıkartılmıştır. Savaş sırasında MAH çalışmalarında ağırlıklı olarak Almanya'dan yana tavır aldığı görölmektedir. Bu ülkenin istihbaratçuları Sovyetler Birliği'ne karşı bilgi toplamak için Türkiye'de rahat çalışma koşulları bulmuşlardır. MAH da, Sovyetler Birliği'nin asker sayısı, sahip oldukları silahlar ve düzenleyecekleri harekâtlarla ilgili ulaştığı bilgileri Alman istihbarat servisiyle paylaşma yoluna gitmiştir.

Soğuk Savaş'ın başlaması ve Türk- ABD ilişkilerinin gelişmesiyle MAH'da yeniden yapılanma yoluna gidilmiştir. Dönemin özelliklerine göre daha kurumsal ve güçlü istihbarat teşkilatlarıyla mücadele edecek bir yapıya kavuşturulmaya çalışılmıştır. Diğer taraftan, espionaj faaliyetleri de eski ile kıyaslanmayacak derecede karmaşık, aldatıcı ve etkili bir nitelik kazanmış, giderek Türkiye'nin iç politikasını da etkileme amacına yönelmiştir. 1947 yılından itibaren de MAH ile ABD istihbarat servisi CIA arasında ortak çalışmalar başlamıştır. MAH ve ardından kurulan Milli İstihbarat Teşkilatı'nın bu dönemdeki pek çok faaliyetinde, ABD'nin

Sovyetler Birliği ile ilgili gizli politikalarının ve komünizmle mücadele etmenin izleri vardır.

Türkiye'nin 1952'de NATO'ya kabul edilmesi ise askeri sisteminin yanı sıra istihbarat kurgusunda daha ciddi değişikliklere yol açmıştır. NATO bünyesinde olası bir Sovyetler Birliği işgaline karşı oluşturulan istihbarat ve askeri nitelikli özel yapıların bir benzeri de Türkiye'de oluşturulmuştur. Özel Harp Dairesi adını alan bu özel yapı komünizmle mücadelede halka da görevler vermiştir. Türkiye'nin NATO'ya dâhil olması MAH'ın Batı ittifakı ülkelerinin istihbarat teşkilatlarıyla yürüttüğü ortak çalışmalarını artırmıştır. Türkiye ile Batı ittifakı ülkeleri arasında Sovyetler Birliği hakkında toplanan istihbari bilgilerin paylaşımı artmıştır.

Bu çalışmanın amacı, İkinci Dünya Savaşı'nın ardından oluşan iki kutuplu dünyada önce Türkiye ile ABD ilişkilerinin gelişmesi, ardından NATO'ya katılmasıyla Türk istihbarat kurgusunun ne şekilde değiştiğini ortaya koymaktır. Bu çerçeveyi esas alan çalışma dört bölümden oluşmaktadır.

Birinci bölümde, Osmanlı İmparatorluğu öncesinden başlayarak Türklerde, sonrasında Kurtuluş Savaşı ve Cumhuriyet'in ilk yıllarında Türkiye'nin istihbarat çalışmaları ele alınmaktadır. İkinci bölümde de Soğuk Savaş döneminde yaşanan istihbarat mücadeleleri ve bu mücadelenin istihbarat anlayışında meydana getirdiği köklü değişmeler açıklanarak, CIA ve KGB gibi temel istihbarat örgütleri ile NATO bünyesinde oluşturulan yapıların faaliyetleri incelenmektedir. Tezin üçüncü bölümünde Türkiye'nin NATO'ya kabulü ve ABD ile ilişkilerde yaşanan değişimler değerlendirilmektedir. Dördüncü bölümde ise 1947-1991 yılları arasında Türkiye'nin istihbarat teşkilatı ve kurumlarının yaşadığı değişimler ve Soğuk Savaş'ın izleri irdelenmektedir.

1 TÜRKLERDE İSTİHBARAT

1.1. Osmanlı Devleti Öncesi Türklerde İstihbarat Faaliyetleri

Türkler tarih boyunca her zaman istihbarata önem vermiştir. Hunlardan başlayarak Selçuklulara kadar, Türk devletlerinin hepsinde istihbarat faaliyetleri yürütülmüştür. İlk istihbarat faaliyetlerine ilişkin bilgiler Türklerin yerleşik hayata geçtiği Orta Asya'ya kadar dayanmaktadır. Orta Asya'da espionaj yani casusluk faaliyetlerini yürüten elemanlara Çaçıt veya Çaçut deniliyordu.⁵ Bu iki kelime de “gizlemek” ve “gizli bir şey söyleyen” anlamına geliyordu. Çaçıt ve Çaçut sözcükleri Orta Asya'da Çin ile olan mücadeleleri sırasında kendi devletlerini yıkmak için görevlendirilmiş olan Çin istihbarat örgütünün elemanları için kullanılıyordu.

Casusluk ve istihbarat faaliyetleriyle ilgili bilgiler o dönemdeki Türk destanlarında da yer alıyor. Türklerin ilk ve en büyük destanlarından biri olan Dedem Korkut'ta birçok kez casus ve casusluğa karşılık gelen sözcükler geçiyor.⁶ O dönemde ve sonraki dönemlerde Orta Asya Türk devletlerinde casusluk faaliyetleri için Çaçıt ve Çaçut'un yanı sıra haberci anlamına gelen “körüg” sözcüğü de kullanılıyordu. Hunların, Göktürklerin, Selçukluların da ülkenin ve halkın geleceği için askeri, ekonomik ve siyasi istihbarat faaliyetlerine önem verdikleri görülmektedir.

İlk dönem Türk tarihi ile ilgili istihbarat çalışmaları özellikle dini nitelikliydi. Daha çok Türk devletleri istihbarat faaliyetlerine maruz kalıyorlardı. Buda dinine inanan Çinliler, Gök Tanrısı'na inan Türkleri kendi dinlerine inandırma çabasındaydılar. Bu amaçla dini faaliyetlerini Türk devletlerinin yöneticilerine yönelik gerçekleştiriyorlardı. Bu yolla toplumsal sarsıntılar yaratarak Türk devletlerini parçalamayı amaçlıyorlardı.⁷ Çinliler, Türk devletlerinin yönetim işleyişi

⁵ Erdal İter, Milli İstihbarat Teşkilatı'nın Tarihçesi: Milli Emniyet Hizmetleri Riyaseti (M.E.H/MAH), Ankara: MİT Basım Evi, 2002, s. 2.

⁶ Orhan Şaik Gökyay, Dedem Korkutun Kitabı, İstanbul: MEB Yayınları, 1973, s. 14- 17.

⁷ Haldun Eroğlu, Klasik Dönemde Osmanlı Devleti'nin İstihbarat Stratejileri, s. 14.
<http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/18/30/211.pdf> (E. T. : 24.03.2011)

ve toplumsal yaşayış biçimleriyle ilgili istihbarat faaliyetleri yürütüyorlardı. Bunun için casuslar görevlendiriliyordu. Casuslar, topladıkları bilgileri raporlar halinde Çin hükümdarlarına sunuyordu. Çinli casus Chang- Chein, M.Ö. 125’li yıllarda Türkler arasında yürüttüğü istihbarat faaliyetleri nedeniyle ünlenmişti.⁸

Bugünkü anlamına yakın olarak yürütülen siyasi nitelikli istihbarat faaliyetleri ise daha sonra ortaya çıktı. Dini nitelikli istihbarat faaliyetlerinin yerini devletlerin politik faaliyetleri aldı. Türkler ise daha çok komşu devletlerle ilgili istihbarat yürütüyordu.⁹ Özellikle de komşu devletlerin askeri üçleri hakkında istihbarat toplanmaya çalışılıyordu.

Sadece komşu devletlere karşı değil Türk kavimler de birbirlerine karşı istihbarat faaliyetleri yürütüyordu. Bu konudaki temel kaynak ise Kök Türk Kitabeleri’dir. Türğişler, Kırgızlar ve Oğuzlar arasındaki mücadelede habercilerin yani istihbaratçıların oynadığı rol geniş olarak yer alır. Kök Türk Kitabeleri’nde Kök Türk Kağanı İltiş’in Oğuzlar hakkında istihbaratı, bilgi toplayan habercilerden aldığı anlatılır.¹⁰

1.2. Selçuklularda İstihbarat Teşkilatı

Türklerin, IX. yüzyıldan itibaren İslam coğrafyası sınırları içerisine dâhil olması ve İslam ile tanışmasının ardından istihbarata verdikleri önem arttı. Selçuklular döneminde içinde çok sayıda haberci barından bir haber alma ağı oluşturuldu. Bu yapılanmanın detayları Büyük Selçuklu Devleti’nin önemli yöneticilerinden Vezir Nizamülmülk’ün kaleme aldığı Siyasetname’de yer alıyor. Bu dönemde istihbaratçılara, haberci anlamına gelen “Sahib-i Berid” deniliyordu. Nizamülmülk, devlet yönetiminin nasıl olması gerektiğini anlattığı eserinde istihbaratçı olarak seçilecek kişiler ve istihbarat sistemiyle ilgili şu önemli kriterleri sıralıyor:

⁸ Ercan Arıklı, Casusluk Tarihi Ansiklopedisi, Cilt 1, İstanbul: Artel Yayınevi, 1974, s. 3.

⁹ Arıklı, a.g.e., s. 4.

¹⁰ Namık Orkun, Eski Türk Yazıtları, Ankara: TTK Yayınları, 1986, s. 110, Aktaran; Harun Eroğlu, a.g.m., s. 14.

- Haberciler, hakkında kötü şüphe bulunmayan kişiler olmalıdır. Çünkü memleketin salaha kavuşması ve karışıklığın önlenmesi onlara bağlıdır.
- Bu haberciler doğrudan doğruya hükümdara bağlı olmalı ve hükümdar tarafından tayin edilmelidir.
- Haberlerin doğru ulaştırılması için aylıkları da hazineden ödenmelidir.
- Bahsedilen bu habercilerin sahip oldukları bilgiler sadece hükümdar tarafından bilinmelidir. Böylece hükümdar gerekli durumlarda yapılması gerekeni hemen yapabilmelidir. Böyle olunca devlet teşkilatındaki görevliler kendilerinin hakkında hükümdara kötü haber gitmesinden korkarlar ve itaatkâr olurlar.
- Haberciler ülkenin her tarafına tüccar, seyyah, suff ve ayak satıcıları kılığında gitmelidir ve her haberi ulaştırmaları gerekmektedir.
- İktâ sahipleri ve memurlardan isyan etmeye teşebbüs edenler önceden haber alınarak yapmak istedikleri eylemlere engel olunmalı ve haklarından gelinmelidir.
- Topraklara saldırmayı düşünen düşman hükümdarın eylemlerinden önceden haber alınarak gerekli önlemler alınmalıdır.¹¹

Nizamülmülk devlet yönetiminin yol haritasını çizdiği eserinde Selçuklu hükümdarının, ordunun ve diğer kurumlarda olup bitenleri bilmesinin görevi olduğunu ve bunu da haberciler üzerinden yapması gerektiğini anlatıyor. Nizümmülk, şöyle diyor: “O böyle yapmazsa ayıp olur gaflet, tembellik ve zulme hamlederler ve memlekette olup biten fesadı ve zulmü biliyor veya bilmiyor. Eğer biliyor da meselenin çaresine bakmıyorsa tıpkı onlar gibi zalimdir ve zulme rıza göstermiştir ve eğer bilmiyorsa gaflete düşürülmüştür. Tembel ve cahildir. Bu her iki hususta iyi değildir. Mutlaka Sahib-i Berid’e ihtiyacı vardır.”¹²

Nizamülmülk’ün kriterlerini sıraladığı istihbarat faaliyetlerine tamamen karşı çıkan Selçuklu hükümdarları da vardı. Büyük Selçuklu Devleti’nin en önemli

¹¹ M. Altay Köymen , Nizamülmülk- Siyasetname, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları, 1990, s. 81.

¹² Köymen, a.g.e., s. 81.

hükümdarı Alparslan'a göre habercilere güvenilmemeliydi, kendisini sevenlerin bu tür habercilere önem vermemeliydi ve en önemlisi muhalif ve düşmanlarının bu habercileri para veya mal karşılığı kendi taraflarına çekebilirdi. Alparslan, şöyle diyordu: “Böyle olunca Sahib-i Haber mecburen bizim dostlarımız hakkında kulağımıza daima kötü sözler, düşmanlarımız hakkında ise iyi sözler ulaştırır. İyi ve kötü söz ok gibidir. Biri hedefini bulur. Bu sebepten her gün gönlümüz dostlara karşı daha fazla kırılır. Onların nezdinde daha fazla uzaklaşırız ve düşmanları ise kendimize daha fazla yaklaştırırız. Baktığımda az zamanda bütün dostlar düşman, düşmanlar onların yerini alırlar. O zaman hükümdarlıkta hiç telafi edilemeyecek bozukluklar doğar.”¹³ Alparslan'dan sonra tahta oturan oğlu Melikşah ise güçlü bir istihbarat ağı oluşturdu. Üstelik sadece iç istihbarat değil dış istihbarata da yapıldı. Melikşah, bunun için komşu ülkelere istihbarat elemanları gönderdi.¹⁴

1.3. Osmanlı İmparatorluğu'nda İstihbarat Örgütleri

Diğer Türk devletlerinden kalan istihbarat geleneğini Osmanlı Devleti de sürdürdü. Osmanlı Devleti'nde istihbarat ve espionaj faaliyetleri uç beyliğin kuruluş döneminden itibaren vardı. Osmanlı'nın ilk dönemi ve sonrasında Martolos adı verilen teşkilat sayesinde devlete yönelik iç ve dış tehditlerden haberdar olmaya çalışılıyordu.¹⁵ Bizans'ın fethinden sonra ortaya çıkan bu grup Osmanlı'ya sadakatinden emin olunan gayrimüslim Rumlardan oluşturulmuştu. Başlangıçta sayılarının 400 kadar olduğu sanılıyor. Bu teşkilatta görev yapanlar, gerek imparatorluk coğrafyasında yaşayan Hıristiyanların durumu, eğilimleri konusunda, gerekse komşu ülkelerde, özellikle de sefer açılması düşünülen coğrafyada Hıristiyan ahali ve yönetimler konusunda saraya bilgi taşıyorlardı. Martolos, Osmanlı Devleti'nde istihbarat teşkilatlarıyla doğrudan bir bağlantısı bulunmasa da harem istihbarat sisteminde önemli bir yer tutuyordu. Harem, padişahın önemli bir bilgi kaynağıydı. Avrupa saraylarında da kabul gören mücevher satıcıları oralarda gördüklerini, işittiklerini ve tanık oldukları olayları ilgi uyandırmak için en yağlı

¹³ Köymen, a.g.e., s. 81.

¹⁴ Köymen, a.g.e., s. 100.

¹⁵ Erdal İlter, a.g.e., s. 2.

müşteri saydıkları Osmanlı haremının gözdelelerine nakledeleler, onlar da durumu bir yoldan padişaha ve sadrazama aktarırdı.

Batılı devletler ise Osmanlı devleti hakkındaki istihbarat çalışmalarını çoğunlukla İstanbul'da açtıkları elçilikler sayesinde yürütüyordu. Buna karşılık Osmanlı Devleti'nin Batılı devletlerde daimi elçilikler açmaması istihbarat alanında eksilik olarak nitelendirilmektedir. Diğer taraftan Osmanlı Devleti'nden kalan belgelerde padişahların Anadolu ve Rumeli Beylerbeylerinden sınır ülkeleri hakkında istihbarat ve espionaj faaliyetlerine ağırlık vermeleri konusunda verdiği emirler bulunmakta.¹⁶ Bu emirlerde özellikle bu ülkelerin orduları ve nerelere hareket ettikleri konusunda ajanların bilgi toplaması ve saraya bildirmeleri istenmektedir.

Osmanlı Devleti'nde modern istihbarat faaliyetleri, büyük ölçüde Batılılaşma olgusunun etkisiyle biçimlendi. Osmanlı'nın gerileme ve yükselme devrinde imparatorluğun içinde bulunduğu olumsuz koşulların en önemli nedenlerinden birinin istihbarat eksikliği olduğu düşünülmüştür. Bu amaçla modern istihbarat teşkilatı, Fransız Gizli Polis Teşkilatı örnek alınarak oluşturulmuştur. İstihbarata büyük önem verdiği bilinen Osmanlı padişahı Sultan II. Abdülhamit'in (1876-1909) özel doktoru Rum asıllı Mavroyani Pafla'ya atfedilen bir kitapçığa göre yabancı ajanların faaliyetlerinin yoğunlaştığı XIX. yüzyıl ortalarında, ilk kez Sultan Abdülmecit döneminde, Balkanlar'daki muhtemel ayaklanmalar gözlemek amacıyla modern tarzda gizli bir teşkilat kurulmuş ve başına da Rum asıllı Cinivis Efendi getirilmiştir. Cinivis Efendi, zaman zaman imam, zaman zaman zengin bir tüccar, bazen ise zengin bir batılı olarak Anadolu'da dolaşmıştır.¹⁷

Söz konusu teşkilatın beklenen faydayı sağlayamaması üzerine Sultan Abdülaziz (1861-1876) döneminde yeni bir örgüt teşekkül ettirilmiştir. 1863 yılında kurulan bu teşkilatın başına ise Baron C. isimli kişi getirildi. Ancak aynı kişi, ülke aleyhine faaliyetlerde bulunduğu gerekçesiyle görevden uzaklaştırıldı.

Osmanlı dönemindeki gizli örgütlerin en önemlisi İkinci Abdülhamit'in kurduğu "Yıldız" adlı istihbarat teşkilatıdır. Türk istihbarat tarihinin ilk organize teşkilatı kabul edilmektedir. Yıldız istihbarat teşkilatı 1880 yılında kurulmuş ve II.

¹⁶ İlter, a.g.e., s. 2.

¹⁷ Tuncay Özkan, MİT'in Gizli Tarihi, İstanbul: Alfa Yayınları, 2004, s. 36.

Meşrutiyet'in ilan edildiği 1908 tarihine kadar varlığını sürdürmüştür. Bu teşkilat, daha sonra İttihat ve Terakki'nin örgütü Teşkilat-ı Mahsusa'nın oluşumunda da rol oynayacak ve dolayısıyla modern Türk istihbarat geleneğinde önemli bir yere sahip olacaktır. Doğrudan İkinci Abdülhamit'e bağlı faaliyet yürütmesi ve muhalifler hakkında istihbarat toplaması nedeniyle devletin istihbarat örgütünden çok İkinci Abdülhamit'in istihbarat teşkilatı olarak kabul edilen Yıldız'ın gerek imkânların sınırlı oluşu, gerekse de ülke içi karışıklıktan ötürü içe dönük bir istihbarat tarzını benimsediği görülmektedir.

Yıldız teşkilatına yönelik en büyük eleştiri, söz konusu dönem içerisinde özel çıkarlara hizmet eden bir aygıt olarak faaliyet göstermesidir. MİT'in resmi tarihçesinde şu ifadeler yer almaktadır: “19. yüzyılın sonlarına doğru devlet istihbaratı geliştirilmiş ancak özel çıkarlara hizmet eden bir araç haline getirilmiştir. İkinci Abdülhamit döneminde yaşanan iç ve dış olaylar, Abdülhamit'i Yıldız istihbarat teşkilatını kurmaya sevk etmiştir. O hatıratında, ‘Yabancı devletler kendi emellerine hizmet edecek kimseleri vezir ve sadrazam mertebesine kadar çıkarabilmişlerse, devlet emniyet içinde olamazdı. Doğrudan doğruya şahsıma bağlı bir İstihbarat Teşkilâtı kurmaya, bu düşünce ile karar verdim. İşte düşmanlarımın Jurnalcilik dedikleri teşkilât budur’ ifadeleri ile bu teşkilata neden ihtiyaç duyduğunu belirtmektedir. İkinci Abdülhamid'in teşkilat kadrosundan beklediği diğer bir husus, kendi tahtına yönelik komploları ortaya çıkarmaktı. Onun bu yolda yaptığı operasyonlar, sadece imparatorluğun içinden yapılmamış Avrupa’da kendisine karşı gruplaşan Jön Türklerin bulunduğu Paris, Londra, Brüksel, Cenevre ve Kahire gibi şehirleri de kapsamıştır.”¹⁸

Yıldız teşkilatının, istihbarat faaliyetleri İkinci Abdülhamit'in tahttan indirildiği 1908 yılına kadar sürdü. İttihat ve Terakki Partisi'nin iktidara gelmesiyle birlikte Yıldız istihbarat teşkilatına ait tüm arşivler yakıldı. Bu iktidar değişimiyle birlikte Yıldız teşkilatının yerini Teşkilat-ı Mahsus'a aldı. Türk milli istihbaratının temellerinin Teşkilat-ı Mahsusa örgütü ile atıldığını söylemek yanlış olmayacaktır. Zira yıkılışına dek, “ümmeçilik” olgusunu birleştirici unsur olarak kullanıp varlığını sürdüren Osmanlı İmparatorluğu'ndaki gizli örgütlerin aksine Teşkilat-ı Mahsusa, “ulus devlet”in milli istihbarat örgütü gibi durmaktadır ve Osmanlı'dan ziyade

¹⁸ İlter, a.g.e., s. 3.

Cumhuriyet'in örgütü niteliğinde olduğu düşünülebilir. Her ne kadar örgüt, İslam dünyasını, "Osmanlılık" fikri etrafında bütünleştirme amacını gütmüş olsa da Harbiye Nazırı Enver Paşa tarafından Osmanlı İmparatorluğu'nda milliyetçilik akımının etkisiyle başlayan ayaklanmaların ve Balkan Savaşları'nın doğurduğu aleyhte sonuçlara binaen kurulmuştur. Yürüttüğü faaliyetlerin genellikle espionaj çalışmaları olması nedeniyle "ulusal" istihbarat fikrinin oluşumunda önemli rol oynamıştır.

Balkan Savaşları'nın sonuçları Osmanlı İmparatorluğu için kötü sonuçlar doğurdu. Milliyetçi akımların etkisiyle diğer ulusların ayrıldığını gören İttihat ve Terakki yönetimi, kalan toplumları bir arada tutmak, ayrılmaların önüne geçmek, yabancı devletlerin özellikle Ortadoğu'da faaliyetlerine karşı istihbarat yürütmek amacıyla Teşkilat-ı Mahsusa'yı kurmuştur. Milli İstihbarat Teşkilatı'nın resmi internet sitesinde Teşkilat-ı Mahsusa'nın kuruluşundan şöyle bahsedilmektedir: "Balkan Savaşı sonuna kadar (1912-1913), Osmanlı devleti'nde geniş olarak istihbarat yapan bir teşkilata rastlanmamaktadır. Balkan Savaşları'nın getirdiği kötü sonuçlardan sonra Osmanlı İmparatorluğu gibi üç kıtaya hükmetmiş, çeşitli ırk ve mezhepte milletleri idare etmiş bir devlet için gizli modern bir istihbarat teşkilatına mutlak surette ihtiyaç olduğu artık anlaşılmıştır. Böyle bir teşkilata sahip olma zarureti düşünen Harbiye Nazırı Enver Paşa olmuştur."¹⁹

Askeri Tarih ve Stratejik Etüt başkanlığı (ATASE) arşiv belgelerine dayanılarak yapılan çalışmalar göre Teşkilat-ı Mahsusa resmi olarak 17 Kasım 1913 tarihinde kuruldu.²⁰ İttihat ve Terakki'nin iktidar olmasıyla resmi kimlik kazanan Teşkilat-ı Mahsusa'nın resmi adı ilk olarak 1911'de duyulduğu belgelere ve kitaplarda yer alıyor. Gizli teşkilatın giderleri Harbiye Nezareti'nden ve örtülü ödenekten karşılanıyordu. Teşkilat'ın adı resmi olarak Umur-ı Şarkiye Dairesi'dir. Merkezi, Nuri Osmaniye Caddesi, Şeref Sokak'ta, Tasvir-i Efkâr gazetesinin karşısındaki bir binadaydı. Teşkilatın ilk başkanı Kurmay Binbaşı Süleyman Askeri Bey, ikinci başkanı Ali Beş Başhampa, son Başkanı ise Hüsamettin Ertürk'tür. Kuruluşundan itibaren teşkilatta görev yapan ve sonra teşkilatın başına geçen Hüsamettin Ertürk, Teşkilat-ı Mahsusa'nın kuruluş amacını şöyle açıklıyor: "Bu

¹⁹ Milli Emniyet Hizmetleri Riyaseti, http://www.mit.gov.tr/tarihce/birinci_bolum_B.html (Erişim Tarihi: 12.12. 2010)

²⁰ İlter, a.g.e., s. 3.

teşkilatın gayesi, bir taraftan bütün İslamları bir bayrak altında toplamak, bu suretle Panislamizm'e vasıl olmaktır. Diğer taraftan da Türk ırkını siyasi bir birlik içinde bulundurmak, bu bakımdan da Pantürkizm'i hakikat sahasına sokmaktır. Enver Paşa'nın bir yandan Emiri Efendi'nin İttihat ve Terakki programındaki Panislamizm'inden, diğer taraftan da Ziya Gökalp'ın Pantürkizm'inden ilham aldığı muhakkaktır."²¹

Teşkilat-ı Mahsusa'cılara göre teşkilat, tanıdık bildik bir gizli servis, bir ajanlar topluluğu değildi. Onlar bir dava etrafında bir araya gelen, güçlerini ve yeteneklerini bu çerçevede birleştiren idealistlerdi. Onların tek gayesi imparatorluğu ayakta tutmaktı. Hangi etnik kökene ve dine mensup olursa olsun, imparatorluk sınırları içinde herkese yer vardı. Sömürge altında yaşayan Müslüman halklar kendi istiklallerini kazanmalı ve kardeş ülkelerle dayanışma içinde olmalıydı.

Teşkilat-ı Mahsusa modern tarzda kurulmuş ve bugünkü istihbarat örgütlerinin yapısını taşıyan bir istihbarat örgütüydü. Görevi sadece espionaj değildi, bir de operasyonel yönü vardı. Teşkilat, hem istihbarat yapmayı hem de bu istihbaratlar doğrultusunda operasyon düzenleme çalışma tarzını benimsemiştir. Bu amaçla teşkilatın, Ortadoğu ve Kafkasya'da gerilla taktiğiyle mücadele yürüten küçük askeri birlikleri vardı.

Teşkilat-ı Mahsusa'nın Hindistan'dan Afrika'ya, Ortadoğu'dan Balkanlara, Arap Yarımadası'ndan Orta Asya'ya kadar uzanan çok geniş bir coğrafyada istihbarat faaliyetleri yürüttü. Teşkilatın Arabistan Yarımadası sorumlusu Kuşçubaşı Eşref Bey, bu gerilla taktiğini yürüten önemli isimlerdendi. Kuşçubaşı Eşref'in "Arabistanlı Lawrence" olarak ünlenen İngiliz ajanla çölde taktik savaşları yürüttüğü bilinmektedir."²²

Teşkilat-ı Mahsusa'nın Hindistan, Afrika, Kafkaslar, Balkanlar ve Ortadoğu'da bilinen önemli faaliyetleri şöyle sıralanabilir:

- Kafkasya: Bu bölgeye yönelik istihbarat faaliyetleri çoğunlukla Trabzon'dan yönetilmiştir. Karadeniz'den gönderilen ajanlar Rus ordusu

²¹ S. Nafiz Tansu, Hüsamettin Ertürk- İki Devrin Perde Arkası, İstanbul: Sebil Yayınevi, 1957, s. 115-116.

²² Tuncay Özkan, a.g.e., s. 76.

hakkında bilgi toplamıştır. Ayrıca Osmanlı ordusunun Kafkasya'ya girmesi durumunda orduya yardımcı olacak bir teşkilat kurulmuştur.

- Hindistan: Teşkilat-ı Mahsusa'nın önemli isimlerinden Kuşçubaşı Eşref Bey ve arkadaşları İngiltere'ye karşı şiddetli bir propaganda başlatmak ve bunu Orta Asya'ya yaymak için Hindistan'a gitmişlerdir. Ancak Birinci Dünya Savaşı'nın başlaması üzerine geri dönmüşlerdir.
- Balkanlar: Teşkilat-ı Mahsusa'nın Makedonya ve Trakya bölgelerinde Sırp ve Yunanlılara karşı istihbarat faaliyetleri olmuştur.
- İran: İngilizlere karşı mücadele etmek amacıyla Rauf Orbay ve Ömer Naci liderliğindeki ekipler İran'a gitmişlerdir. İran'daki faaliyetlerinin ardından Afganistan'a geçmişlerdir.²³

Birinci Dünya Savaşı'nın Osmanlı Devleti'nin yenilgisiyle sonuçlanmasıyla İttihat ve Terakki Partisi de iktidardan ayrılmak zorunda kaldı. Teşkilat-ı Mahsusa, 8 Ekim 1918'de İttihat ve Terakki hükümetinin iktidardan ayrılmasına kadar faaliyetlerini yürüttü. Teşkilatın kurucularından Enver Paşa ve arkadaşlarının bir Alman denizaltısıyla yurtdışına gitmesiyle Teşkilat-ı Mahsusa'nın başına Hüsamettin Ertürk geçti. Hüsamettin Ertürk, Enver Paşa'nın yurtdışına gitmeden önce Kuruçeşme'deki yalısında kendisine verdiği talimatı şöyle anlatmaktadır:

“Şimdiye kadar vekâleten bakmakta olduğun Teşkilat-ı Mahsusa'ya bundan sonra riyaset edeceksiniz. Teşkilat-ı Mahsusa'yı resmen lağvedeceksiniz fakat hakikatte bu teşkilat asla ortadan kalkmayacaktır. Teşkilat-ı Mahsusa'nın bundan sonraki ismi Umum Âlem-i İslam İhtilal Teşkilatı olacaktır. Muhaberelerimiz hep bu titr üzerine cereyan edecektir. Siz Türkiye'de bu teşkilatın İstanbul Şubesi reisisiniz. O'nu kuran benim, sizi seçen benim, yakında bu teşkilatın heyet-i merkeziyesi Berlin'de toplanacaktır.”²⁴ Ancak Enver Paşa'nın adını koyduğu bu teşkilatın her hangi bir faaliyetinin bulunup bulunmadığı bilinmemektedir. Hüsamettin Ertürk, Teşkilat-ı Mahsusa'yı tasfiye etti.

²³ Erdal İlter, a.g.e., s. 4.

²⁴ Tansu, a.g.e., s. 117.

1.4. Kurtuluş Savaşı Yıllarında İstihbarat

Birinci Dünya Savaşı'nın bitmesiyle İtilaf devletleri ile Osmanlı İmparatorluğu arasında imzalanan Mondros Mütarekesi'yle (30 Kasım 1918) birlikte ordu terhis ediliyor ve silah ile cephaneler ise teslim ediliyordu. Bir süre sonra da işgal kuvvetleri İstanbul'daydı. Milli Mücadele döneminde işgal kuvvetlerine karşı istihbarat yapacak ve direnişi örgütleyecek gruplar oluşturulmuştur. Bu gruplardan bazılarının Milli Mücadele'nin başarıya ulaşmasında büyük rol oynadıkları bilinmektedir. Ankara'nın gereksinim duyduğu istihbaratın yanı sıra askerlerle birlikte işgal kuvvetlerinin gözetimi altındaki Osmanlı depolarından sağladıkları silah, cephane ve mühimmatı başarı ile Anadolu'ya ulaştırmışlardır. Özellikle İngilizlerin faaliyetleri hakkında istihbarat toplamak için çok çaba sarf etmişlerdir. Kurtuluş Savaşı yıllarında işgal kuvvetlerine karşı istihbarat faaliyetleri yürüten ve direniş örgütleyen önemli teşkilatlar ve faaliyetleri şöyledir:

1.4.1. Karakol Cemiyeti

Mondros Antlaşması sonrasında İstanbul'da kurulan ilk direniş grubu Karakol Cemiyeti'dir. İlk önce Mondros Ateşkes'inden sonra İstanbul'da kalan İttihat ve Terakki üyeleri arasında iletişim ve dayanışmayı sağlamak için, Kara Vasıf ve Galatalı Şevket Bey'lere Talat Paşa tarafından bir örgüt kurmaları emredilir.²⁵ Teşkilat-ı Mahsusa'nın bu eski deneyimli isimleri kısa sürede örgütlenme aşamasını tamamlayarak, çok yönlü çalışmalara girişmişlerdir. İstanbul'da kendilerine bağlı grupları ve Anadolu Yakası'ndaki küçük grupları da silahlandırılır. İstanbul'un bütün ilçe ve semtlerinde örgütlendiler. İstanbul ve Anadolu Yakası arasında örgütsel ilişkiyi sağlamak amacıyla Kocaeli bölgesinde bir "Menzil Hattı" kurmuşlardır. Bu hattın Menzil komutanlığına ise Yenibahçeli Şükrü Bey getirilmiştir.²⁶ Örgüt ilk toplantısını dikkat çekmesin diye Mahmut Paşa Camii avlusundaki kahvede yapmıştır. Her ne kadar İttihat ve Terakki'yi yeniden derleyip toparlamak amacıyla

²⁵ Muharrem Giray, "İstanbul'un İşgalinde Gizli Bir Teşkilat, Karakol Cemiyeti", Yakın Tarihimiz, Sayı I, 1962, s. 345.

²⁶ Enver Behnan Şapolyo, Mustafa Kemal Paşa ve Milli Mücadelenin İç Alemi, İstanbul: İnkılap, 1967, s. 21.

kurulsa da işgalden sonra kendilerine vatanı kurtarmayı görev haline getirmişlerdir. Tek başlarına bunun yeterli olmayacağını düşünen bu cemiyet dış bağlantı olarak da sosyalizm rejimiyle yeni kurulan Sovyetler Birliği'nden yardım almaya çalışmıştır. Karakol Cemiyeti'nin Milli Mücadele'ye yaptığı en büyük hizmet, İstanbul'dan Anadolu'ya silah ve subayların kaçırılmasını sağlamaktır. Bu örgütün o dönemde İstanbul Hükümeti ve İngilizlerin kontrolleri altında bulunan ambar ve depolardan, yeni kurulmakta olan ordunun gereksinimleri için, geceleri gizlice, 56000 mekanizma, 320 Makineli tüfek, 1500 tüfek, bir batarya top, 3000 sandık cephane, 10.000 takım elbise, 100.000 nal ve mız, 15.000 matara, 1000 ton kadar malzeme ve askeri malzeme ile birlikte önemli kişileri Anadolu'ya ulaştırdığı bilinmektedir.²⁷

Ancak Karakol Cemiyeti'nin eski ittihatçılar tarafından kurulmuş olması ve Sovyetler Birliği ile ilişkili olması Mustafa Kemal ve arkadaşlarını rahatsız etmiştir. Örgütün Milli Mücadeleyi tek başına sahiplenme çabası nedeniyle Anadolu'daki orduya dahil edilmemiştir. Karakol Cemiyeti, İstanbul'un işgal edilmesiyle birlikte yöneticilerinin önemli bir kısmının İngilizler tarafından tutuklanmasıyla büyük darbe yemiştir. Ardından da Erzurum ve Sivas Kongrelerinin kararlarını uygulamak için kurulan Heyet-i Temsiliye'nin emri üzerine faaliyetlerine son vermiştir.²⁸

1.4.2. Zabitan Grubu

Karakol Cemiyeti'nin hem kendi bünyesindeki kişisel yanlışlıklar hem de örgütün izlemiş olduğu genel politikanın, Mustafa Kemal'in politikası ile çelişkiye düşmesi sonucu, örgüt elemanlarından bazılarının tutuklanmasına, bazılarının da dağılmasına neden olur. Cemiyetin içindeki önemli isimlerden Yüzbaşı Emin Ali Bey, İngilizler tarafından tutuklanan Kara Vasıf Bey'den örgütün mührünü ve şifre anahtarını alarak, örgütü yeniden İstanbul'un semt ve mahallerinde toparlamak istedi ise de başarılı olmamıştır.²⁹ Karakol Cemiyeti'ni toparlamak için girişimde bulun ikinci isim ise örgütün Üsküdar Şubesi Sorumlusu Muğlalı Mustafa'dır. Muğlalı Mustafa, örgütü yeniden toparlar ve adını değiştirerek "Zabitan" koyar. Grup

²⁷ Erdal İter, a.g.e., s. 3.

²⁸ Fethi Tevetoğlu, Milli Mücadele Yıllarındaki Kuruluşlar, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1991, s. 19-20.

²⁹ Mesut Aydın, Milli Mücadele Yıllarında T.B.M.M. Lehinde İstanbul'da Faaliyet Gösteren Gizli Bir Grup: Zabitan Grubu, Ankara Üniversitesi, Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi, Sayı I, Haziran 1990, s. 27.

"Karakol Cemiyeti"nin bir uzantısı olmakla birlikte yeni bir örgütlenmeye gitmiş ve bazı bünyesel değişikliklere uğramıştır. Zabitan Grubu'nun Ankara ile olan ilişkileri, kuruluş tarihi olan 27 Ekim 1920'den itibaren başlamıştır. Ancak, Karakol Cemiyeti'nin doğal bir uzantısı olduğu için, daima kuşku ile karşılanmıştır. Örgüt elemanlarının hemen hemen tamamının İttihat ve Terakki üyesi olmaları Mustafa Kemal ve arkadaşları tarafından sıkı bir takibe alınmalarına neden olmuştur. Zabitan grubu da Anadolu'ya silah ve subay sevkıyatında önemli başarılar sağlamıştır. Ancak daha sonra yetkilerini aştığı ve gizliliğe riayet etmediği gerekçesiyle 21 Mart 1921'de lağvedilmiştir.

1.4.3. Hamza

Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin 23 Nisan 1920'de Ankara'da toplanmasının ardından gizli direniş ve istihbarat gruplarının tek elden toplanması kararlaştırılır. Bu amaçla Karakol Cemiyeti'nin içinde yer alan Kurmay Yarbay Çopur Neşet Bora Bey tarafından kurulmuştur. Ardından Ankara'nın olurunun almasıyla çalışmalar hızlandırılır. Ancak grup şifre anahtarının düşmanın eline geçmesi ve Ankara'dan gönderilen kurye çantasının da kaybolması üzerine Fevzi Çakmak'ın talimatı doğrultusunda ismi Mücahid olarak değiştirilir. Gizli örgütün isminin sık sık deşifre olması nedeniyle sırasıyla Muharip ve Felah adlarını alır. Bu gizli grup da, Anadolu'ya silah sevkıyatının yanı sıra Yunan ordusu hakkında topladığı önemli istihbarat bilgilerini Ankara'ya bildirmiştir. Ayrıca grubun başarıları arasında İngiliz ajanlarının listesini ele geçirmesi de gösterilmektedir. Bu örgütün faaliyetleri 4 Ekim 1923 tarihine kadar sürmüştür. Ardından lağvedilmiştir.

1.4.4. Mim Mim Grubu

İstihbarat çalışmalarının bir türlü istenilen düzeye gelmemesi üzerine Mustafa Kemal Atatürk, Fevzi Çakmak Paşa'dan yeni bir istihbarat örgütünün kurulmasını ister. Fevzi Çakmak da, bu görevi Teşkilat-ı Mahsusa'nın son lideri Hüsamettin

Ertürk'e verir. Ertürk, Mim Mim örgütünü 1921 yılının ilk ayında kurur. Gerçek adı Müsellah Müdafaa-i Milliye Teşkilatı'dır. İstanbul'un Topkapı semtinde kurulmuş gizli bir örgüttür.³⁰ Müsellah Müdafaa-i Milliye adının baş harflerinin alınması nedeniyle örgüt Mim Mim veya M. M. rumuzları ile tanınmıştır. Mim Mim Grubu Ankara tarafından 3 Mayıs 1921 tarihinde resmen tanınmıştır.³¹ Bu örgütün çok geniş bir ajan ve haber kaynağı ağı oluşturduğu bilinmektedir. Bunun yanı sıra özellikle İngiliz ve İtalyanlar hakkında çok önemli bilgi ve belgelere ulaşarak istihbarat sağlamıştır. Mim Mim grubunun faaliyetlerine İstanbul'un kurtuluşundan sonra, 5 Ekim 1923'te son verilmiştir.

1.4.5. Askeri Polis Teşkilatı

Mustafa Kemal Atatürk, Cumhuriyet'in askeri ve siyasal örgütlenmesini kısa sürede tamamladıktan sonra ülkenin güvenliği için istihbarat ile ilgilenmeye başladı. Atatürk, gerek siyasal otoritenin gerekse, ordunun gözü ve kulağı durumunda olan istihbarat işini, İstanbul'daki İttihat ve Terakki kökenli gizli grupların dışında, daha güvenilir, en azından İttihat ve Terakki liderlerinin etkisinden uzak elemanlardan oluşan yeni bir örgütle yürütmeye karar vermişti. Eski kurulmuş olan örgütlerin Anadolu hareketine yapmış oldukları yardımlar çok büyük olmakla birlikte Karakol Cemiyeti ve onun devamı olan gruplar, gizliden gizliye bu hareketi İttihat ve Terakki liderlerin istedikleri biçimde yürütme eğilimine girmişlerdir. Bu ve buna benzer birçok olay Mustafa Kemal'i kendi emrinde olan ve doğrudan hükümetten emir alan yeni bir istihbarat örgütü kurmak yoluna götürdü. Bunun sonucunda, 18 Temmuz 1920 günü Fevzi Çakmak, Eskişehir merkez olmak üzere Askeri Polis Teşkilatı'nı kurmuştur. Teşkilatın başına ise Binbaşı İsmail Hakkı Bey getirilmiştir. Bu örgütün görevi "Ordu gerisinde ve içinde, düşmanın faaliyetlerini ve yıkıcı propagandasını, gizli örgüt kurmasını, karışıklık çıkarmasını engellemek, karşı önlemler almak; sahillerden, sınırlardan giriş ve çıkışları kontrol etmek, gerekirse tutuklamak ve

³⁰ Müsellah Müdafaa-i Milliye Teşkilatı'nın Balkan Savaşı sırasında yine İstanbul'da kurulmuş bulunan "Müdafaa-i Milliye Cemiyeti" ile karıştırmamak gerekir.

³¹ Hüsnü Himmetoğlu, Kurtuluş Savaşı'nda İstanbul ve Yardımları, Cilt 1, İstanbul: Ülkü Matbaası, 1975, s. 125.

kanıtlarla birlikte Türk adli makamlarına teslim etmekte.”³² Bu teşkilat başlangıçta başarılı hizmetler vermiş ancak daha sonraları gizliliğe riayet etmediği gerekçesiyle tasfiye edilmiştir.

1.4.6. Tetkik Heyeti Amirlikleri

Askeri Polis Teşkilatı'nın lağvedilmesi istihbarat alanında ciddi bir boşluk doğurdu. Bu boşluğu kapatmak için yeni bir istihbarat örgütüne ihtiyaç vardı. Bu görev de orduya verildi. Bu amaçla 1 Nisan 1922 tarihinde Tetkik Heyeti Amirlikleri kuruldu. Bu örgüte Askeri Polis Teşkilatı'ndan seçilen görevliler alındı. Örgütün faaliyetlerinden doğrudan Genelkurmay Başkanlığı sorumluydu. Bu istihbarat örgütü ise komünist faaliyetler, ajan faaliyetler, azınlıkların tutum ve davranışları, Yunan işgali ve zulümleri konularında istihbarat yürüttü. Ancak bu örgüt görevlilerinin de kimliklerinin sık sık deşifre olması ve artık faaliyet yürütecek durumda olmaması nedeniyle 22 Haziran 1922 tarihinde faaliyetlerine son verilmiştir.³³

Tetkik Heyeti Amirlikleri'nin kapatılmasıyla birlikte istihbarat görevini Ordu Kurmay Başkanlıkları'na bağlı olarak çalışan istihbarat şubeleri yürütmeye başladı. Daha sonra istihbarat görevi Tetkik Heyeti Amirlikleri'nden alınarak yine Genelkurmay Başkanlığı bünyesinde yer alan Ordu Müfettişlikleri İstihbarat Şubeleri'ne devredilmiştir.

1.5. Cumhuriyet'in İlk Dönemlerinde İstihbarat

Görüldüğü gibi Kurtuluş Savaşı yıllarında istihbarat çalışmaları küçük gruplar aracılığıyla yürütüldü. 1922'den itibaren ise ordunun yürüttüğü istihbarat faaliyetleri ön plana çıktı. Savaştan hemen sonra ise istihbarat çalışmalarını tamamen Genelkurmay İstihbarat Dairesi ve Ordu Müfettişlikleri yürüttü. Ancak savaşın

³² Hamit Pehlivanlı, Kurtuluş Savaşı İstihbaratında Askeri Polis Teşkilatı, Ankara: Genelkurmay Başkanlığı Yayınları, 1992, s.31.

³³ İlter, a.g.e., s. 6.

bitmesiyle birlikte Türkiye, yabancı istihbarat örgütlerinin faaliyetlerinin çok yoğun olarak gözlemlendiği bir ülke haline geldi. Özellikle de İngilizler ve Almanların Türkiye’de faaliyetleri yoğunlaştı. Diğer taraftan Cumhuriyet’in devrimsel nitelikleri yavaş yavaş yerine oturaktaydı. Ancak bunlara karşı oluşan tepkiler de ciddi bir sorun teşkil etmekteydi.

İşte bu nedenlerden dolayı genç Türkiye Cumhuriyeti’nin modern bir istihbarat örgütüne ihtiyaç vardı. Yeni bir istihbarat teşkilatının kurulması için Mustafa Kemal’in talimatı doğrultusunda çalışmalar başlatıldı. Çalışmaları Erkân-ı Harbiye-i Umumîye Reisi yani Genelkurmay Başkanı Fevzi Çakmak tarafından yürütülüyordu. Çalışmalar sonucunda 6 Ocak 1926 tarihinde Cumhuriyet döneminin ilk istihbarat örgütü olan Millî Emniyet Hizmeti Riyaseti kuruldu. Milli Emniyet Hizmeti, hem okunuşu kolay olsun hem de teşkilatın ismi deşifre olmasın diye MAH veya MEH diye anıldı. MAH’ın kurulma tebligatı Fevzi Çakmak imzalı olarak o güne kadar istihbarat faaliyetlerini yürüten Ordu Müfettişlikleri’ne ve Kolordu Komutanlıklarına gönderildi. Bu tebligatta istihbarat faaliyetlerinin artık Milli Emniyet Hizmeti tarafından yürütüleceği ifade ediliyordu.³⁴ MAH’ın merkezi Ankara’daydı, İstanbul, İzmir, Adana, Diyarbakır ve Kars’ta olmak üzere 5 şube açıldı. Bu yapılanmayla istihbarat teşkilatının çekirdek bir kadrosu oluşturuldu. Henüz tam olarak profesyonel bir yapı oluşturmamıştı. Modern bir istihbarat örgütü kurmak için de yardım istenilen ülke Almanya oldu. Bu amaçla Birinci Dünya Savaşı’ndan önce ve savaş sırasında Alman Genelkurmay Başkanlığı İstihbarat Servisi’nin başına bulunan Albay Walther Nicolai ile temasa geçildi. Türkiye’ye davet edilen Walther Nicolai, MAH’ın organizasyonunu oluşturmak için istihbarat planlarıyla geldi.

Bu planlara göre bir taraftan MAH’ın dış istihbarat bölümü oluşturulurken diğer taraftan çekirdek ekibin Almanya’da eğitime tabii tutma kararı alındı. Bu amaçla 26 Haziran 1926 günü Almanya’ya giden 6 kişilik ekip özel eğitime tabî tutulmuştur. Eğitimin ardından ekiple birlikte Türkiye’ye dönen Albay Walther Nicolai, iki ay boyunca Türkiye’de kalmış ve İstanbul ve Ankara’da MAH’ın kadrosuna istihbarat eğitimi vermiştir. Yıldız Sarayı’ndaki konferans ve eğitimlere 12 subay ve sivil istihbaratçılar katılmıştır.

³⁴ İlter, a.g.e., s. 9.

Eğitim konferanslarının ardından MAH'ın teşkilat yapısı ve b¼rokrasi içindeki konularda çalışmalar y¼r¼t¼lm¼řt¼r. Teşkilatın bin t¼z¼ę¼ oluşturulmaya çalışılmıştır. Çalışmaların sonunda teşkilatın başına Albay Ali ř¼kr¼ ¼gel atanmıştır. Albay Walther Nicolai tarafından bir başkan, 13 y¼netici ve 4 şube şeklinde ¼rg¼tlenen MAH'ın teşkilat şeması, başkan ve altında sıralanan ana şubelerden oluşmaktadır.³⁵

A şubesi: İstihbarat (Espiyonaj)

B şubesi: M¼dafaas (Kontr Espiyonaj)

C şubesi: Propaganda.

D şubesi: Teknik Destek.

MAH'ın A şubesi, Genelkurmay Başkanlığı'na bağlı subaylardan; B şubesi İçişleri Bakanlığı'na bağlı Emniyet Genel M¼d¼rl¼ę¼ ile Jandarma Genel Komutanlığı personelinden; C şubesi, Dışışleri Bakanlığı personelinden; D şubesi, asker ve sivil personelden meydana gelmiştir.³⁶ Ardından bu ana birimlerden; A şubesi'ne Kurmay Binbaşı Mehmet Nuri Bey, B şubesi'ne Jandarma Yarbay Kemal Bey, C şubesi'ne Dışışleri Bakanlığı şube M¼d¼rlerinden Muhiddin Raşıt Bey, D şubesi'ne Kurmay Binbaşı şahap Bey, m¼d¼r olarak tayin edilmişlerdir.³⁷

MAH'ın ilk yurtdışı b¼roları ise Kahire, Viyana ve Tahran'da açılmıştır. ¼zenle seçilen ve yabancı dil bilen istihbaratçılar bu kentlerde g¼revlendirilmiřtir. Ancak bu personelin sayısı azdır. Yurtiçinde daha ¼nce kurulan 5 şubeye ek olarak daha sonra 3 şube daha açılmıştır ancak şubelerin b¼t¼n¼ genişletilerek "Mıntıkas" adı verilmiş ve bu şubeler yapacakları istihbarat çalışmalarına g¼re amirliklere b¼l¼nm¼řt¼r.

Adana Mıntıkası: A ve B amirlikleri

Ankara Mıntıkası: B amirliği

Antalya Mıntıkası: B amirliği

³⁵ Tuncay ¼zkan, a.g.e., s. 71.

³⁶ ¼zkan, a.g.e., s. 171.

³⁷ Erdal İlter, a.g.e., s. 14.

Diyarbakır Mıntıkası: A ve B amirlikleri

İstanbul Mıntıkası: A ve B amirlikleri

İzmir Mıntıkası: A ve B amirlikleri

Kars Mıntıkası: A ve B amirlikleri

Samsun Mıntıkası: B amirliği.³⁸

Gizli şekilde faaliyet yürüten MAH, Bakanlar Kurulu'nun 19 Aralık 1926 tarihli kararı ve Atatürk'ün onayıyla resmîyet kazanmıştır. Ancak yine de teşkilatın varlığı gizli tutulmuştur. MAH, şeklen İçişleri Bakanlığı'na bağlanmıştır. Dönemin İçişleri Bakanı Cemil Uybadın, valiliklere, Jandarma Genel Komutanlığı'na, Emniyet Genel Müdürlüğü ve Hudut Komutanlıkları'na gönderdiği 5 Ocak 1927 tarihli yazıda en çok bu gizliliğe vurgu yapmaktadır:

“ - Yabancı devletlerin propaganda ve istihbarat servislerinin faaliyetlerine karşı, hükümetin ve ordunun güvenliği için özel tedbirler almak ihtiyacı doğmuştur. Bu maksatla genel merkezi Ankara'da, Mıntıka (Bölge) Merkezleri ülke içinde olmak üzere bir Millî Emniyet Hizmeti kurulmuştur. Her Bölge'de bulunacak merkezler, devamlı olarak araştırma ve incelemede bulunacak, yukarıda belirtilen servis faaliyetlerine karşı hangi tedbirin gerekli ve maksada uygun olacağı hakkında ilgili makamları haberdar edecektir.

- Mıntıka (Bölge) Merkezleri, doğrudan doğruya Millî Emniyet Hizmeti Riyaseti'ne bağlanmıştır.

- Millî Emniyet Hizmeti'nin bütün işleri çok gizlidir. Teşkilât'ın kuruluşu, yalnız mülkî ve askerî makamlar ile bu işte çalıştırılacak sınırlı ve güvenilir kişilerce bilinecektir. Adı geçen makamlar, Millî Emniyet Hizmeti tarafından gerekli görülecek tedbirleri, Hükümet adına takip ve icra ederler.

- Millî Emniyet Hizmeti amir ve memurları silah taşımaya yetkilidirler. Âmirlere ayrıca, M.E.H. Riyaseti tarafından birer hüviyet belgesi verilecektir.

³⁸ İlter, a.g.e., s. 14.

- Yabancı propaganda ve istihbaratının amacının, en küçüğünden en yüksek dereceli memura kadar nüfuz ederek tesir yapmak ve bilgi almak olacağı daima hatırlanmalıdır. Bu tebligat Kişiyeye Özel kalacak ve bunun içeriğinden kimse haberdar olmayacaktır.”³⁹

Genç Cumhuriyet’in ilk gizli servisi olan MaH, espionaj ve kontr-espionaj faaliyetleri yürütürken pek çok zorluk çekmiştir. Bu dönemde teşkilatın çalışmaları daha çok yabancı devletlerin Cumhuriyet’e yönelik casusluk girişimleri, hanedan mensupları ve taraftarlarının faaliyetleri ile yıkıcı ve bölücü olarak addedilen, Ermenicilik, Rumculuk, Kürtçülük, Komünizm, rejim aleyhtarlığı, çalışmaları önleme amacı üzerinde yoğunlaşmıştır. Teşkilatın temel gayeleri arasında, çağdaşlaşma ilkesiyle yerleştirilen ilke ve devrimlerin benimsetilmesi ve devrimlere muhalif yaklaşımların bertaraf edilmesidir.

MAH’ın gizliliği, kuruluşundan 17 yıl sonra, İkinci Dünya Savaşı sürerken ortadan kaldırılmıştır. Haziran 1943 tarihinde yürürlüğe giren bir kanunla Başbakanlığa bağlanmıştır. Bu kanunla teşkilatın adı olan Millî Emniyet Hizmeti, Millî Emniyet Hizmetleri olarak değiştirilmiştir.

³⁹ İlter, a.g.e., s. 18.

2. SOĞUK SAVAŞ VE YENİ İSTİHBARAT ANLAYIŞI

2.1. İkinci Dünya Savaşı ve İstihbarat

Birinci Dünya Savaşı'nın sonunda Almanya yenilmiş ve ağır koşullar içeren bir antlaşma yapmak zorunda bırakılmıştı. Almanya, yıllarca 1919'da imzalanan Versay Antlaşması'nın haksız maddeler içerdiğini ve yeniden gözden geçirilmesi gerektiğini gündeme getirdi. 1920'lerde büyük ekonomik güçlüklerle karşı karşıya kalan Almanya'da 1933'te Adolf Hitler önderliğindeki aşırı milliyetçi çizgideki Naziler iktidara geldi. Hitler, bir yandan Versay Antlaşması'nın geçersiz sayılmasına çalışırken, öte yandan da silahlı kuvvetlerini yeniden güçlendirme yoluna gitti.

Avrupa'da bunlar yaşanırken 1931'de Japonya, Çin'in Mançurya bölgesini ele geçirdi. 1935'te ise Benito Mussolini yönetimindeki İtalya, Etiyopya'yı işgal etti. Bir yıl sonra da Hitler, 1936 Mart'ında Almanya'nın Ren Irmağı'nın batısında kalan topraklara askeri birliklerini gönderdi. 1925'te Almanya ile Milletler Cemiyeti arasında yapılan antlaşmaya göre bu bölgede hiçbir devlet asker bulunduramayacaktı. 1937'de ise Japonya, Çin'e karşı topyekûn bir savaş başlattı. Bir yıl sonra Almanya, Avusturya'yı işgal etti; ardından da Çekoslovakya'da Alman asıllıların çoğunlukta olduğu Südet bölgesi üzerinde hakkı olduğunu ileri sürdü. 1938'de yapılan Münih Antlaşması'yla bölge Almanya'ya bırakıldı.

Ancak dünyayı ikinci büyük savaşa götüren en önemli gelişme Almanya'nın Birinci Dünya Savaşı'nın ardından bağımsız bir devlet olarak yeniden kurulan Polonya'yı hedef alması oldu. Almanya, Polonya'ya saldırınca İkinci Dünya Savaşı başladı. Bunun üzerine İngiltere ile Fransa da Almanya'ya savaş ilan etti. Avusturya, Kanada ve Güney Afrika'nın da aralarında bulunduğu başka ülkeler de İngiltere ve Fransa'nın yanında yer aldı. 17 Eylül'de ise Sovyetler Birliği doğudan Polonya'ya girdi.

1940'ta ise Almanya bu kez Norveç'e girdi. Ardından da Danimarka'ya saldırdı. Kısa sürede Belçika, Hollanda ve Lüksemburg da işgal edildi. Yardıma gelen Fransız ve İngiliz kuvvetleri püskürtüldü. 14 Haziran'da Almanlar bu kez

Paris'e girdiler, 22 Haziran'da da Fransızlar ateşkes antlaşmasını imzaladılar. Hitler'in hedefinde bu kez İngiltere vardı. Alman hava kuvvetleri Güney İngiltere'deki havaalanlarını ve limanlarını her gün bombalamaya başladı. İngilizlerin kesin direnişiyile karşılaşan Almanlar, ardından Londra'yı ve İngiltere'nin iç bölgelerindeki kentleri de bombaladı.

Naziler daha sonra Sovyetler Birliğı'ne doğru yöneldi. Finlandiya, Bulgaristan, Macaristan ve Romanya da Sovyetler Birliğı'ne savaş açtı. Savaş başlangıçta Almanlar için oldukça olumlu gelişti. Ancak Sovyetler Birliğı'nin karşı saldırıya geçmesiyle Kafkasya'da yenildi. 1943'te Sovyetler Birliğı, Hitler ordusunu püskürttü, Polonya'ya sonra da Romanya'ya girdi.

Amerika Birleşik Devletleri ise savaşta tarafsız kalmasına karşın İngiltere'ye destek sağlıyordu. Ancak 7 Aralık 1941'de Pazar günü sabah saatlerinde, Japon uçak gemilerinden havalanan 360'ın üzerinde savaş uçağı, Hawaii Adaları'ndaki Pearl Harbor Deniz Üssü'nde bulunan ABD savaş gemilerine saldırdı. Japonlar bombaladıkları sekiz savaş gemisinden altısını batırdı ya da çalışamaz duruma getirdi; ama üssün kendisi pek zarar görmedi. Uçak gemileri o anda başka bir yerde olduğu için bu saldırıdan kurtuldu. Bu olay üzerine ABD kongresi, 8 Aralık 1941'de Japonya'ya, üç gün sonra da Almanya ve İtalya'ya savaş ilan etti.

Savaş neredeyse tüm dünyaya yayılmıştı. Müttefikler Kuzey Afrika'da sağladıkları barıları bu kez İtalya'ya taşıdılar. 1943 Sicilya'yı işgal ettiler. Bu Bento Mussolini'yi çekilmeye zorladı. Eylül başlarında İtalya teslim oldu ve Malta'daki donanmasına el kondu. Bu olay İtalya'da Müttefikler ile Almanları karşı karşıya bıraktı. Müttefik güçler yavaş yavaş Almanya'nın kontrolündeki kentleri aldı. İtalya'daki Almanlar 2 Mayıs'ta teslim oldular. İki gün sonra da Müttefikler Avusturya'dan güneye doğru ilerleyen ABD askerleriyle buluştu. Sovyetler Birliğı de 1944 Haziran'ında Doğu Avrupa'da bir harekât başlattı. Kızıl Ordu iki koldan ilerlemeye başladı. Almanlar da geri çekilmek zorunda kaldı. 1945 yılının başlarında ise Almanya'nın savaşı götüremeyeceğı anlaşılmıştı. Ocak 1945'te Sovyetler Birliğı orduları Budapeşte'ye, Nisan başında da Viyana'ya girdiler ve Berlin'e doğru ilerlediler. 25 Nisan'da Berlin'i kuşattılar. Kentin merkezinde ki bir yeraltı sığınağından savunmayı yönetmekte olan Hitler savaşın yitirildiğini kavrayarak 30 Nisan'da intihar etti.

ABD ise Japonya'yı teslim almak için atom bombası atmaya karar verdi. Atom bombası ABD'de gizlice geliştirilen ve büyük yıkım gücü olan bir silahtı. 6 Ağustos 1945'te ABD hava kuvvetlerinin bir bombardıman uçağı Hiroşima kenti üzerine ilk atom bombasını attı. 3 gün sonra da bir atom bombası da Nagasaki'ye atıldı. Bu bombalar Hiroşima'da 200 bin, Nagasaki de ise 80 bin sivilin ölmesine ve on binlerce kişinin yaralanmasına yol açtı. Bu kentler büyük ölçüde yıkıldı; bitki örtüsü çok zarar gördü. Atom bombasının yol açtığı radyasyon etkisi yıllarca sürdü. Radyasyon nedeniyle insanlar; daha sonra sakatlandılar ve öldüler. Uzun yıllar sonra bile özürlü çocuklar doğdu. Japonya'nın 2 Eylül'de resmen teslim oldu ile İkinci Dünya Savaşı sona erdi.

İkinci Dünya Savaşı'nda sırasında istihbarat örgütleri arasında da adeta savaşlar yaşanıyordu. Türkiye, Sovyetler Birliği'ne yakın olması nedeniyle istihbaratçıların cirit attığı bir ülke haline gelmişti.¹ En çok Sovyetler Birliği, Alman ve İngiliz istihbaratçıların Türkiye'de faaliyet yürüttüğü bilinmektedir. Türkiye savaşta tarafsızlık tutumunu istihbarata da yansıtmaya çalışmaktaydı. Özellikle Türkiye ile ilgili faaliyetlere bulaşmayanlara müdahale edilmemekteydi.²

MİT'in resmi tarihçesine göre Türkiye'nin istihbarat örgütü MAH, İkinci Dünya Savaşı (1939-1945) yıllarında başarılı oldu: “ MAH, tecrübeli ve hadiselerin içinde yaşamış bir gizli servis olarak, güçlü yabancı İstihbarat Servisleri ile mücadele etmek zorunda kalmış ve başarılı olmuştur. Bu dönemde, yabancı servis operasyonlarına dahil hedeflerden bir çoğuna suçüstü yapılarak Adalet'e teslim edilmiştir. Millî Emniyet Hizmeti, bu dönemde bir taraftan yabancı servisler ile mücadele ederken, diğer taraftan dost devletlerin hasım devletler hakkında savaş içinde elde edemedikleri bilgileri temin etmek suretiyle, onlara istihbarat konusunda önemli yardımlarda bulunmuş, Balkanlar'da ve Akdeniz'de savaşın seyrini etkileyecek kararlar aldırabilmiştir.”³

Türkiye savaşta tarafsız bir çizgi izlese de istihbarat savaşlarında zaman zaman Almanya'dan yana tavır aldığı, bu ülkenin istihbaratçılarının rahat çalışması için koşullar oluşturduğu bilinmektedir. Bu dönemde Türkiye'de dünya çapında

¹ Tuncay Özkan, MİT'in Gizli Tarihi, İstanbul: Alfa Yayınları, 2004, s. 176.

² Özkan, a.g.e., s. 177.

³ Erdal İter, Milli İstihbarat Teşkilatı'nın Tarihçesi: Milli Emniyet Hizmetleri Riyaseti (M.E.H/MAH), Ankara: MİT Basım Evi, 2002, s. 30.

yankı uyandıracak pek çok casusluk olayı yaşanmıştır. Bunlardan biri de Çiçero olayıdır. İngiltere'nin Türkiye Büyükelçiliği'nde görev yapan Çiçero takma adlı Elyasa Bazna'nın Türkiye'deki casusluk faaliyetleri ve hayatı yine MİT'in resmi tarihçesinde şöyle anlatılmaktadır:

“ Çiçero, 1904 yılında Priştine'de doğmuştur. 1918 yılında Sırp'ların Priştine'yi işgali üzerine anne ve babasıyla İstanbul'a göç eden İlyas Bazna, askerlik hizmetinin bir kısmını Çankaya Köşkü'nde Atatürk'ün yanında yapmış, terhis olduktan sonra ticaret hayatına atılmış ise de başarılı olamamıştır. 1930-1944 yılları arasında Yugoslavya, Amerika Birleşik Devletleri, Alman ve İngiliz Büyükelçilikleri'nde şoför, kavas ve özel hizmetli olarak çalışmıştır. Savaş yıllarının sonunda Çiçero'nun İngiliz Büyükelçiliği'nde özel hizmetli olarak bulunduğu sırada, Türkiye'nin müttefiki İngiltere aleyhine Alman Gizli Servisi hesabına ajanlık yaptığı ve savaş sırlarını Almanlar'a aktardığı, bunun karşılığında da büyük bir kısmı sahte olmak üzere önemli miktarda İngiliz Sterlini ücret aldığı savaş sonrasında anlaşılmıştır. Çiçero'nun, 1960'lı yıllarda Almanya'ya yerleştiği, Alman Hükümeti'nden emekli maaşı aldığı ve 1970 yılında öldüğü yolunda basında haberler yayınlanmıştır.”⁴

2.2. Çift Kutuplu Dünya

Nazi Almanyası ve İtalya'nın yenilgisiyle sonuçlanan İkinci Dünya Savaşı Amerika'nın Hiroşima ve Nagazaki'ye atom bombası atarak kitlesel katliam gerçekleştirmesiyle son buldu. Ama bu bombalar yeni bir savaşın da başlangıcı oldu: Soğuk Savaş.

İkinci Dünya Savaşı'nın bitimiyle dünyanın siyasal güç dengesi değişti. Bununla birlikte uluslararası politikanın yapısı da değişti ve tam anlamıyla ikili bir yapı ortaya çıktı. Savaşın sona ermesiyle iki büyük güç ortaya çıktı: ABD ve SSCB. ABD, 1823 yılından beri oynadığı yalnızcılık politikasını terk ederek bir dünya devleti

⁴ İlter, a.g.e., s. 30.

olmuş ve milletler arası politika da birinci plana geçmişti.⁵ Sovyetler Birliği ise 1917 tarihli Bolşevik İhtilali'nden İkinci Dünya Savaşı'na kadar çekingen bir politika izledi. Daha çok komşularına yönelik aktif politikaları oldu. Ancak bu dönemde hem ciddi ekonomik, hem de teknolojik adımlar attı.

İki dünya savaşı arasında dünyanın siyasal güç dengesini ağırlıklı olarak Avrupa ülkeleri belirliyordu. Ancak İngiltere ve Fransa savaştan galip çıksalar da, tıpkı savaştan yenik çıkan Almanya, İtalya gibi siyasal dengede ikinci plana düştüler. Bu iki kutuplu dünyaya Soğuk Savaş denildi. Soğuk Savaş; "İkinci dünya savaşından sonra savaştan galip çıkmış iki büyük devlet ve bu devletlerin çevresinde kümelenmiş küçük devletler arasında anlaşmazlık ve çatışmaların doğrudan birbirlerine karşı silah kullanılmadan sürdürüldüğü belli bir tarihsel dönem" olarak tanımlanıyor."⁶

Siyaset bilimci Oral Sender'e göre ise Soğuk Savaş, iki kutup veya blok arasında diplomasi'nin tamamen ortadan kalktığı bir dönemdir: "İki blok arasındaki ilişkilerde, blokların ve üyelerin davranışlarını denetlemeye yönelik taraflarca benimsenmiş kuralların bulunmadığı ve ilişkilerde tamamıyla güce dayanan davranışların başat olduğu bir dönemdir. Soğuk savaş, aynı zamanda ülkeler arasında anlaşma kuralları yaratılmasına ve ilişkilerin bir düzen içinde gücün sınırlanarak yürütülmesine olanak sağlayacak temel yöntem olan diplomasi'nin iki blok arasında hemen hemen ortadan kalktığı bir dönemdi."⁷ Basit tanımıyla Soğuk Savaş, aynı zamanda silahlı çatışmaya dönüşmeyen, taraflar arasındaki ideolojik, ekonomik, siyasal ve sınırlı askerî çatışmadır.⁸

Gizli ve sessizce yapılan bu savaş türünün temelinde ise Amerika'nın komünizm ve Sovyetler Birliği'ne karşı alınacak önlemler vardı. Çünkü savaştan sonra Doğu Avrupa komünizmi tercih etti. Avrupa'nın bu kısmındaki ülkeler Sovyetler Birliği'yle işbirliğine gitti, hatta kontrolü altına girdi. Batı Avrupa'da ise komünist partiler etkin olmaya başladı, bazı ülkelerde bu partiler yönetime talip oldu. Komünizmin etkileri gittikçe yayılıyordu, sadece Avrupa'yla sınırlı kalmıyordu.

⁵ Fahir Armaoğlu, 20.Yüzyıl Siyasi Tarihi (1914-1980), Cilt 1, Ankara: İş Banksı Kültür Yayınları, 1992, s. 419.

⁶ Oral Sender, Siyasi Tarih 1918-1994, Ankara: İmge, 1998, s. 181.

⁷ Sender, a.g.e., s. 203.

⁸ Soğuk Savaş teriminin ilk defa XIV. yüzyılda İspanya Prensi Juan Manuel tarafından kullanıldı. 1947'de Amerikalı Bernard Baruch bu terimi yeniden gündeme taşıdı.

Afrika, Latin Amerika ve Asya'nın birçok yerinde üçüncü dünya olarak nitelendirilen ülkelerde komünizm hareketliliği başlamıştı. Komünizmin etkisiyle bu ülkeler peş peşe bağımsızlıklarını kazanıyordu. Tüm bunlar Amerika'yı ve İngiltere'yi tedirgin ediyordu.

Amerika'nın temel amacı komünizmin ve Sovyetler Birliği'nin yayılmasının önüne geçmektir. Sovyetler Birliği'nin amacı ise komünist rejimlerin varlığını sürdürmesi için ABD'nin etkinliğinin kırılmasıdır. Aslında savaş bitiminden hemen sonra kısa bir süreliğine de olsa ABD ile Sovyetler Birliği arasında barış rüzgârları esmişti. İkinci Dünya Savaşı'ndan atom bombası sahibi tek ülke olarak çıkan ABD elinde inanılmaz bir güç tutuyordu. Ama 1945 yılının sonunda, bu silahın yok etme gücü ve zarar verme kapasitesi düşünülerek, bu dehşeti engellemek amacıyla yine ABD'nin önderliğinde Güvenlik Konseyi'ne bağlı bir atom enerjisi komisyonu kuruldu. Komisyonun kurulması sırasında iki ülke arasında iyi ve barışçıl bir hava vardı. Ancak sıra komisyonun karar almasına gelince rekabet başladı. Barışçıl ortam ancak bir yıl sürdü. Ardından açığa çıkan Soğuk Savaş, önce Avrupa'ya sonra da neredeyse tüm dünyaya yayıldı. İki ülke de, ilk önce Avrupa üzerindeki güç oluşturmaya çalıştı ardından da kıta iki blok olarak yeniden yapılandırıldı. Doğu Avrupa'da Sovyetler Birliği etkinliği oluştu. Yugoslavya, Arnavutluk, Bulgaristan, Romanya, Macaristan ve Çekoslovakya Doğu Blok'unda yer aldı.

İngiltere, Fransa ve İtalya ise ABD'nin yanında yer aldı. Kilit ülke ise Almanya'ydı. İkinci Dünya Savaşı'nı başlatan ve ağır da bir yenilgi alan Almanya, ikiye bölünmüştü. Doğu Almanya Sovyetler Birliği'nin, batı Almanya ise ABD'nin yanında yer aldı. ABD'nin en büyük korkusu Sovyetler Birliği'ne yakın olan ve komünist hareketlerin güçlü olduğu ülkelere komünizm yönetiminin gelmesiydi. Yunanistan ve Türkiye'nin Sovyetler Birliği'nin kontrolü altına girmemesi için Truman Doktrini devreye sokuldu. ABD Başkanı Harry Truman'ın adını taşıyan bu doktrini ciddi bir askeri ve mali yardım öngörüyordu. ABD, ardından Avrupa ülkelerinin ekonomilerinin düzelmesi için Marshall Planı'nı devreye soktu. Yine temel amaç Avrupa ülkelerinin Sovyetler Birliği'nin etkinliği altına girmesinin önüne geçmektir. Plan, Dışişleri Bakanı George Marshall'ın 5 Haziran 1947 günü Harvard Üniversitesi'nde verdiği bir nutukta açıklandı. Buna göre, Avrupa ülkeleri her şeyden önce kendi aralarında bir ekonomik işbirliğine girişmeliler ve birbirlerinin

eksikliklerini kendileri tamamlamalılar. Bu genel işbirliği sonunda bir açık ortaya çıktığında Amerika, bu açığın kapatılması için yardım etmeli. Bunun için de önce bir işbirliği programı yapılmalıydı.

12 Temmuzda İngiltere, Fransa, Belçika, İtalya, Portekiz, İrlanda, Yunanistan, Türkiye, Hollanda, Lüksemburg, İsviçre, İzlanda, Avusturya, Norveç, Danimarka ve İsveç'in katılımıyla toplanan 16'lar Konferansı, 22 Eylül'de, Amerika'ya sunulmak üzere bir Avrupa Ekonomik Kalkınma Programı hazırladı. Bu program üzerine Amerika, 3 Nisan 1948'de Dış Yardım Kanunu'nu çıkardı. Amerika, bu kanuna dayanarak daha ilk yılında 16'lara 6 milyar dolarlık bir ekonomik yardım yaptı. Bu yardımlar daha sonraki yıllarda da devam edecekti.⁹ Marshall Planı'na karşı Sovyetler Birliği ise Doğu Bloğu ülkeleri arasında ticari ilişkileri geliştirmek amacıyla Molotov Planı adını verdikleri ikili ticaret sistemini kurmuşlardır. Amerika Dışişleri Bakanı George Marshall'ın ismine karşılık, Sovyet Dışişleri Bakanı Molotov'un adını alan yeni ekonomik işbirliği sistemiydi.

Soğuk Savaş dönemindeki kutuplaşma en çok askeri yapılarda kendini gösterdi. Batı ülkeleri Amerika'nın önderliğinde birleşerek 4 Nisan 1949'da Washington'da NATO'yu kurdu.¹⁰ Temel amaç olası bir komünizm tehlikesine karşı ortak savunma yapmaktı. NATO, Avrupa ülkelerinde ABD güvenlik güçlerinin varlığını zaruri hale getiriyordu. NATO bir kolektif savunma örgütü olarak bilinmektedir. Kurucu antlaşmanın özellikle üçüncü, dördüncü ve beşinci maddeleri önemlidir. Bu maddelerle üye ülkeler, ortak savunma için yeteneklerini geliştirmeye, herhangi bir üyenin toprak bütünlüğü, siyasî bağımsızlık ve güvenliği tehlikede olduğunda bir araya gelmeyi ve herhangi birine saldırıldığında bu saldırıya hepsine karşı yapılmış bir saldırı olarak kabul etmeyi taahhüt etmişlerdir.

NATO'nun kurulmasına tepki olarak Doğu Blok'u ülkeleri de hemen harekete geçti. 14 Mayıs 1955'te Sovyetler Birliği'nin öncülüğünde Varşova Paktı oluşturdu. Bu pakta Çekoslovakya, Bulgaristan, Macaristan, Polonya, Doğu Almanya ve Arnavutluk yer aldı. Kuruluş amacı NATO saldırılarına karşı Doğu Avrupa ülkelerini savunmaktı. Bu paktın kuruluş antlaşması üyeler arasında birleşik bir

⁹ Pelin Güney, Marshall Planı: Avrupa Birliği'nin İnşasında Amerikan Harcı, Ankara: Avrupa Çalışmaları Dergisi, Cilt 5, 2006, s. 7-8.

¹⁰ Faruk Sönmezoglu, Uluslararası İlişkilere Giriş, İstanbul: Der Yayınları, 2002, s. 142.

askeri komutanlık kurulmasını ve Doğu Avrupa ülkelerinin topraklarına Sovyet Ordu birliklerinin yerleşmesini öngörüyordu.

2.3. Soğuk Savaş'ın İstihbarat Örgütleri

2.3.1. Merkezi İstihbarat Ajansı (CIA)

Soğuk Savaş'ın başlamasıyla birlikte Amerika için tek düşman vardı: Komünizm. Amerika'ya göre de düşmanın önünün de kesilmesi gerekiyordu. Bu savaşı örtülü; istihbarat örgütleri ve oluşturacak gizli askeri istihbarat yapılarıyla yapma yoluna gitti. Bu durum karşısında mevcut istihbarat yapısını yetersiz kalıyordu. ABD de Soğuk Savaş konseptine uygun olarak yeni istihbarat kurgusuna yöneldi.

Aslında ABD'nin ciddi bir istihbarat örgütü vardı; Stratejik Hizmetler Bürosu (OSS). Bu teşkilat 1941 yılında kurulmuştu.¹¹ ABD'nin istihbarat kurgusu temelde iki bölüm oluşmaktadır. Birincisi iç istihbarat. İç istihbaratın temel teşkilatı Adalet Bakanlığı'na bağlı olan Federal Soruşturma Bürosu' dur. Yani FBI. Amerika'nın ilk istihbarat teşkilatlarından biri olan FBI, 1908 yılında Araştırma Bürosu adıyla kuruldu. 1935 yılında ise şimdiki adını aldı. Merkezi Washington'dadır.¹² FBI'nın öncelikli üç görevi; ABD'yi terörist saldırılardan korumak; karşı dış istihbarat ve espionaj faaliyetlerini önlemek; ülkeyi siber saldırılar ve yüksek teknoloji saldırlardan korumaktır. Bu görevlerinin yanı sıra sivillerin haklarının korunması ve suçla mücadele kapsamındaki sorumluluklarını da yerine getirmektedir.¹³

OSS'nin kurulmasıyla birlikte FBI, büyük ölçüde iç istihbarat yöneldi. Dış istihbarat olarak sadece Latin Amerika yönelik faaliyetleri yürüttü. Latin Amerika hariç dünyayla ilgili dış istihbarat tamamen OSS'ye devredildi. İkinci Dünya Savaşı sırasında OSS, ABD askeri birliklerinin görev yaptığı yerlerde dış istihbarat toplama

¹¹ <https://www.cia.gov/kids-page/6-12th-grade/operation-history/history-of-the-cia.html> (Erişim Tarihi: 10.10. 2010)

¹² <http://www.fbi.gov/about-us/history>

¹³ Dr. Sait Yılmaz, Güç ve Politika, İstanbul: Alfa Yayınları, 2008, s. 218.

ve deęerlendirme iřlerinden sorumluydu. OSS, dūřman topraklarında karřı-propaganda ve yanlıř bilgilendirme etkinlikleri yūrttū. Dūřman hatlarının gerisinde sabotaj ve tahrip eylemleri dūzenleyerek direniřçilerin yūnlendirilmesinde çaba harcadı.

OSS, barıř dūnemine ve fiili savařa gūre yapılandırılan bir istihbarat ōrgūtūydū. Savařın bitmesiyle birlikte ABD'nin istedięi Sovyetler Birlięi'nin yayılmasını ōnlemek ve dięer ūlkelerde komūnist parti ve hareketlerin iktidara gelmesini ōnlemektir. Dūnemin ABD Bařkanı Franklin D. Roosevelt, bu amaçla 1944 yılının sonunda OSS yerine yeni bir istihbarat teřkilatı kurulması için çabaladı. Ancak ōzellikle FBI'nin nūfuzunu kaybedeceęi kaygısıyla karřı çıkması nedeniyle bu plan ertelendi.¹⁴

Soęuk Savař'ın bařlamasıyla birlikte ABD Bařkanı Harry Truman, Roosevelt'in yapamadıęını yaparak OSS'yi kaldırdı.¹⁵ OSS'nin yerine merkezi istihbarat Grubu (CIG) kuruldu. Ancak CIG, geçici ve zayıf bir ōrgūt oldu. Ancak ABD Bařkanı Harry Truman 1947'de Ulusal Gūvenlik Yasası'nı çıkarttı. Bu yasa uyarınca Ulusal Gūvenlik konseyi (NSC) ve (Merkezi İstihbarat Ajansı (CIA) kuruldu. Soęuk Savař'ın temel niteliklerinden biri gizlilik olduęu için burada temel gūrev CIA'ye verildi. Ulusal Gūvenlik yasası ilk çıkartıldıęında CIA için dūrt fonksiyon belirledi. O fonksiyonlar řunlardı:

- Ulusal gūvenlikle ilgili Ulusal Gūvenlik Konseyi'ne tavsiyelerde bulunmak.
- Çeřitli dairelerin istihbarat faaliyetlerinin koordinesi ile ilgili olarak Ulusal Gūvenlik Konseyi'ne ōnerilerde bulunmak
- İstihbaratın doğrulanması ve değerlendirilmesi, uygun şekilde dağıtımının yapılması
- Ulusal Gūvenlik Konseyi tarafından gūrev olarak verilecek dięer fonksiyonların icrası.¹⁶

¹⁴ Daniele Ganser, NATO'nun Gizli Orduları, İstanbul: Gūncel Yayıncılık, 2005, s. 111.

¹⁵ <https://www.cia.gov/kids-page/6-12th-grade/operation-history/history-of-the-cia.html>

¹⁶ Yılmaz, a.g.e., s. 218.

CIA'nin istihbarat çarkı da direktörlükler üzerine kuruludur. Ancak iki temel direktörlük vardır. Birincisi, İstihbarat Direktörlüğü. Her istihbarat teşkilatında olduğu gibi CIA' de en önemli bölümüdür. Her türlü istihbarat aracı ile bilgi toplama, casusluk faaliyetlerini yürütür. Gizli olarak yapılan istihbaratı değerlendirir. Havadan çekilen; uydu, uçak resimleri, radyo, telefon, televizyon, telsiz, internet ve diğer teknoloji araçlarıyla toplanan bilgileri değerlendirir. Bu değerlendirmeler, raporlar halinde, ilgili makamlara gönderilir. Karşı İstihbarat Daire Başkanlığı ile koordineli çalışır.

CIA içinde Operasyon Direktörlüğü'nün etkinliği de önemlidir. Gizli operasyonları bu direktörlük yürütür. Operasyon Direktörlüğü'nün yabancı ülkelerde çok sayıda bürosu bulunmaktadır. Operasyon Direktörlüğü'nün bel kemiğini ajanlar oluşturur. Ajanların hepsi resmi görevli değildir. Bir de resmi olmayan görevliler vardır. Resmi ajanlar çoğunlukla başka görevlerde görünmektedir. Özellikle de dış ülkelerdeki ABD konsoloslukları ve büyükelçiliklerde ataşe rolündedirler. Ajanlar bu sayede diplomatik dokunulmazlık da kazanmış oluyorlar. Resmi olmayan ajanlar da CIA ve ABD istihbaratı için çok önemlidir. Bu ajanlar daha rahat görev yapmaktadırlar. Çünkü ABD istihbarat ve diğer kurumlarla resmi bir bağıları görünmemektedir. O ülkenin kuvvetleri tarafından yakalandıklarında ise CIA ile bağlarını inkâr etmektedirler. Bu nedenle ABD istihbaratıyla bağlarını belgelemek imkânsızdır.¹⁷

2.3.2 Devlet Güvenlik Komitesi (KGB)

Soğuk Savaş'ın diğer tarafı olan Sovyetler Birliği'nin ise temel istihbarat teşkilatı Devlet Güvenlik Komitesi'ydi (KGB). Sovyetler Birliği'nin bu gizli servisi 1954 yılında faaliyete başladı. Sovyetler Birliği kurulduğu ilk yıllarda istihbarat örgütü olarak Gizli Polis Teşkilatı (NKVD) vardı. Ancak bu teşkilat iç istihbarattan sorumluydu. Özellikle Stalin döneminde Sovyetler Birliği içinde rejim muhaliflerine yönelik baskı ve şiddet unsurlarıyla tanındı. Bu döneme kadar dış istihbarat daha çok içişleri ve dışişleri bakanlıkları içindeki birimlerle yönetiliyordu. Soğuk Savaş'ın

¹⁷ Yılmaz, a.g.e., s.220.

şiddetlenmesiyle birlikte Sovyetler Birliği de istihbarat yapılanmasında yeniliğe gitti. İç istihbarat birimi NKVD dağıtıldı ve yerine KGB kuruldu. KGB'nin organizasyon yapısında 16 müdürlük vardı. En etkili ve en önemlisi Dış İstihbarat Müdürlüğü'ydü. Bu müdürlüğün temel görevi Sovyetler Birliği ve diğer ülkelerdeki komünizm rejimlerine yönelik faaliyetlerle mücadele ve istihbarat sağlamaktı. Ayrıca ABD'nin faaliyetleriyle ilgili istihbarat toplamak KGB'nin temel görevleri arasındaydı. İkinci etkin genel müdürlük ise İstihbarata Karşı Koyma'ydı. Askeri istihbarata karşı koyma, sanayi güvenliği, Sovyet Birliği vatandaşları ve yabancıları gözetleme de KGB'nin temel görevleri arasında yer alıyordu.¹⁸

2.4. NATO Bünyesindeki Gizli Yapılanmalar

İngiltere Başkanı Winston Churchill, 5 Mart 1946'da ABD'nin Montana eyaletindeki Westminster College'de yaptığı konuşmada, "Baltık Denizi'ndeki Stettin'den Adriyatik Denizi'ndeki Trieste'ye kadar bütün kıta üzerine demir bir perde inmiş bulunuyor" dediğinde Soğuk Savaş'ın cephesini de çizmiş oluyordu.¹⁹ Churchill, Sovyetler Birliği ile aralarındaki savaşta bu hattı da "demir perde" olarak nitelendiriyordu. İşte iki taraf da bu hattın her iki yanına önemli derecede askeri yığınak yapıyordu.

Amerika ve İngiltere hattın kendi taraflarındaki yığınakları yeterli görmüyordu. Sovyetler Birliği'nin tam anlamıyla kuşatma altına alınması gerektiğini düşünüyorlardı. NATO'yu bile yeterli görmüyorlardı çünkü Sovyetler Birliği daha doğrusu Doğu Bloğu dünyanın neredeyse üçte birine yayılmış durumdaydı ve bu bloğun askeri imkânları ve teknikleri daha fazlaydı. Bu durum Amerika ve İngiltere'yi yeni bir yöntem arayışına götürdü. Sonunda kendi personellerini ve yardımda buldukları ülkenin personelini Soğuk Savaş konusunda yetiştirmek için bir eğitim sistemi oluşturulması karar verildi. Bunun için de NATO üyesi ülkelerde yeni ve gizli yapıların faaliyetlere geçirilmesi yoluna gidildi.²⁰ Yani NATO şemsiyesi altında güçlerini birleştiren görünürdeki resmi orduların yanı sıra,

¹⁸ John Barron, KGB, İstanbul: Nebioğlu Yayınları, 1974, s. 234.

¹⁹ Daniele Ganser, NATO'nun Gizli Orduları, İstanbul: Güncel Yayıncılık, 2005, s. 433.

²⁰ Ganser, a.g.e., s. 24.

muhtemel Sovyetler Birliği işğaline karşı direnişi hazırlamak gerekçesiyle gizli yapılar oluşturuldu. Bu orduların kurulması fikri ise Nazi subayı Reinhard Gehlen'e aitti.²¹ Nazi istihbaratının Sovyetler Birliği Birim Başkanlığı yapan Reinhard Gehlen, Hitler'in beyinlerinden biriydi. Doğu Yabancılar Orduları Komutanı olarak Sovyetler Birliği'ne karşı savaşırken yenileceklerini anlayan Gehlen'e göre Hitler'den sonra komünizmle ancak Amerika mücadele edebilirdi. Bunun için 1945'te Amerika'ya teslim oldu. Gehlen, uyguladığı büyük işkence yöntemleriyle Sovyetler Birliği ve komünistler hakkında ciddi bilgiler toplamıştı. Bu bilgileri dikkatlice mikrofilmlere aktarıp, su geçirmez elik varillere doldurup Avusturya Alpleri'nde kırsal bölgeye gömdü. Teslim olduktan birkaç hafta sonra bu bilgi ve belgeler yerin altından çıkartıldı.²² Gehlen bunları da Amerika'nın hizmetine sundu. Bunlarla da yetinmeyen Gehlen teslim olduğu Amerikalı Orgeneral Edwin Luther Siber'e 129 sayfalık rapor sundu. Raporda Sovyetler Birliği'nin galip gelmesinde komünizmin tüm dünyada olduğu gibi Amerika için de büyük bir tehlike oluşturacağı, buna karşılık neler yapılacağı ve bu koşullarda istihbarat teşkilatların önemini anlattı. Raporda Kızıl Ordu'nun etkileme, psikolojik savaş, gizleme, sabotaj gibi yöntemlerinin yanı sıra teknik yapılanmasını da ayrıntılı vardı. Amerikalılar Gehlen'in raporundan çok etkilenmişlerdi çünkü Sovyetler Birliği ve Stalin hakkında ilk kez bu kadar bilgiye sahiptiler. Gehlen hemen Amerika'ya götürüldü. Burada iki yıl sonra kurulacak olan CIA'nin başına geçen Allen Dulles ile görüştü. Dulles ile Gehlen ortak tehlike olarak gördükleri komünizme karşı el sıkıştılar. Gehlen artık Amerika için çalışacağı. Kuracağı gizli ordu Almanya'da yeni hkmet kuruluncaya kadar ABD için çalışacak ve ABD tarafından finanse edilecekti.²³

9 Temmuz 1946'da ülkesine geri dönen Gehlen, hemen eski Nazi subaylarını toplamaya başladı. İlk başta 350 üst düzey Nazi subayını bir araya getiren Gehlen bunlardan çekirdek bir kadro oluşturdu.²⁴ Ve bu çekirdek kadronun da eğitimiyle bizzat kendisi ilgilendi. Yanında katliamlarla nlenen önemli subaylar da vardı. Bunların başında Walter Rauff geliyordu. Rauf, toplama kamplarındaki gaz odalarını geliştirip, pratikleştiren isimdi. Ordunun Kızılhaç ambulnslarını seyyar gaz odalarına dönüştürmenin mucidiydi. O araçlarda Doğu Avrupa'da 200 bin kişi

²¹ Soner Yalçın- Doğan Yurdakul, Baypipo, İstanbul: Dogan Kitap, 2004, s. 74.

²² Ganser, a.g.e., s. 335.

²³ Yalçın-Yurdakul, a.g.e., s. 75.

²⁴ Ganser, a.g.e., s. 335.

öldürülmüştü.²⁵ Ayrıca “Doğu Kasabı” lakaplı Otto Skorzeny, Fransa’da işgal yıllarında “Lyon Kasabı” olarak anılan ve beş bin kişinin katlinden sorumlu tutulan Klaus Barbie, Auschwitz kampında kalkıştığı tıp deneylerinde kobay olarak kullandığı 250 bin kişinin ölümünden sorumlu tutulan Dr. Joseph Mengele, işgal altındaki Yugoslavya’da Seelsorger toplama kampında albay rütbesiyle görev yapmış, kurtuluştan sonra Vatikan’a sığınmış Hırvat papazı Peter Dragonovic de Gehlen’in yanındaydı.²⁶

Gizli orduların kuruluşunda Nazi işgaline karşı Fransa ve Sovyetler Birliği’ndeki direniş deneyiminden ve altyapısından yararlanıldı. Hatta aynı model uygulandı. Seçkin profesyonel askerler, görünürdeki ordunun bünyesinde gizli ordular oluşturdu. Bu gizli ordular Amerikan Merkezi Haberalma Örgütü (CIA) ve İngiltere Gizli Haberalma Örgütü (MI6) tarafından kuruldu. Diğer ülkelerdeki gizli örgütlerinin oluşturulmasında ülkelerin kendi askeri ve istihbarat örgütleri etkin görev aldı.²⁷

Varlıkları sır gibi saklanan ve o ülkenin parlamentosunun bilmediği bu örgütlerin kurucuları ve sonraki yöneticileri Amerika’daki merkezlerde eğitimden geçirildi. Yine örgütlerin eğitim, silah ve teknik malzeme ihtiyaçları ABD tarafından karşılandı. Yeraltı sığınaklarında ve ormanlarda işgal gerçekleştiği sırada kullanılması amacıyla gizli cephanelikler oluşturuldu. Askerler bu gizli orduların tek unsuru değildi; işgale karşı yeraltı direnişine katılacak siviller de vardı. Her kesimden ve her meslekten seçilen bu sivillerin özellikle antikomünistler arasından devşirilmesi yoluna gidildi. Bu kişiler de sıkı bir eğitimden geçirildi, Soğuk Savaş’a özgü olarak özel harp teknikleri öğretildi. Eğitimleri tamamlayan ilk sivillere de daha sonra kendi alt birimlerini oluşturmaları için yeni siviller bulma ve örgüte alma inisiyatifi verildi.²⁸

Sovyetler Birliği’nin işgaline karşı direnişe hazırlıklı olmak gerekçesiyle, işgal gerçekleştiğinde harekete geçmek üzere kurulmuş olmakla birlikte bu gizli yapılar, çatışmanın olmadığı, yani barış zamanında boş durmadı. Ülke içindeki demokratik muhalefet, komünist ve diğer hareketler Sovyetler Birliği’nin işgalinin

²⁵ Ganser, a.g.e., s. 335.

²⁶ Ecevit Kılıç, Özel Harp Dairesi, İstanbul: Turkuvaz Yayınları, 2008, s. 47.

²⁷ Ganser, a.g.e., s. 23.

²⁸ Kılıç, a.g.e., s. 55.

hazırlayıcısı kabul edildi. İşte bu örgütler bu tür hareketleri bertaraf etmekle görevlendirildi. Görev özel harp tekniklerinin kullanıldığı bombalı ve silahlı operasyonları da içeriyordu. 1990'lı yıllarda ortaya çıkan NATO'nun gizli protokolüne göre de üye ülke komünizmle mücadele ve komünist partilerin iktidara gelmesini engellemeye faaliyetler yürütmeyi kabul ediyorlardı. O ülkedeki Cumhurbaşkanı, Başbakan, Milli Savunma Bakanı, İçişleri Bakanı dâhil üst düzey yöneticilerinin bile görev aldığı bu örgütler Müttefik Gizli Komite (ACC) ve Gizli Planlama Komitesi (CPC) tarafından yönetiliyordu.²⁹

İlk başta NATO'nun Avrupa karargâhının bulunduğu Fransa'da daha sonra ise Belçika'da faaliyet yürüten CPC, bu gizli yapıların komünizme karşı yürüttüğü özel harbi planlıyordu. Ayrıca bu harp tekniklerinin hazırlanması, idare edilmesi ve uygulanmasını sağlamak da CPC'nin görevleri arasındaydı. ACC ise bu gizli yapılara komuta eden ikinci yapıydı. Zaten bu gizli yapıların oluşturulması bu yapının göreviydi. Merkezdeki direktifler bu yapı aracılığıyla gizli yapılara gidiyor ve büyük operasyonlar bu yapı tarafından organize edilmekteydi. Daha çok teknik konularla ilgilenen ACC'nin diğer bir görevi ise gizli yapıların yer aldığı ülkelerin gizli servisleri ve bunların yöneticileri arasında bilgi alışverişi sağlamaktı. Tüm örgütlerin en üst koordinasyon ise NATO'nun Avrupa Müttefik Kuvvetleri Yüksek Karargâhı'nın Koordinasyon ve Planlama Komitesi'nce yapılıyordu.³⁰

Kuruluş amaçları ve işlevleri aynı olan NATO'ya bağlı bu gizli yapıların her ülkedeki ismi ayrıydı. Bu isimler genellikle ülkelerin belirgin yerel özelliklerine ve tarihlerine göre seçildi. NATO'ya bağlı ilk gizli yapı İtalya'da oluşturuldu.³¹ İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra partizanların öncülüğünde ülkede ciddi bir komünist hareket başlamıştı. Halk da komünistlere büyük bir sempatiyle bakıyordu. 16 Nisan 1948'de yapılacak seçimlerde de komünistlerin galip gelmesi ve hükümeti devralmasına kesin gözüyle bakılıyordu. Bu durum ABD'yi ciddi bir şekilde rahatsız ediyordu. ABD de, komünistlerin iktidara gelmemesi için örtülü operasyon başlattı. Bunun için görevlendirilen ilk isim ise "Kara Prens" lakabıyla bilinen Valerio Borghese oldu.³² Yüzlerce komünistin öldürülmesinden sorumlu tutulan Borghese partizanlar tarafından asılmak üzereyken Amerikalı askerler tarafından kurtarıldı. Bu

²⁹ Ganser, AGE, s.23.

³⁰ Kılıç, a.g.e., s. 38.

³¹ Philip Willan, The Puppetmasters, Londra: Constable Co., 1991, s. 189.

³² Kılıç, a.g.e., s. 39.

tarihten sonra da CIA ile çalışmaya başladı. Komünistlerin kazanması ihtimaline karşı gizli bir birim oluşturdu. Yürütülen operasyonlar sonunda seçimleri komünistler kazanamadı. Bu gizli birimden hareketle İtalya NATO'ya üye olduktan sonra gizli ordu oluşturuldu. Bu örgütün mensupları Amerika ve İngiltere'de özel eğitimden geçirildi.³³

Fransa'da da İtalya'daki kadar etkin bir komünist hareket vardı. Aynı şekilde Komünist Partinin (PCF) iktidara gelmemesi için gizli bir yapı oluşturuldu. Askeri istihbarat servisi SDECE bünyesinde oluşturulan bu örgütün adı Rose des Vents yani Rüzgâr Gülü oldu. Elemanları tamamen Amerika'da özel harp eğitiminden geçirilen bu örgütün başkahramanı Francois Grassouvre'ydi. İkinci Dünya Savaşı sırasında Nazilerin yanına yer alan bir isimdi. Deşifre olmasından sonra, 1980'li yıllarda ülkenin Sosyalist Başkanı Francois Mitterand'ın danışmanlığını yaptı.³⁴

İspanya'da ise İtalya ve Fransa'daki gibi antikomünist bir örgütün kurulması çok zor olmadı. Çünkü ülkenin başında aşırı sağcı general Franco vardı. 1950'li yılların başından itibaren Franco ile Amerika arasında sıkı ilişkiler başladı. O zamanlar İspanya NATO ülkesi olmamasına karşın önemli gizli ordu merkezlerinden birisi Kanarya Adaları'ndaydı. Ayrıca Madrid bu örgüt mensupların eğitildiği bir üs vardı. Diktatör Franco'nun ölümünden sonra İspanya ittifaka katılma kararı aldı.³⁵

NATO'nun kurucu ülkelerinden olan Portekiz 1930 yılından itibaren tam 40 yıl boşunca tek isim olan Oliveira Salazar tarafından yönetildi. Ülke içinde komünistlerin iktidara gelmemesi için devlet tarafından adeta savaş yürütülüyordu. Bu savaş ülkenin istihbarat servisi PIDE tarafından organize ediliyordu. NATO'ya katılmadan sonra CIA tarafından finanse edilen bu gizli ordu Aginter Press yani Aginter Yayıncılık adını aldı.³⁶ Suikastlar ve operasyonlar ise bu örgütün alt birimleri tarafından gerçekleştirildi. Portekiz'deki yapının yüzbaşı rütbesindeyken Amerika'da eğitime alınan Yves Guillon'du. Ayrıca Kore Savaşı'nda da katılan Guillon'u özel harp tekniklerini çok iyi uygulayan bir isim olarak biliniyor. Belçika'daki örgütün adı da İtalya'daki ile aynı anlama gelen Glaive oldu. Bu örgütün iki önemli kolu vardı: Belgeleme İstihbarat ve Eylem Servisi SDRA8 ile

³³ Ganser, a.g.e., s. 142.

³⁴ Kılıç, a.g.e., s. 40.

³⁵ Ganser, a.g.e., s. 193.

³⁶ Ganser, a.g.e., s. 212.

Eğitim İletişim ve Seferberlik Seksiyonu STC/Mob. Tamamı özel eğitimli askerlerden oluşan SDRA8'in görevi operasyonlar gerçekleştirmekti. STC/Mob'ta ise yalnızca eğitimden geçirilen siviller görev yapardı ve bunlar da eylemlerde görev alırdı. 1970'li yıllarda Türkiye'de cinayet ve katliamlarda görev yapan lkcler gibi.³⁷ Norveç'in gizli rgt Rocambole (ROC) ise Eylül 1952'de oluşturuldu. En etkin ve en aktif örgüt olarak bilinen ROC'un teşkilat yapısı tam bir askeri nitelikteydi.³⁸

Hollanda'daki gizli ordu "İstihbarat ve Operasyonlar"ın (İ&O) yapısı da Belçika'daki gibi çift başlıydı. Birincisi birim olan "istihbarat"ın görevi bilgi toplamak ve operasyonlara zemin hazırlamaktı. "Operasyonlar" biriminin görevi ise adı üstünde, sabotaj ve gerilla hareketleri düzenlemek ve komünist direnişlere karşı koymaktı.³⁹

Danimarka'daki gizli ordu ise adını mitolojiden alıyordu: Absalon. Ortaçağ'da elinde kılıcıyla Rusları yenilgiye uğratan Danimarkalı bir piskopostu. Gizli rgt askeri istihbarat servisi FE yönetiyordu. Ancak rgt çok aktif olmadı. Bu yapının bilenen bir eylemi veya komünizme karşı bir mücadelesi de bilinmemektedir.⁴⁰

Danimarka'ninki gibi Lüksemburg'un gizli rgt de çok aktif olmadı. Ülkenin istihbarat servisi tarafından kurulduğu bilenen bu ülke'deki örgütün faaliyetleri hakkında hiçbir Şey bilinmiyor. Yalnızca örgütlerin çözülme sürecinde 1990'de ülke yöneticileri örgütün varlığını kabul ettiler ancak illegal hiçbir işe bulaşmadığını ve dağıtıldığını açıkladılar.⁴¹

Almanya'daki örgütün liderliğini ise gizli yapıların mimarı olan Nazi subayı Gehlen vardı. Gehlen kendi adına kurduğu rgt daha sonra ülkenin istihbarat servisine dönüştürdü. Batı Almanya'nın NATO'ya katıldığı 1955 yılından sonra

³⁷ Ganser, a.g.e., s. 220-222.

³⁸ Kılıç, a.g.e., s. 41.

³⁹ Ganser, a.g.e., s.267-268.

⁴⁰ Kılıç, a.g.e., s. 57.

⁴¹ Ganser, a.g.e., s. 294.

ittifak içinde aktif görev alan Almanya gizli ordusunun adı ise Antikomünist Saldırı Birliği'ydi.⁴²

NATO'ya bağlı üçüncü gizli ordu tarih bakımından İtalya ve Fransa'dan sonra Yunanistan'da oluşturuldu. Adı ise Koyun Postu oldu. Örgüt ilk önce Helenik Akıncılar Kuvveti adıyla faaliyet yürüttü. Amerika için çok önemli olduğu bilinen örgüt ülkenin istihbarat servisi KYB'nin denetiminde oldu.⁴³

İzlanda ve Kanada da NATO üyesi olmasına karşın Kanada Sovyetler Birliği'ne çok uzak olması İzlanda'nın ise silahlı kuvvetleri bulunmaması nedeniyle ilk başta gizli ordu oluşturulmadı. Buna karşın NATO üyesi olmayan Avusturya, İsveç, Finlandiya ve İsviçre'de gizli ordular oluşturuldu ve aynı işlevi gördüler. İsviçre'ninki Gizli Müdafaa Örgütü, Avusturya'nınki Gezici Spor ve Dostluk Birliği, İsveç'inki ise Sveaborg Silah Kardeşliği'ydi.⁴⁴

⁴² Leo Müller, Gladio, İstanbul: Pencere Yayınları, 1992, s. 35.

⁴³ Ganser, a.g.e., s. 370.

⁴⁴ Ganser, a.g.e., s. 431.

3. TÜRKİYE’NİN NATO’YA KABUL EDİLMESİ VE ABD İLE İLİŞKİLER

3.1. Türk- ABD İlişkilerinin Gelişiminin Genel Çerçevesi

Soğuk Savaş döneminin en stratejik ülkelerden biri Türkiye’ydi. Sovyetler Birliği’nin amacı komünizmin yayılmasını sağlamaktı. Yayılmacı bir politika yürütmeye başladı. Bu nedenle komünizm etkisin tüm dünyada ciddi bir şekilde hissettirmeye başladı. Bu durum en çok ABD’yi tedirgin ediyordu. Sovyetler Birliği’ne en yakın, kara sınırı en uzun olan ülkelerden biriydi Türkiye. Bu ortamda, Sovyetler Birliği ile uzun bir sınıra sahip olan ve SSCB’nin, petrolün bulunmasından sonra Batı ekonomisi için hayati önem kazanan Ortadoğu’ya, Avrupa’nın anahtarı niteliği taşıyan Balkanlara ve Boğazlar yoluyla açık denizlere ulaşmasını sağlayacak Akdeniz’e geçiş noktasında konumlanmış olan Türkiye önem kazandı.¹

ABD, İkinci Dünya Savaşı’nın bitmesiyle birlikte komünizmin yayılmasını engellemek için stratejik yerlerde bulunan ülkelerle yakından ilgilenmeye başladı. Bu ülkelerin başında da Türkiye ve Yunanistan geliyordu. Bu doğrultuda, ilk olarak Sovyetler Birliği’nin Doğu Akdeniz ve Ortadoğu’ya inme yollarını kapatan Yunanistan ve Türkiye’ye ekonomik ve siyasi destek sağlama planını işletti. Sovyetler Birliği’ne karşı güçlü bir Türkiye’ye ihtiyaç vardı. Bu amaçla ekonomik ve siyasi destek sağlama yoluna gitti.²

ABD, muhtemel bir Sovyetler Birliği saldırısını durdurmak ve Ortadoğu’da çıkacak çatışmalara müdahale, bununla ilintili olarak bu bölgedeki petrolün Batı’ya akışını sağlamak amacıyla Türkiye’yle ilişki geliştirirken Türkiye’nin de kendi çıkarları söz konusuydu.

Türkiye açısından ise Sovyetler Birliği tehlike arz ediyordu. Sovyetler Birliği, Özellikle Doğu Anadolu’ya yönelik toprak istemi ve Boğazlar ile ilgili üs gibi

¹ Nasuh Uslu, Türk- Amerikan İlişkileri, Ankara: 21. Yüzyıl Yayınları, 2000, s. 88.

² Uslu, a.g.e., s. 87.

taleplerle Türkiye üzerinde baskı kuruyordu. Bu durum Türkiye- ABD arasında yakınlaşmaya yol açtı.

İkincisi Türkiye, İkinci Dünya Savaşı'na fiili olarak katılmamış olmasına rağmen savaş sonrasında ekonomisi kötü durumdaydı. Savaş sırasında ordu sürekli hazır durumdaydı. Bu nedenle askeri harcamalarda en üst düzeydeydi. Sovyet tehdidinin eklenmesiyle birlikte bu harcamalar iyice arttı. Türkiye'nin ihtiyacı olan askeri ve ekonomik yardımları da sadece ABD sağlayabilirdi. Bu gerçek Türk- ABD ilişkilerinin gelişmesini kolaylaştırdı.³ Yani ABD ile Türkiye arasındaki ilişki gelişimi bir anlamda karşılıklı çıkarlar etrafında şekillenen stratejik ortaklık seviyesindeydi. ABD'nin Türkiye'den, diğer taraftan Türkiye'nin de ABD'den beklentileri söz konusuydu.

3.2. Soğuk Savaş'ın ilk yıllarında Türk- Amerikan ilişkileri

Türk-ABD ilişkilerinin gelişimi ABD ile Sovyetler Birliği arasındaki Soğuk Savaş'a paralel olarak gelişti. Sovyetler Birliği, 19 Mart 1945'te Türk-Sovyet ilişkilerinin temelini oluşturan 1925 Türk-Sovyet Dostluk ve Saldırmazlık Anlaşması'nın süresinin uzatılmayacağına bildirilmesiyle bir gerginlik başladı. Ardından Türkiye' den toprak ve Boğazlarda üs talebiyle net olarak açığa çıkan Sovyet tehdidi baş gösterdi.⁴ ABD, bu dönemde Boğazlar ile ilgili taleplere karşı Türkiye'yi desteklediğini gösteren bir faaliyette bulundu.⁵ Nisan 1946'da ABD, 16 ay önce Washington'da yaşamını yitiren Türkiye Büyükelçisi Münir Ertegün'ün cenazesini Missouri isimli savaş gemisi ile göndererek Türkiye'yi desteklediğini mesajını verdi. İkinci büyük adım ise 9 Nisan 1946'da geldi. ABD, Türkiye'ye 500 milyon dolar borç verdi. Paranın nerede ve nasıl kullanılacağı kararını Amerika verecekti.

Türk- ABD ilişkilerinin gelişiminin mihenk taşı ise Truman Doktrini'dir. ABD Başkanı Harry Truman, 12 Mart 1947'de kongrede yaptığı konuşmada Türkiye ve Yunanistan'ın Sovyetler Birliği tehdidi altında bulunduğu gerekçesiyle bu ikiyi

³ Uslu, a.g.e., s. 19.

⁴ Oral Sander, Siyasi Tarih (1918-1994), Ankara: İmge Yayınları, 2001, s. 253.

⁵ Uslu, a.g.e., s. 93.

ülkeye ciddi ekonomik ve askeri yardım yapılmasını istedi. Truman, kendi adına izafeten “Truman Doktrini” olarak anılmaya başlanan bu konuşmada Soğuk Savaş’ın çerçevesini çizerken bu savaşın da açıkça hammadde kaynaklarının bol olduğu ve stratejik öneminin büyük olduğu Ortadoğu’da geçeceğini söylüyordu. Truman’a göre Ortadoğu’daki düzenin sağlanması da Türkiye ve Yunanistan’ın bütünlüklerinin korunması ve komünizmden uzak tutulmasına bağlıydı. Truman, Kongre’den komünist tehdit altındaki Yunanistan ve komşusu Türkiye’ye 400 milyon dolarlık yardım yapılması ve bu devletlerin istemesi durumunda sivil ve askeri personel gönderilmesi, Türk ve Yunan personelin Amerika’da eğitilebilmesi konularında yetki istedi.⁶ ABD bu doktrinle, tarihinde ilk kez barış zamanında Amerika kıtası dışında kalan ülkelerin sorunlarına müdahale etmeyi seçiyordu. Ve dış politikası açısından büyük bir değişimin işaretiydi. Kongrenin bu doktrini kabul etmesiyle Türkiye’ye yapılacak askeri yardımı görüşmek üzere 22 Mayıs 1947’de Amerikan heyeti Ankara’ya geldi. Türkiye, ABD ile 12 Temmuz 1947’de bir yardım anlaşması imzalayarak Truman Doktrini ile verilen yardımı almayı kabul etti. Anlaşma, ABD’nin Türkiye’ye silah ve mühimmat, askeri uzman ve yol, liman, askeri tesis inşası için mali ve teknik destek sağlamasını öngörüyordu.⁷ Yardım, “Türkiye’nin hürriyet ve bağımsızlığını korumak için gerekli güvenlik kuvvetlerinin takviyesini sağlamak ve ekonomisinin istikrarını korumak” amaçlarının dışında kullanılmaması koşuluna sahipti.⁸ Yardımlardaki temel amacın Türkiye’nin Sovyetler Birliği’ne karşı askeri ve ekonomik olarak güçlendirmesi olduğu anlaşılmaktadır.

Aynı gelişmeler Yunanistan’da da yaşandı. Aynı dönemde Amerika’nın Yunanistan’a yaptığı yardım Türkiye’nin dört katıydı. Uzun yıllar Yunanistan’ın başbakanlığını yapan Andreas Papandreou’ya göre bunun nedeni ülkedeki güçlü komünist hareketti: “Atina’da kırmızı bayrak dalgalanmasına izin vermeyen Amerika Yunanlıların imdadına yetişti. Truman doktrini 300 milyon doları Yunanistan’a akıttı. Çoğu askeri yardımdı bunların. Dolarlarla birlikte Yunan ordusuna gerilla

⁶ Sander, a.g.e., s. 21.

⁷ Uslu, a.g.e., s. 98.

⁸ Çağrı Erhan, “ABD ve NATO’yla İlişkiler”, Türk Dış Politikası, Cilt 1, Baskın Oran (Ed.), İstanbul: İletişim Yayınları, 2008, s. 533.

taktikleri öğretmek için askeri danışmanlar da geldi. Amerikan müdahalesi komünistlerin yenilgisine yol açtı.”⁹

Sovyetler Birliği'nin yayılmasına önlemek amacıyla Yunanistan ve Türkiye'ye yardım edilmesinden sonra ABD'nin hedefinde Avrupa vardı. 4 Temmuz 1948'de yapılan anlaşmayla Amerika'nın Marshall Planı yürürlüğe girdi. Amerika Dışişleri Bakanı George Marshall tarafından ortaya atılan plan İkinci Dünya Savaşı'nda yıkıma uğramış Avrupa ülkelerine ekonomik yardım öngörüyordu.¹⁰, Türkiye, Türkiye Truman Doktrini'yle acil ihtiyaçlarının karşılandığı, ayrıca savaşa katılıp harap olmadığı için ve Avrupa'nın gelişimine katkı sağlamayacağı düşünüldüğü için plana dâhil edilmemişti. Ancak Türk yetkililer, aksi takdirde Türkiye'nin Batı tarafından yalnız bırakılacağı ve meydana gelecek oluşumların dışında kalacağı düşüncesiyle Türkiye'nin plana dâhil edilmesi konusunda ABD'yi ikna etmeye çalıştılar.¹¹

Türkiye, verilecek yardımı Avrupa için gıda ve hammadde sağlayabilmek amacıyla tarım, ulaşım ve maden sektöründe kullanmak şartıyla plana dâhil edildi ve yardımı öngören Ekonomik İşbirliği Anlaşması 4 Temmuz 1948 tarihinde ABD ile Türkiye arasında imzalandı.¹²

Soğuk Savaş boyunca Truman Doktrini ve Marshall Planı dışında Türkiye, ABD'den üç başlık altında yardım sağladı: Birincisi “Dış askeri yardımlar” (Foreign Military Financing/FMF), “Askeri Yardım Programı” (Military Assistance Program/MAP) ve “İktisadi Destekleme Fonu” (Economic Support Fund/ESF).¹³

3.3. Türkiye'nin NATO'ya katılımı

Soğuk Savaş döneminin temel örgütlerinden biri ABD'nin öncülüğünde Sovyetler Birliği'nin yayılmasına karşı savunma amaçlı kurulan NATO oldu. NATO,

⁹ Andreas Papandreou, Namlunun Ucundaki Demokrasi, İstanbul: Üçüncü Dünya Yayınları, 1977, s. 18.

¹⁰ Mustafa Kayar, Türk-Amerikan İlişkilerinde Irak Sorunu, İstanbul: IQ Kültür Sanat Yayınları, 2003, s. 115.

¹¹ Uslu, a.g.e., s. 18.

¹² Erhan, a.g.e., s. 540.

¹³ Erhan, a.g.e., s. 126.

Batı Avrupa ülkeleri; Belçika, Danimarka, Fransa, İzlanda, İtalya, Lüksemburg, Hollanda, Norveç, Portekiz, İngiltere ile Amerika Birleşik Devletleri ve Kanada'nın katılımı sonucu, toplam on iki ülkenin imzaladıkları Washington Antlaşması ile kuruldu.¹⁴ Antlaşmanın sağlandığı konferansa İkinci Dünya Savaşı'nda tarafsız kalan İsveç, İrlanda ve İsviçre katılmadı. Totaliter rejimi nedeniyle İspanya, Almanya ve Avusturya ise davet edilmedi.

NATO'nun kurulmasındaki temel amaç Sovyetler Birliği'ne karşı ortak savunma oluşturmaktı ve Avrupa'daki güç dengesini Batı İttifakı'nın lehine değiştirmektir. Ancak kurulmasıyla birlikte ABD, üye ülkeler arasındaki askeri, siyasi ve sistem içi ilişkileri koruma, geliştirme ve düzenleme işlevlerini yerine getirmeye çalıştı. Bundan da başarılı oldu.¹⁵

Türkiye de kurulmasından birkaç ay sonra NATO'ya üyelik için başvurdu. İktidarda CHP vardı. Ancak Türkiye'nin başvurusu reddedildi. Türkiye'nin üyelik başvurusunun reddedilmesinin temel nedeni ABD ve İngiltere'nin Türkiye'nin ve Yunanistan'ın NATO'ya alınmasının örgütün gelişmesini olumsuz etkileyeceği düşüncesiydi.¹⁶ Bu iki ülkenin dahil edilmesiyle birlikte NATO'nun savunma alanını savunulması olanaksız bir genişliğe ulaşacağı endişesi vardı. İkincisi NATO bünyesinde Doğu Akdeniz'in savunulmasıyla ilgili farklı bir düzenleme planı vardı. Türkiye ve Yunanistan bu bölüme dâhil edilecekti. Ancak Türkiye bu öneriyi kabul etmedi.¹⁷

Türkiye'nin talebinin reddedildiği günlerde Soğuk Savaş da gittikçe ısınıyordu. Amerika ile Sovyetler Birliği arasındaki gerginlik had safhadaydı. 25 Haziran 1950 günü Sovyetler Birliği destekli Mareşal Çoe Yong Gun komutasındaki Kuzey Kore birlikleri, sınır olarak kabul edilen 38. paraleli geçerek Amerika yanlısı Güney Kore'ye girdi. İki gün sonra ABD Başkanı Truman, Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nin çağrısı doğrultusunda Amerikan Hava ve Deniz Kuvvetlerine bölgeye çıkma emrini verdi.

¹⁴ Faruk Sönmezoglu, Uluslararası İlişkilere Giriş, İstanbul: Der Yayınları, 2002, s. 142.

¹⁵ Armağan Kuloğlu, "21. Yüzyılın Başlangıcında NATO, Avrupa ve Türkiye" 21.Yüzyılda Türk Dış Politikası, İdris Bal, (Ed.), Ankara: Nobel Yayın Dağıtım, 2004, s. 931.

¹⁶ Erhan, a.g.e., s. 546.

¹⁷ Erhan, a.g.e., s. 546.

Demokrat Parti iktidarı da bu durumu Türkiye'nin NATO'ya kabul edilmesi için büyük bir fırsat olarak gördü. Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nin asker gönderme çağrısına ABD'den sonra karşılık veren ikinci ülke Türkiye oldu. Türkiye, Kore'ye bir tugay asker gönderdi. Türkiye'nin asker göndermesinin temel amacı ABD'nin yanında olduğunu gösterip NATO'ya alınmasını sağlamaktı. Türkiye'nin Kore'ye asker göndermesine muhalefete düşen CHP karşıydı. İsmet İnönü bunu sık sık dile getiriyordu.¹⁸ Türkiye'nin de katıldığı Kore Savaşı tam üç yıl sürdü. Savaş sonunda taraflardan biri üstünlük sağlamadı ancak büyük kayıplar verildi.¹⁹

Türkiye'nin Kore'ye asker göndermesinden sonra NATO'ya üyelik başvurusunu yeniledi. Bu kez kabul edildi. Yani Türkiye, Kore'ye asker göndermesinin ABD ve diğer ülkelerinde yarattığı sempati sonucu kabul edildi.²⁰ Aynı dönemde Yunanistan'ın da NATO'ya üyeliği kabul edildi.²¹ Türkiye'nin NATO'ya üye olması hem ABD hem de Türkiye açısından iki ülkenin ilişkilerinde ciddi değişimlere yol açtı. İki ülke arasında daha önce başlayan yakınlaşma ittifaka dönüştü. NATO'ya üyeliğinden itibaren Türkiye'nin uyguladığı dış politikada ABD'nin büyük etkisi oldu.

Üyelikle birlikte özellikle güvenlik konusunda Türkiye'nin önemi iyice arttı. Çünkü Türkiye, ABD'nin Ortadoğu'ya kontrol etme merkezlerinden biri oldu. ABD de Türk toprakları üzerinde her türlü ayrıcalığa sahip hale geldi.²²

Türkiye NATO'ya girdikten sonra diğer NATO üyelerinin 1951'de imzaladığı NATO Kuvvetler Statüsü Sözleşmesi'ne (SOFA) taraf oldu.²³ Bu sözleşmeyle Türkiye ABD'ye topraklarında askeri üs ve tesis kurma ve personel bulundurma izni verdi. NATO ittifakı çerçevesinde kurulan bu hava üsleri ve depolama tesisleri ABD tarafından Ortadoğu bölgesine harekât düzenlenmesinde, asker sevkiyatında ve lojistik destek sağlamada kullanıldı.²⁴

¹⁸ Erhan, a.g.e., s. 546.

¹⁹ Armaoğlu, a.g.e., s. 455.

²⁰ Oral Sander, a.g.e, s.57-61; Behçet Kemal Yeşilbursa, İngiltere ve Amerika'nın Ortadoğu Savunma Projeleri ve Türkiye (1950-1954), Ankara: Bizim Büro Yayınevi, 2000, s. 34.

²¹ Sönmezoğlu, a.g.e., s. 142.

²² Uslu, a.g.e., s. 102.

²³ Kayar, a.g.e., s. 128.

²⁴ Uslu, a.g.e., s. 88.

En önemlisi Sovyetler Birliği'ne karşı yürütölen istihbarat çalışmalarının merkezi de Türkiye oldu. Türkiye, sınırları içinde kurulmasına izin verdiği istihbarat toplama, erken uyarı radar ve haberleşme tesisleri ile SSCB'nin faaliyetlerinin, nükleer denemelerinin ve silahların sınırlandırılması anlaşmalarına uyup uymadığının izlenmesinde önemli bir rol üstlendi.²⁵

²⁵ Sander, a.g.e., s. 112-116.

4. 1952-1990 YILLARI ARASINDA TÜRKİYE’NİN İSTİHBARAT

4.1. Milli İstihbarat Teşkilatı

4.1.1 MAH’daki Yapısal Değişiklikler

İkinci Dünya Savaşı’nın yarattığı ekonomik, sosyal, siyasi ve askerî değişimler ile Amerika Birleşik Devletleri ve Sovyetler Birliği arasındaki Soğuk Savaş olgusu Türkiye’nin istihbarat sistemine önemli etkilerde bulundu. Hatta Türkiye’nin istihbarat kurgusu büyük oranda değişti. Soğuk Savaş konseptine göre şekil aldı. Türkiye’nin NATO’ya üye olduğu 1952 yılından 1990 yılına kadar istihbarat MAH ve devam olarak kurulan Milli İstihbarat Teşkilatı’nın pek çok faaliyetinde ABD’nin gizli Sovyet politikaları ve komünizmle savaş konseptinin izleri vardır.

Soğuk Savaş ve Türkiye’nin bu savaşta ABD’den yana tavır alması ve ardından NATO’ya dâhil olması o dönemde tek istihbarat teşkilatı olan MAH’ın ilk önce teşkilat adında ve yapısında değişikliklere yol açtı. 1954 yılında çıkartılan bir kanunla Milli Emniyet Hizmeti olan adı Milli Emniyet Hizmetleri olarak değiştirildi.¹ 1954 yılına kadar MAH’ın teşkilat yapısı üç temel birimden oluşuyordu. Tepede MAH’ın reisi. Reisin yardımcısı olarak sadece bir isim vardı. Espinoyaj, Kontr-espiyonaj ve Teknik Destek ana birimleri de reis yardımcısına bağlıydı. Bu ana birimler de iki alt birimi vardı: İç Merkezler ve Dış Merkezler. İç Merkezler’e bağlı da teşkilat yuvaları vardı. Çalışma tarzı olarak da MAH, topladığı bilgileri İçişleri Bakanlığı, Dışişleri bakanlığı ve Genelkurmay Başkanlığı’na aktarmakla görevliydi.²

1954 yılında Soğuk Savaş konseptine göre komünizm tehlikesinin önüne geçmek amacıyla MAH’ın yapısında önemli değişikliklere gidildi. Espiyonaj, Kontr-

¹ http://www.mit.gov.tr/tarihce/ikinci_bolum_D4.html#D5 (Erişim Tarihi: 21.01.2011)

² Dr. Erdal İter, Milli İstihbarat Teşkilatı’nın Tarihçesi: Milli Emniyet Hizmetleri Riyaseti (M.E.H/MAH), Ankara: MİT Basım Evi , 2002, s. 25.

espiyonaj ve Teknik Destek ana birimlerine ek olarak iki temel bölüm daha eklendi teşkilatın yapısına. Bunlar tamamen komünizm ile mücadele amacıyla kurulan Kontr-Komünizm ve Güvenlik bölümleriydi.³

MAH'ın bölge teşkilatlanmalarında da değişikliğe gidildi. Doğrudan ana merkeze bağlı İstanbul, Ankara, Adana ve Erzurum'da dört merkez teşkilat oluşturuldu. Ayrıca Diyarbakır ve İzmir'de yuva amirliği olarak tanımlanan daha küçük iki şube oluşturuldu. İki yıl sonra da iki yuva amirliği de merkez teşkilat şefliğine haline getirildi. Böylece merkez teşkilatı şefliklerinin sayısı altıya yükselmiş oldu.⁴

MAH'ın üst yönetiminde de değişikliğe gidildi. İstihbarat akışının daha sağlıklı olması için MAH Reis'in yardımcılarının sayısı ikiye çıkartıldı. Ankara'daki merkez şefliği ve Espiyonj birimi birinci Müşavire, diğer şeflikler ve ana birimler ise ikinci müşavirine bağlı faaliyet yürütüyordu.⁵

1926'da kurulan MAH'ın gizliliği 1943 yılında kaldırıldı. Ancak resmi olarak istihbarat teşkilatı olarak tanınmaya başlanması 1954'de oldu. Millî Emniyet Hizmeti'nin Başbakanlık Teşkilatı (Başvekâlet Teşkilatı) kadro cetvelinde kanun maddesi metnine açık olarak geçişi 1954 yılında oldu. Resmî Gazete'nin 17 Mart 1954 tarih ve 8660 sayılı nüshasında yayımlanan 6330 sayılı Başvekâlet Teşkilâtı Hakkında Kanunu'nun birinci maddesinde “Başvekâlet Teşkilâtı, bir Müsteşarın idaresi altında Millî Emniyet Hizmetleri Reisi ve mütehassıs müşavirlerden teşekkül eder” deniliyordu. Kanunun ikinci maddesi kadroların yer aldığı listeden oluşuyordu. Üçüncü maddede de “Beşinci ve daha yukarı derecedeki vazifelere alınacak memurlar Başbakan'ın önerisi ve Cumhurbaşkanı'nın onayıyla, diğerleri dairelerinin teklifi üzerine Başbakan tarafından tayin olunur” ifadesi yer alıyordu.

³ İter, a.g.e., s. 26.

⁴ İter, a.g.e., s. 26.

⁵ İter, a.g.e., s. 26.

4.1.2. CIA ve MAH'ın Ortak Çalışması

Türkiye'nin NATO'ya dâhil olması ve Sovyetler Birliği'ne karşı ABD ile işbirliği ve ittifak yapması iki ülkenin istihbarat servislerine de yansdı. Sovyetler Birliği'ne sınır olması istihbarat açısından Türkiye'yi ABD için vazgeçilmez kılıyordu. Sovyetler Birliği hakkında bilgi toplanması amacıyla ABD'nin istihbarat servisi CIA elemanları için Türkiye önemli bir üs haline geldi. Türkiye de Sovyetler Birliği'nin, Boğazlar ile ilgili emelleri ve yayılmacı politikası nedeniyle kaygı duyduğu için bu istihbarat bilgilerinden yararlanıyordu. İki ülke istihbarat servisi arasında tam bir işbirliği vardı. ABD, MAH'ın gelişmesi için çaba sarf ediyordu. Hem teknolojik hem de istihbari anlamda. Temel neden ise Sovyetler Birliği tehdidine karşı sağlanan istihbaratı.

MAH, kuruluşundan itibaren Alman ekolünü göre şekillenmişti. Bunun temel nedeni bu istihbarat teşkilatının kuruluşunda Almanlardan destek alınmasıydı. "Prusya ekolü" denilen sisteme göre kurulmuş ve bu tarzda istihbarat çalışması yürütüyordu.⁶ Ancak Türkiye'nin NATO'ya dâhil olmasıyla birlikte ve MAH ile CIA'nin, Sovyetler Birliği tehdidine karşı ortak faaliyet yürütmesiyle birlikte değişime uğrayarak Amerikan ekolüne dönmeye başladı.

Bu değişim MAH'ın üst yönetim kadrosunun da değişmesiyle kendini gösterdi. Türkiye NATO'ya üye olduğu tarihte MAH'ın başında Reis olarak Naci Perkel vardı. 1941 yılından beri bu görevi yürüten Perkel, Harp Okulu mezunuydu. Balkan Savaşı'nda (1912-1913) görev almıştır. Birinci Dünya savaşı'nda ise Irak Cephesi'nde yer almış ancak İngilizlere esir düşmüş ve 5 yıl boyunca Hindistan'da tutulmuştur. Serbest kalmasının ardından İstanbul'a gelen Perkel, bu kez Kurtuluş Savaşı'nda görev almıştır. Cumhuriyet'in kurulmasının ardından binbaşı rütbesiyle MAH'a tayin edildi. Türk silahlı Kuvvetleri'nden emekli olduktan sonra da MAH'daki görevine devam etti. MAH ilk reisi Şükrü Ali Ögel'in emekliye sevk edilmesinin ardından boşalan teşkilat reisliğine 1 Ağustos 1941 yılında getirildi.⁷

⁶ Soner Yalçın- Doğan Yurdakul, Baypipo, İstanbul: Dogan Kitap, 2004, s. 42.

⁷ İlter, a.g.e., s. 36.

MAH'ın ikinci reisi Naci Perkel, Türkiye'nin NATO'ya üye olmasından sonra, 1953'te MAH başkanlığı görevinden alındı. Sürpriz bir kararla Bağdat Büyükelçiliği'ne atandı.⁸

Naci Perkel'in yerine MAH Reisliği'ne Behçet Türkmen getirildi. Başta Tuncay Özkan'ın MİT'in Gizli Tarihi olmak üzere Türk istihbarat sistemi üzerine yazılan tüm kitap ve çalışmalarda Naci Perkel'in görevden alınması ve yerine Behçet Türkmen'in getirilmesinin nedeni teşkilatın CIA ile ortak çalışmasını kolaylaştırmak olarak açıklanır.⁹ Bu Perkel'in sıkı bir Alman ekolü takipçisi olduğu ve MAH'taki istihbarat çalışmalarının tarzının değişimine direnmesiyle açıklanır.

MAH'taki NATO konseptine göre değişimler ve CIA ile ortak çalışmalar yürütülmesi Behçet Türkmen'in reislik görevine getirilmesinin ardından başladığı görülmektedir. Behçet Türkmen de Harp Okulu mezunuydu. 1 Eylül 1931 tarihinden itibaren MAH bünyesinde görev yapmaya başladı. Ardından tekrar Türk Silahlı Kuvvetleri'ne geri dönmüş ve çeşitli görevlerde bulundu. Türkiye'nin NATO'ya kabul edilmesinin hemen ardından NATO birimlerinde görev alan ilk subaylar arasındaydı. NATO Güneydoğu Kuvvetler Komutanlığı Yardımcısı olarak görev yaptı.¹⁰ Bu nedenle NATO'nun işleyişini iyi bilen subaylardandı.

Behçet Türkmen'in MAH bünyesindeki ilk çalışması teşkilat bünyesindeki bir ekibi Amerikan istihbarat sistemini öğrenmeleri için ABD'ye göndermesi oldu. Ekipte altı önemli subay vardı. Bunlardan birisi ileriki yıllarda MAH'ın başına geçecek olan Kurmay Yarbay Fuat Doğu'ydu.¹¹

Altı kişilik ekip, bir yıl boyunca ABD'nin istihbarat sistemi hakkında bilgi sahibi oldu. ABD'nin dış istihbaratını yürüten CIA'nın çalışmalarını yakından takip ettiler. Burada yeni istihbarat teknikleri ve teknolojileri hakkında da kurs gördüler. Bu ekibin Türkiye'ye dönmesiyle birlikte MAH'ın bünyesinde İstanbul Emirgan'da İstihbarat Okulu kuruldu. Okulun başöğretmeni Kurmay Yarbay Fuat Doğu'ydu. ABD'ye giden diğer beş istihbaratçı da öğretmenlik yapıyordu. ABD'de öğrendikleri

⁸ İter, a.g.e., s. 36.

⁹ Tuncay Özkan, MİT'in Gizli Tarihi, İstanbul: Alfa Yayınları, 2004, s. 200.

¹⁰ İter, a.g.e., s. 37.

¹¹ Yalçın-Yurdakul, a.g.e., s. 42.

istihbarat teknikleri öğretiliyordu.¹² Temel düşman ise Sovyetler birliği ve komünizm tehlikesiydi.

Sovyetler Birliği'ne karşı MAH ile CIA arasında işbirliği çalışmaları sadece istihbarat eğitimi ile sınırlı değildi. İkinci Dünya Savaşı'nın bitimiyle dinleme teknikleri istihbaratçıların en gözde çalışma faaliyetlerinden biri olmaya başlamıştı. Özellikle CIA ve KGB'nin karşılıklı faaliyetlerinde çok uygulanır hale gelmişti. MAH bünyesinde de İstanbul Beyoğlu'nda Dinleme Merkezi kuruldu.

MAH bünyesinde kurulan üçüncü önemli birim ise yine İstanbul Yeşilköy'de oluşturulan Soruşturma Merkezi oldu. Burada ise daha çok ülke içinde komünizm faaliyetleri takip ediliyordu.¹³

MAH ile Amerikan istihbarat servisi CIA arasındaki ittifak zamanla daha da arttı. Ancak bu durum bir süre sonra devlet kurumlarında ciddi rahatsızlıklara yol açtı. Bu dönemde ABD Türk istihbaratı üzerindeki etkisini artırdı. ABD'nin MAH'ı kontrol altına aldığı iddiaları üzerine başbakan Adnan Menderes, iddialarının araştırılması için 1956'da Başbakan Müsteşarı Ahmet Salih Korur'u görevlendirir.¹⁴ Bizzat araştırmayı kendisi yapan Müsteşar Ahmet Salih Korur, iddialarla ilgili bir rapor hazırlar. MAH ve CIA arasındaki ortak çalışmaların bazı istihbarat görevlileri tarafından ciddi bir şekilde istismar edildiği yönünde bilgiler ve iddialar içeren raporda "MAH'ın dinleme istasyonları Amerikalılar tarafından oluşturulmuş ve bu istasyonlarda çalışanların da maaşlarını CIA ödüyor. Özellikle Beyoğlu'ndaki dinleme noktası CIA'nin bürosu gibi. Buradan bütün telefonlar dinleniyor. Amerikalılar, telefon dinlemesinde görev yapan memurları maaşa bağlamışlardır" denilmektedir.¹⁵

Korur, raporunda ABD'nin desteğiyle kurulan Soruşturma Merkezi, İstihbarat Okulu ve MAH'ın İstanbul Bölge Başkanlığı ile ilgili olarak da "İstanbul'daki MAH Okulu, MAH'ın İstanbul örgütü ve Yeşilköy'deki Soruşturma Teşkilatı Amerikalılardan alınan paralarla döndürülmektedir. Amerikalılar paraları doğrudan ilgili servisin amirine ve çalışanlarına zarf içinde vermektedir. Para karşılığı iş

¹² Yalçın-Yurdakul, a.g.e., s. 42.

¹³ Yalçın-Yurdakul, a.g.e., s. 59.

¹⁴ Özkan, a.g.e., s. 199.

¹⁵ Yalçın-Yurdakul, a.g.e., s. 59.

isterler. Bu durum servis çalışanları arasında büyük tepki çeker. Amerikalılardan para alarak iş yapmak servis elemanlarının onurunu kırar, acı verir” ifadelerini kullanır.¹⁶ Raporu ayrıca Amerika’nın yardım olarak ayda MAH’a 100 bin lira para aktardığı bilgisi de yer alır.¹⁷

Raporu okuyan Başbakan Adnan menderes, müsteşar Korur’a “Keselim ilişkiyi... Yalnız Amerikalıları darıltmayalım. Bize yapacakları para yardımını malzeme olarak yapsınlar” talimatını verir.¹⁸ Raporun sonuçları üzerine MAH Başkanı Behçet Türkmen görevden alınır ardından da Bağdat’a büyükelçi olarak atanır. Türkmen’in yerine de 27 Mart 1957’de MAH’ın başına vekâleten Emin Çobanoğlu atanır. Bir ay sonra da Çobanoğlu’nun yerine de raporu hazırlayan Başbakan Müsteşarı Ahmet Salih korur MAH’ın başına atanır.

Korur’un hazırladığı rapor 27 Mayıs 1960 ihtilalinden sonra Başbakan Adnan Menderes ve dönemin yetkililerinin yargılandığı Yassıada yargılamalarında da gündeme gelir. Yargılanan isimlerden biri de Korur’dur. Korur, 1960/21 esas numaralı Örtülü Ödenek davasının 22 Aralık 1960 tarihinde saat 10.15’te başlayan sekizinci oturumunda MAH Başkanlığına vekâlet ettiği dönemde CIA ile ilişkileri yeniden düzelttiğini anlattı. Gizli oturumda Amerikalılarla yapılacak operasyonlarda masrafların yarı yarıya karşılanacağını, çalışanların maaşlarının Amerika tarafından ödenmesi yasağını getirdiğini ve bu süre içinde Amerika’dan para almadıklarını söyler.¹⁹

Korur, mahkemede CIA ile MAH’ın ortak çalışmalarıyla ilgili de şu bilgileri verir: “Ondan sonra müşterek hizmet masrafı olarak işe başladık. Yani muayyen para değil de, muayyen müşterek hizmetlerin masrafı, bilfarz İran hududunda bir Kürt harekâtını müştereken takip ediyoruz, bunun masrafı ne yapıyor? 15 bin lira. 7500 lirasını onlar veriyorlardı, 7500 lirasını da biz veriyorduk.”²⁰ Mahkeme, Korur’un anlattıklarının doğruluğunun sorulması için MAH’a yazı yazılmasını karar verdi.

¹⁶ Özkan, a.g.e, s. 201.

¹⁷ Özkan, a.g.e., s. 201.

¹⁸ Cüneyt Arcayürek, Darbeler ve Gizli servisler, İstanbul, Bilgi Yayınevi, 1989, s. 43-46, Ufuk Güldemir, Texas Malatya, İstanbul: Bilgi Yayınevi, 1992, s. 87.

¹⁹ Örtülü Ödenek Davası Duruşma Tutanağı, Yassıada Mahkemesi, 1960/21 Esas Numaralı.

²⁰ Örtülü Ödenek Davası Duruşma Tutanağı, Yassıada Mahkemesi, 1960/21 Esas Numaralı.

MAH'tan yanıt bir sonraki duruşmada geldi. Yeni MAH Başkanı Ziya Selışık imzalı ve “çok gizli” ibareli yazıda, “Ahmet Salih Korur'un Başkanlığa Vekâlet ettiği zamanda da müşterek çalıştığımız dostlardan eskiden olduğu gibi müşterek hizmetler mevzuunda yardımlar devam ettiği kayıtlardan anlaşılmaktadır” deniliyordu.²¹

Duruşmada mahkeme heyeti, CIA ile MAH'ın ortak çalışmaları hakkındaki bu iddiaları Adnan Menderes'e de sorar. Menderes, “Yavaş yavaş yardımı kestik. Bu yardımlar şöyle başlamış. Servisler arasında irtibatlar tesis etmek, birbirine malumat vermek suretiyle müşterek çalışılıyor. Bunun bağlı olduğu külfeti karşılamak için yavaş yavaş irtibat tesisk etmişler, bunu Behçet Türkmen'in uygun gördüğü anlaşılıyor” diye konuşur.²²

4.1.3. Merkezi Anlaşma Teşkilatı ve İstihbarat Ağı

Türkiye'nin NATO üyesi olmasıyla Türkiye ile diğer ülke istihbarat servisleri arasında büyük bir bilgi akışı koordinasyonu başlamıştır. Ortak istihbarat ve ortak savunma nedeniyle bu yönde anlaşmalar da imzalanmıştır.²³ Bu dönemde özellikle Türkiye, Amerika ve İngiltere istihbarat teşkilatları arasında sıkı bir ittifak bulunmaktadır. Üç ülkenin istihbarat servisleri arasında sıkı sağların kurulmasına bilgi paylaşımı sağlayan başka bir ittifak bağlantısı da Merkezi Anlaşma Teşkilatı (CENTO) olmuştur.

Bağdat Paktı olarak da adlandırılan bu teşkilatın kuruluş amacı Sovyetler Birliği'nin Ortadoğu'da nüfuz kurmasının önüne geçmektir. Teşkilatın kurulma fikri ABD ve İngiltere'nindir. 1955 Şubatında Türkiye ile Irak arasında Bağdat'ta bir ittifak antlaşması imzalanmıştır. Nisan 1955'te İngiltere, Eylül 1955'te Pakistan ve Kasım 1955'te İran Bağdat Paktına katılarak, ittifak genişletilmiştir.

Ancak bu genişlemeye rağmen ittifak için başlangıçta düşünülen fikir gerçekleşmemiştir. Ortadoğu ülkeleri bir araya getirilemedi. Hatta Ortadoğu üçe

²¹ MAH'ın 24 Aralık 1960 tarihli ve “21- 240” Sayılı Yazısı; 1960/21 Esas numaralı Örtülü Ödenek Davası Tutanağı.

²² Örtülü Ödenek Davası Duruşma Tutanağı, Yassıada Mahkemesi, 1960/21 Esas Numaralı.

²³ Özkan, a.g.e., s. 205.

bölündü. Birinci grup, pakta katılan Irak, İran ve Pakistan; ikinci grup Bağdat Paktı'na şiddetle cephe alan Mısır, Suriye, Suudi Arabistan ve Yemen; üçüncü grupta, her iki grubun dışında kalan Ürdün ve Lübnan. Bu bölünme, Sovyet ler Birliği'nin Ortadoğu'ya girmesini kolaylaştırdı.²⁴ Bunun devamında 1958'de Irak'ta Sovyetler birliği yanlısı yönetim iş başına geldi. Irak ardından Bağdat Paktı'ndan çekildi.

Bunun üzerine pakt üyesi ülkeler Londra'da toplanarak ABD'nin de dâhil olmasıyla güvenlik ve işbirliği anlaşması imzaladılar. Bu anlaşmalarla birlikte Bağdat Paktı yoluna Merkezi Anlaşma Teşkilatı olarak devam etti.²⁵ Teşkilatın merkezi Ankara'ya taşınmasına karar verildi. CENTO, güvenlik ve savunma teşkilatı olarak faaliyetlerine devam etti. Teşkilatın Askeri Planlama Kurulu'nun başında Amerikalı general getirildi.

CENTO'nun asıl işlevlerinden biri ise üye ülkeler arasında istihbarat koordinasyonu sağlamak oldu.²⁶ Önemli bir istihbarat ağı oluşturuldu. Teşkilat içinde küçük hücrelerden oluşan istihbarat koordinasyon ve yönlendirme birimleri kurulmuştur. Temel amaç ise Sovyetler Birliği'nin faaliyetleri hakkında bilgi toplamak. CENTO içinde Türkiye merkezinde oluşturulan istihbarat koordinasyon birimini MAH organize ediyor ve çalışma yürütüyordu.²⁷ Teşkilatın diğer istihbarat birimlerine de MAH istihbarat elemanı sağlamış ve toplantılara MAH tarafından görevlendirilen görevliler katılıyordu.²⁸ Oluşturulan teşkilatın büyük bir casus ağı vardı ve bu ağın tüm masrafları da ABD tarafından karşılanıyordu. Teşkilatın Londra'daki yerinde Koruyucu Güvenlik Eğitim Merkezi vardı. Üye ülkelerden istihbarat görevlileri bu merkezde Sovyetler Birliği'nin istihbarat teşkilatı KGB ve onunla mücadele yöntemleri öğretiliyordu.²⁹

CENTO her alanda daha çok ABD'nin kontrolündeydi ve ağırlıklı faaliyet alanı da Sovyetler Birliği'nin bölgede etkinlik kurmasının önüne geçmekti. Amerika'nın CENTO üyesi ülkelerin bölgedeki diğer ülkelerle yaşadığı sorunlar ve

²⁴ Fahir Armaoğlu, 20.Yüzyıl Siyasi Tarihi (1914-1980), Cilt 1, Ankara: İş Banksı Kültür Yayınları, 1992, s. 271.

²⁵ Özkan, a.g.e., s. 205.

²⁶ Özkan, a.g.e., s. 205.

²⁷ Özkan, a.g.e., s. 206.

²⁸ Özkan, a.g.e., s. 206.

²⁹ Yalçın-Yurdakul, a.g.e., s. 120.

anlaşmazlıklarda takındığı tutum nedeniyle çalışamaz hale geldi. İlk ciddi anlaşmazlık Hindistan-Pakistan anlaşmazlığında yaşandı.³⁰

İkinci sorun da yine Amerika'nın Kıbrıs sorununda Türkiye ile Yunanistan'ın karşı karşıya gelmesinde takındığı tutum nedeniyle yaşandı. Amerika, her iki sorunda da CENTO üyesi olan Türkiye ve Pakistan'ın yanında yer almamıştır. CENTO'dan ilk kopuş Pakistan'ın 12 Mart 1979'da ayrılma kararı almasıyla yaşandı. Bir gün sonra da İran CENTO'dan ayrılma kararı aldı. Bunun üzerine CENTO Daimi Komitesi, Eylül 1979'da teşkilatın feshedildiğini resmen açıklamak durumunda kaldı.

4.1.4. MAH'ın MİT'e Dönüştürülmesi

Soğuk Savaş'ın iki önemli tarafı vardı: ABD ve Sovyetler Birliği. Kilit ülke ise Türkiye'ydi. Sovyetler Birliği'ne sınır olması Türkiye'yi istihbarat merkezi yapıyordu. ABD, Türkiye üzerinden Sovyetler Birliği hakkında istihbarat çalışması yapmaya çalışıyordu. Sovyetler Birliği içinde Türkiye'nin tavrı önemliydi ve bu nedenle Türkiye hakkında istihbarat çalışması yürütüyordu.

Artık Türkiye, devletlerden ve kuruluşlardan gelecek etkilere daha fazla açıktı. Diğer taraftan, espionaj faaliyetleri de eski ile kıyaslanmayacak derecede karmaşık, aldatıcı ve etkili bir nitelik kazanmış, giderek Türkiye'nin iç politikasını da etkileme amacına yönelmişti.³¹ Dünyada ve Türkiye'de meydana gelen gelişmeler ve değişimler nedeniyle Türkiye'nin daha verimli ve modern tarzda çalışacak yeni bir istihbarat teşkilatına ihtiyacı vardı.³² MAH, Türkiye'nin istihbarat ihtiyaçlarını tam olarak karşılayamıyordu. En önemlisi 1927'den beri faaliyet yürüten MAH'ın tam olarak yasal statüsü yoktu. Bir anlamda gizli bir istihbarat örgütü gibi faaliyet yürütüyordu. Çalışanları ve elemanları ise İçişleri Bakanlığı ve Milli Savunma Bakanlığı kadrolarında gözükiyordu. Ayrıca çalışanların istihbarat faaliyetleriyle ilgili kanuni statüleri yoktu. İstihbarat toplamada çok zorluk çekiliyordu.

³⁰ Özkan, a.g.e., s. 208.

³¹ http://www.mit.gov.tr/tarihce/ikinci_bolum_F.html (Erişim Tarihi: 01.02.2011)

³² http://www.mit.gov.tr/tarihce/ikinci_bolum_F.html (Erişim Tarihi: 10.02.2011)

Türkiye'nin güvenliğini ve millî politikası ile ilgili istihbarat çalışmalarını bir bütün olarak ele almak, istihbarat ile uğraşan kurumlar arasında koordinasyonu sağlamak, devletin millî güvenlik politikası ile ilgili plânların hazırlanmasında esas olacak askerî, siyasi, iktisadî, ticari, milli güvenlikle ilgili istihbaratın üretilmesi amacıyla 27 Mayıs 1960 ihtilalinden hemen sonra yeni bir istihbarat yasası hazırlama çalışması başlatıldı.³³

Yeni istihbarat teşkilatının yasasının hazırlanması görevi Devlet Planlama Teşkilatı Başkanı Şinasi Orel'e verildi. Orel, teşkilat yasasının hazırlanması için özel bir komisyon kurdu. Komisyonda MAH'ın hukuk müşavirleri, Genelkurmay İstihbarat Dairesi, İçişleri Bakanlığı ve Ankara Sıkıyönetim Komutanlığı'nın gönderdiği temsilciler yer aldı.³⁴ Komisyon, önce CIA olmak üzere tüm yabancı servislerin yapılarını incelemeye başladı. Özellikle CIA ve Sovyetler Birliği istihbarat örgütü KGB üzerinde duruldu. Hem Amerika hem de Sovyetler Birliği'nde istihbarat sistemi iç ve dış diye ikiye ayrılmış ve bu görevler iki farklı teşkilat tarafından yürütülüyordu. ABD'de iç istihbarata FBI, dış istihbarata ise CIA bakıyordu. Sovyetler Birliği'nde de dış istihbarata KGB bakıyor, iç istihbarat faaliyetlerini ise ordunun istihbarat örgütü GRU yürütüyordu.

Komisyon, Soğuk Savaş'ın iki başrol ülkesindeki yapının iç ve dış istihbarat diye ikiye ayrılmasının Türkiye'ye uygun olmadığına, hem iç hem de dış istihbaratın aynı teşkilat tarafından yürütülmesine karar verdi. MAH'ın adının da Milli İstihbarat Teşkilatı olarak değiştirilmesini de kararlaştıran komisyonda tartışmalar MİT dışındaki devlet istihbarat birimlerinin MİT ile organik ilişkilerinin nasıl düzenleneceği konusunda yaşandı.³⁵ MAH'ın hukuk müşavirleri hem Emniyet Genel Müdürlüğü istihbaratının hem de Genelkurmay Başkanlığı istihbaratının MİT'e bağlanmasını istiyordu. Ancak hem Genelkurmay İstihbarat Dairesi'ni temsilcisi hem de İçişleri Bakanlığı temsilcisi buna karşı çıktı. Sonunda öteki istihbarat birimlerinin MİT'e bağlanılmasından vazgeçildi. Diğer birimler faaliyetlerine ayrı ayrı devam etmesi kararı alındı.

Çalışmalarını tamamlayan komisyon "Milli İstihbarat Teşkilatı Yasası"nı tamamladı. 1961 yılında da, 27 Mayıs ihtilalinin ardından ülkeyi yöneten Milli Birlik

³³ İlter, a.g.e., s. 36.

³⁴ Yalçın-Yurdakul, a.g.e., s. 126.

³⁵ Yalçın-Yurdakul, a.g.e., s. 124.

Komitesi'ne gönderdi. Milli Birlik Komitesi de Temsilciler Meclisi'ne sevk etti.³⁶ Başkanlık Divanı da tasarımı Milli Savuma ve İçişleri Komisyonlarına ve Maliye Komisyonu ile Kurucu Meclis Bütçe Komisyonu'na seçilen temsilci üyelerden oluşan karma komisyona gönderildi. Ancak tasarımı bir daha gündeme gelmedi.³⁷

MİT Yasa Tasarısı yıllar sonra, 23 Mart 1965 günü Türkiye Büyük Millet Meclisi gündemine geldi. TBMM'deki MİT Yasa Tasarısı görüşmelerine Başbakan Suat Hayri Ürgüplü adına Başbakanlık Müsteşarı Vekili Muhlis Fer ve MAH Başkanı Ziya Selşik özel izinle katılmışlardı. Başbakan adına da yasayla ilgili konuşmayı TBMM kürsüsünde MAH Başkanı Ziya Selşik yaptı. MAH'ın sıkıntılarını ve personelin sorunları ile yeni yasanın önemini anlattı.³⁸ Ardından tasarının maddelerinin görüşülmesi ve kabul edilmesi sırasında MAH'ın geçmişte CIA ile iç içe çalışmasıyla ilgili milletvekilleri arasında sert tartışmalar yaşandı.³⁹ Bunun üzerine Adalet Partisi Giresun Milletvekili Ethem Kılıçoğlu ve 14 milletvekili gizli oturum yapılması için önerge verdi. Önergenin kabul edilmesiyle 10. maddeden itibaren gizli oturuma geçildi.⁴⁰ Gizli oturum nedeniyle MİT Yasası görüşmelerinde neler yaşandığı, hangi milletvekilinin ne dediği bilinmiyor.

Görüşmelerin sonunda tasarımı 644 sayılı Milli İstihbarat Teşkilatı Kanunu adıyla yürürlüğe girdi.⁴¹ Yeni kanunla birlikte MAH'ın adı artık MİT oldu. MAH ise tamamen ortadan kaldırılmadı. Aynı adla MİT bünyesinde Haber Toplama Ünitesi olarak faaliyetlerine devam etti.⁴² Kanunla birlikte istihbarat teşkilatı yasal statüye kavuştu. Milli Savunma Bakanlığı ve İçişleri Bakanlığı kadrosunda gözüken 4 bin istihbarat görevlisi MİT'in bünyesine alındı.⁴³ Kanunla MİT Müsteşarlığı makamı ilk kez oluşturuldu. MAH Reis'inin yerini MİT Müsteşarı aldı. MİT Başbakanlığa bağlandı. Kanuna göre MİT Müsteşarı, Milli Güvenlik Kurulu'nun görüşü, Başbakan'ın oluru ve Cumhurbaşkanı'nın onayı ile belirlenecektir.⁴⁴

³⁶ TBMM Temsilciler Meclisi Tutanak Dergisi (1961), Cilt 6, s. 2.

³⁷ Yalçın-Yurdakul, a.g.e., s. 124.

³⁸ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem I (1965), Cilt 37, s. 591.

³⁹ Tekin Tunçbilek, ABD, Emperyalizm ve CIA, İstanbul: Tekin Yayınevi, 1987, s. 87.

⁴⁰ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem I (1965), Cilt 37, s. 635.

⁴¹ Milli İstihbarat Teşkilatı Kanunu, Resmi Gazete, 22 Temmuz 1965, Sayı 12055.

⁴² http://www.mit.gov.tr/tarihce/ikinci_bolum_F.html (Erişim Tarihi: 02.02.2011)

⁴³ Özkan, a.g.e., s. 243.

⁴⁴ Milli İstihbarat Teşkilatı Kanunu, Resmi Gazete, 22 Temmuz 1965, Sayı 12055.

MAH'ın MİT adını almasıyla birlikte istihbarat teşkilatının yapısında da değişikliğe gidildi. Yeni kanunda MİT'in temel yapısı şu ana birimlerden oluşturuldu:

- Milli Emniyet Hizmetleri Başkanlığı
- İstihbarat Başkanlığı
- Psikolojik Savunma Başkanlığı
- İdari İşler Başkanlığı
- Teftiş Kurulu Başkanlığı
- Hukuk Müşavirliği⁴⁵

MİT'in daire başkanlıklarını başına atanacak isimler de Milli Güvenlik Kurulu tarafından belirlenecekti. Daire başkanlarını MİT Müsteşarı önerecek, MGK görüşecek, başbakan ve cumhurbaşkanının onayıyla atama yapılacaktı.⁴⁶

Millî İstihbarat Teşkilatı, Soğuk Savaş'ın en gergin dönemlerinde, 18 yılı aşkın bir süre bu 644 sayılı kanun hükümleri doğrultusunda yürüttü. Ancak hızla değişen ve gelişen şartların ışığında MİT ile ilgili 1983 yılında yeni bir yasal düzenlemeye gidildi. 1 Kasım 1983 tarih ve 2937 sayılı "Devlet İstihbarat Hizmetleri ve Millî İstihbarat Teşkilâtı Kanunu" çıkartıldı.⁴⁷ 1 Ocak 1984 tarihinde yürürlüğe giren bu kanunla MİT bu kez doğrudan Başbakan'a bağlandı. MİT bünyesinde bulunan Millî Emniyet Hizmetleri (MAH) Başkanlığı ise bu yeniden yapılanma döneminde kaldırılarak, görevleri İç ve Dış İstihbarat Başkanlıkları'na devredildi.⁴⁸

Kanunda MİT'in görevleri yeniden tanımlandı. Sonraki yıllarda bazı değişiklikler yapılan ama hala yürürlükte olan bu kanunda MİT'in görevleri şöyle sıralanmaktadır:

- Türkiye Cumhuriyetinin ülkesi ve milleti ile bütünlüğüne, varlığına, bağımsızlığına, güvenliğine, Anayasal düzenine ve milli gücünü meydana getiren

⁴⁵ Milli İstihbarat Teşkilatı Kanunu, Resmi Gazete, 22 Temmuz 1965, Sayı 12055

⁴⁶ Hikmet Özdemir, Rejim ve Asker, İstanbul: Afa Yayınları, 1989, s. 78.

⁴⁷ Özkan, a.g.e., s. 244.

⁴⁸ İlter, a.g.e., s. 36.

bütün unsurlarına karşı içten ve dıştan yöneltilen mevcut ve muhtemel faaliyetler hakkında milli güvenlik istihbaratını Devlet çapında oluşturmak ve bu istihbaratı Cumhurbaşkanı, Başbakan, Genelkurmay Başkanı, Milli Güvenlik Kurulu Genel Sekreteri ile gerekli kuruluşlara ulaştırmak

- Devletin milli güvenlik siyasetiyle ilgili planların hazırlanması ve yürütülmesinde; Cumhurbaşkanı, Başbakan, Genelkurmay Başkanı, Milli Güvenlik Kurulu Genel Sekreteri ile ilgili bakanlıkların istihbarat istek ve ihtiyaçlarını karşılamak.

- Kamu kurum ve kuruluşlarının istihbarat faaliyetlerinin yönlendirilmesi için Milli Güvenlik Kurulu ve başbakana tekliflerde bulunmak.

- Kamu kurum ve kuruluşlarının istihbarat ve istihbarata karşı koyma faaliyetlerine teknik konularda müşavirlik yapmak ve koordinasyonun sağlanmasında yardımcı olmak.

- Genelkurmay Başkanlığınca Silahlı Kuvvetler için lüzum görülecek haber ve istihbaratı, yapılacak protokole göre Genelkurmay Başkanlığı'na ulaştırmak.

- Milli Güvenlik Kurulunda belirlenecek diğer görevleri yapmak.

- İstihbarata karşı koymak.⁴⁹

Kanunun aynı maddesinde MİT'e bu görevler dışında görev verilemeyeceği, teşkilatın devletin güvenliği ile ilgili istihbarat hizmetlerinden başka hizmet istikametlerine yöneltilemeyeceği ve MİT'in görev, yetki ve sorumlulukları başbakanca onaylanacak bir yönetmelikte belirtileceği bilgileri de yer almaktadır.⁵⁰

⁴⁹ Devlet İstihbarat Hizmetleri ve Milli İstihbarat Teşkilâtı Kanunu, Resmi Gazete, 3 Kasım 1983, Sayı 18210, Cilt 22, s. 830.

⁵⁰ <http://www.mit.gov.tr/kanun.html> (Erişim Tarihi: 12.02.2011)

4.2. Özel Harp Dairesi

4.2.1. Seferberlik Tetkik Kurulu'nun Kurulması

ABD ve İngiltere'nin öncülüğünde olası bir Sovyetler Birliği işgali ve komünizm tehlikesine karşı NATO ülkelerde o ülkelerin silahlı kuvvetleri ve istihbarat kuruluşlarının bünyesinde peş peşe gizli yapılar oluşturuldu.⁵¹ Temel amaç ise bu işgal gerçekleştiği takdirde halkla birlikte direniş oluşturmaktı.⁵²

Türkiye ile ABD arasındaki ilişkilerin gelişimi İkinci Dünya Savaşı'nın hemen bitiminde başladı. Türkiye'nin NATO'ya üye olmasının ardından ise diğer üye ülkelerde olduğu gibi Türkiye'de de gizli yapının oluşturulması çalışmaları başladı. Komünizmle mücadelede Türkiye çok önemli bir konumdaydı. ABD'nin amacı olası Sovyetler Birliği işgaline karşı Türkiye'yi tampon bölge haline getirmektir. Amerika'ya göre komünistler, Batı ülkelerine gelmeden Türkiye'de durdurulmalıydı.⁵³ NATO bünyesinde oluşturulan gizli yapıların mimarlarından, daha sonra da ABD Dışişleri Bakanlığı yapacak olan Henry Kissinger, Türkiye'nin bu konumuyla ilgili şöyle diyordu: "Yeni savaş stratejisinin başlıca amaçları arasında en önemli bir yer işgal eden nokta, komünist ülkelere komşu olan ülkelere başlayarak Latin Amerika ülkelerine kadar yayılmakta olduğunu gördüğümüz komünist kışkırtmalarını bastırmaktır. Komünist ülkelere komşu olan bölge Türkiye'den başlamakta ve Uzak Doğu Asya'ya kadar uzanmaktadır. Sınırlı savaşların yürütülmesi ihtimalinin en fazla olduğu yerler bu bölgedeki ülkelerdir."⁵⁴ Sovyetler Birliği'ne en yakın ülke Türkiye'ydi. Türkiye kadar önemli bir ülke daha vardı: Norveç. Bunun nedeni bu ülkenin de Kuzey'den Sovyetler Birliği'ne yakın olması. İki ülkedeki gizli yapı aynı dönemde kuruldu. Sovyetler Birliği hakkında istihbarat en kolay Türkiye üzerinden sağlanabilirdi. Öyle de oldu. NATO'ya üye olmasından sonra Türkiye, ABD'nin Sovyetler Birliği'ni kuşatma politikasının temel unsurlarından biri oldu. Sovyetler Birliği'yle ilgili istihbarat faaliyetleri Türkiye ile

⁵¹ Daniele Ganser, NATO'nun Gizli Orduları, İstanbul: Güncel Yayıncılık, 2005, s. 24.

⁵² Ganser, a.g.e., s. 24.

⁵³ Ecevit Kılıç, Özel Harp Dairesi, İstanbul: Turkuvaz Yayınları, 2008, s. 26.

⁵⁴ Macit Fahri, Amerikan Harp Doktrinleri, İstanbul: Yön Yayınları, 1966, s. 261.

ittifak halinde yapılmaya başlandı; uydu haberleşmesinin dinlenmesi, askeri üslerine hava fotoğraflarının çekilmesi, casusluk faaliyetleri hep Türkiye'den yürütüldü.⁵⁵

NATO üyesi diğer gizli yapıların oluşturulmasında olduğu gibi Amerika'nın öneri ve fikirleri doğrultusunda Türkiye'de de gizli yapı oluşturuldu. Adı ise Seferberlik Tetkik Kurulu oldu.⁵⁶ NATO konsepti kapsamında oluşturulan Seferberlik Tetkik Kurulu 27 Eylül 1952 tarihinde bugünkü Milli Güvenlik Kurulu işlevini gören Milli Savunma Yüksek Kurulu'nun kararıyla kuruldu.⁵⁷ Seferberlik Tetkik Kurulu, Ankara Kızılay'da Adakale Sokak Numara 36'da binada faaliyetlerine başladı.⁵⁸ Seferberlik Tetkik Kurulu, NATO'ya üye olan ülkelerdeki örgütlerle aynı işlevi görecekti: Komünizm tehdidiyle mücadele. Milli Savunma Yüksek Kurulu kararında Seferberlik Tetkik Kurulu'nun resmi kuruluş amacı Sovyetler Birliği'nin Boğazlar üzerindeki emelleri düşünülerek olası bir işgal durumunda halkı cephe gerisinde seferber edebilmek olarak açıklandı.

Seferberlik Tetkik Kurulu, doğrudan Genelkurmay İkinci Başkanlığı'na bağlı olarak kuruldu. Buna karşın Türk Silahlı Kuvvetleri'nde tüm birim ve yapılar Genelkurmay Başkanlığı içinde bir daireye bağlıydı, bugün bile hala böyle.

Seferberlik Tetkik Kurulu'nun oluşturulması kararında da, diğer dairelerin kuruluş kararlarına göre büyük bir fark var. Genelkurmay Başkanlığı'na bağlı tüm daireler ihtiyaca göre Genelkurmay Başkanlığı'nın emriyle kuruluyordu. Özel Harp Dairesi ise Milli Siyaset Kurulu'nun kararı doğrultusunda Milli Savunma Bakanlığı'nın kararnamesiyle kuruldu. Yani bu dairenin kurulması kararı metnin altında sadece askerlerin değil dönemin Cumhurbaşkanı, Başbakanı, Milli Savunma Bakanı, İçişleri Bakan ve Adalet Bakanı'nın imzası da bulunuyor.⁵⁹

Seferberlik Tetkik Kurulu, silah, mühimmat ve eğitim ihtiyaçları Amerika aracılığıyla karşılandı. Uzun yıllar Seferberlik Tetkik Kurulu Başkanlığı yapan emekli Orgeneral Kemal Yamak'a bunun nedeni olarak da iki ülke arasında yapılan anlaşmaları gösteriyor: "Amerikalıların yardım ve destek teklifinin o dönemlerde olduğunu ve bu nedenle fazla yadırganmadığımı zannediyorum. Zira ihtiyaç bizimdi.

⁵⁵ Kılıç, a.g.e., s. 43.

⁵⁶ Ganser, a.g.e., s. 394.

⁵⁷ Yalçın- Yurdakul, a.g.e., s. 37.

⁵⁸ Kılıç, a.g.e., s. 44.

⁵⁹ Kılıç, a.g.e., s. 44.

Bu kuruluş anında daha yukarı makamlarda yapıldığı anlaşılan bazı anlaşma ve mutabakatla, tıpkı diğer askeri kurum ve kuruluşlarda olduğu gibi, daireye de Amerika yardımından bazı özel malzeme ve silah desteği ile eğitim desteği de sağlanmıştır.”⁶⁰

4.2.2. Seferberlik Tetkik Kurulu'nun Özel Kadrosu

Sovyetler Birliği tehdidine karşı ve olası bir işgale karşı mücadele amacıyla NATO konsepti kapsamında kurulan Seferberlik Tetkik Kurulu çalışmalarına hemen başlamadı. Kadrolar hemen atanmadı. İlk önce beş kişilik bir ekip görevlendirildi.⁶¹ Seferberlik Tetkik Kurulu'nun başına komutan olarak 1953'te Tuğgeneral Daniş Karabelen atandı.⁶² Seferberlik Tetkik Kurulu'nun ilk komutanı olan Daniş Karabelen, Teşkilat-ı Mahsusa geleneğinden gelen bir askerdi. 1898'de İstanbul'da doğan Karabelen'in babası Mehmet Rasim de askerdi. Karabelen, Askeri Rüştüye'yi bitirdikten sonra Kuleli Askeri Lisesi'ne başladı. 17 yaşında okulu bitirdiğinde Birinci Dünya Savaşı şiddetli bir şekilde sürüyordu.

Liseyi bitirir bitirmez hemen Teşkilat-ı Mahsusa'nın Maltepe'deki kampında özel eğitim aldı.⁶³ Cephe gerisinde gerilla tarzı savaşı yürütmek için yetiştirilen bu subaylar askeri lisenin son sınıfları ile Harbiye'nin ilk sınıfları arasında yapılan sınavlarla seçiliyordu. Daniş Karabelen kendisini Seferberlik Tetkik Kurulu'nun başına getirecek gayri nizami harp tekniklerini Amerika'daki özel eğitimden önce Birinci Dünya Savaşı'nda Teşkilat-ı Mahsusa kamplarında öğreniyordu. Gerilla tarzı eğitimi de başarıyla bitirdikten sonra asteğmen olarak Filistin Cephesi'ne gönderildi ve 5. Ordu'da görevlendirildi. Burada hücum bölüğü komutanlığı yapan Karabelen, bir saldırıda yaralandı ve sonra da teğmenliğe terfi etti. Daha sonra Mustafa Kemal'in görev yaptığı Yıldırım Orduları Grup Komutanlığı'nın şifre bürosunda çalıştı. Birinci Dünya Savaşı'nın sona ermesinden sonra İstanbul'a döndü. Kurtuluş Savaşı yıllarında yeniden Teşkilat-ı Mahsusa'ya katıldı.⁶⁴ Maltepe'deki eğitim

⁶⁰ Kemal Yamac, Gölgede Kalan İzler ve Gölgeleşen Bizler, İstanbul: Doğan Kitap, 2005, s. 245.

⁶¹ Kılıç, a.g.e., s. 47.

⁶² Cemal Kutay, Beş Kıt'ada Bir Türk Paşası, Ankara: Avcıol Basım-Yayın, 1993, s. 87.

⁶³ Kutay, a.g.e., s. 88.

⁶⁴ Kutay, a.g.e., s. 85.

kampında bu kez öğretmen olarak görev yapıyordu. Bir süre sonra da Teşkilat-ı Mahsusa'nın liderlerinden Yenibahçeli Şükrü Oğuz'un yardımcısı oldu.

Anadolu'ya gizlice geçmek isteyenlere ekibiyle birlikte kılavuzluk yaptı. Karakol örgütünde aktif olarak çalıştı. Sonunda kendisi de Anadolu'ya geçti.⁶⁵ Kurtuluş Savaşı'nın bitmesi ve ardından Cumhuriyet'in kurulmasıyla seçkin subayların görevlendirildiği Çankaya'da Cumhurbaşkanlığı Muhafız Alayı Komutanlığı'na atandı. 1945'te de bu alayın komutanlığına atanan Karabelen, daha sonra albay rütbesine kadar Türkiye'nin değişik kentlerinde görev yaptı.

Karabelen ilk komando ve paraşüt birliklerinin de kurucusuydu.⁶⁶ Karabelen'in askeri özelliklerinin yanı sıra sporcu kimliği de çok ön plandaydı. Çok ünlü bir atletti. 1922'de Türkiye Sırıkatlama Şampiyonu'ydu. Ayrıca profesyonel bir futbolcuydu. Gittiği her kentte askeri futbol takımlarıyla birlikte sivil takımların oluşturulmasına hep ön ayak oldu.⁶⁷

Danış Karabelen'in komutan olarak atanmasından sonra Seferberlik Tetkik Kurulu'nun kadrosu oluşturulmaya başlandı. Seferberlik Tetkik kurulu'nun ilk kadrosu şu seçkin subaylardan oluşturuldu: İsmail Tansu, Rıza Vuruşkan, Remzi Atılgan, Ahmet Soylu, Cahit Vural, Ahmet Göçmez, Bedri Esen, Nurettin Öktem, Hüseyin Ömür, Recep Atasu, Şadi Demirbilek, Osman Nalbant, Mehmet Kızılsu, Sibkatullah Yalan, Cemal Akkan.⁶⁸

4.2.3. STK'nin Teşkilat Yapısı

Seferberlik Tetkik Kurulu'na seçilen subaylar detaylı çalışmalar sonucunda en başarılı askerler arasında seçiliyordu. 1955 yılından itibaren ise askerlik görevini yedek subay olarak yapan farklı dallardan eğitimli kişiler de seçilmeye başlandı. Yedek subaylar askerliklerini tamamladıktan sonra da burada görev yapmaya devam

⁶⁵ Kutay, a.g.e., s. 85.

⁶⁶ Kılıç, a.g.e., s. 48.

⁶⁷ Kutay, a.g.e., s. 87.

⁶⁸ Kılıç, a.g.e., s. 49.

etti.⁶⁹ Seferberlik Tetkik Kurulu'nun ana omurgasını subaylar oluşturuyordu. Ordunun en seçkin ve en gizli grubunda yer almaya başlayan bu subayların görev Sovyetler Birliği işgali durumunda cephe gerisinde aktif hale gelerek halkı direnişçilere karşı ayaklandırmak, Sovyetler Birliği ordusuna karşı sabotaj, suikast ve benzeri yıpratma eylemleri ile direnişe geçmekti.⁷⁰

Seferberlik Tetkik Kurulu'nda sadece seçkin subaylar değil siviller de görev yapıyordu. Bu siviller de ağırlıklı olarak antikomünist isimlerden seçiliyordu. Fransız dergisi Intelligence Newsletter'in 19 Aralık 1990 tarihli sayısında yer alan ve ABD Genelkurmay Başkanlığı tarafından 1949'da hazırlanan "Çok Gizli" ibareli belgelere göre bu sivil isimler daha çok milliyetçi gençler arasında seçilmesi önerisi getiriliyor.⁷¹

Bu siviller Seferberlik Tetkik Kurulu'nda görevli subaylar tarafından özel eğitime alınıyordu. İşgal durumunda silah kullanabilmeleri için. Seferberlik Tetkik Kurulu'nun kurucu isimleri arasında yer alan ve ilk Lojistik Şube Müdürü olan emekli Albay İsmail Tansu, bu sivillerin nasıl seçildiğini ve ne görev yaptıklarını şöyle anlatmakta: "Sivil uzantılar ülke işgal edilince kullanılmak üzere barış zamanından eğitilip bekletilirler. Görev alamazlar. Kopuk tespih taneleri gibi her yere dağılmışlardır. Türkiye'nin her yerindedirler. Savaşla beraber tespihin ipi bağlanır. Görev alırlar. Karı-koca aynı birimdedirler ama birbirlerinden haberleri yoktur. Herkes kendi görevini yapar."⁷²

Merkezi Ankara'da bulunan Seferberlik Tetkik Kurulu'nun ilk iki bölge başkanlığı İstanbul ve İzmir'de kuruldu. Daha sonra Kars, Çanakkale, Konya, Edirne, Samsun, Antalya, Elazığ bölge başkanlıkları da oluşturuldu. Bu bölge başkanlıkların başında birer albay getirildi.⁷³

Seferberlik Tetkik Kurulu, 1965'te yapılan değişiklikle Özel Harp Dairesi adını aldı. Seferberlik Tetkik Kurulu ise Özel Harp Dairesi içinde birim olarak faaliyetlerine devam etti. 1952 yılında küçük bir ünite olarak göreve başlayan Özel Harp Dairesi, Kore Savaşı'nın arından tugay seviyesine yükseltildi. Özel Harp

⁶⁹ Kılıç, a.g.e., s. 50.

⁷⁰ Kılıç, a.g.e., s. 52.

⁷¹ Kapsamlı Stratejik Görüşler, Intelligence Newsletter, 19 Aralık 1990.

⁷² İsmail Tansu, Aslında Hiç Kimse Uyumuyordu, Ankara: Minpa, 2004, s. 245.

⁷³ Kılıç, a.g.e., s. 54.

Dairesi adını aldığı anda ise tümen seviyesine yükseltildi. Özel Harp Dairesi, Soğuk Savaş boyunca askeri istihbarat olarak en etkin yapılardan biri oldu. Özel Harp Dairesi, varlığını Sovyetler Birliği'nin dağılmasının ve Soğuk Savaş'ın bitmesiyle birlikte 1992'de yerini Özel Kuvvetler Komutanlığı'na bıraktı.⁷⁴

4.3. Polis İstihbarat

4.3.1. İstihbarat Daire Başkanlığı'nın Kurulması

Soğuk Savaş döneminde Türkiye'nin üçüncü istihbarat teşkilatı Emniyet Genel Müdürlüğü'nün bünyesinde faaliyet yürüttü. Polis istihbarat, MİT ve Türk Silahlı Kuvvetleri'ne bağlı ilgili birimlerden sonra üçüncü büyük istihbarat teşkilatı oldu.

Kent yaşamının ortaya çıkmasıyla başlayan polis mesleği Türklerin kurduğu devletlerde de etkin olarak faaliyet yürüttü.⁷⁵ Ancak polis teşkilatının modern kimliğe kavuşması Osmanlı Devleti'nin son dönemlerinde oldu. Milli Mücadele döneminde polis teşkilatı adeta ikiye bölünmüştü. İstanbul'daki Polis Müdüriyeti Umumiyesi'nin faaliyetleri daha çok İstanbul'la sınırlıydı ve bu teşkilat daha çok padişah ve onun hükümetinin emrinde, işgalci düşman kuvvetlerinin baskı ve istekleri doğrultusunda çalışma yürüyordu. Ankara'daki teşkilat ise Milli Mücadele'nin yanında yer alarak bir yandan işgal kuvvetlerine diğer taraftan bu güçlerle hareket eden padişah ve hükümetine karşı mücadele ediyordu.⁷⁶

Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin kurulmasından iki ay sonra, 24 Haziran 1920'de Emniyeti Umumiye Müdürlüğü kuruldu. Müdürlük, 1 genel müdür, 1 genel müdür yardımcısı ile emniyet, seyrisefer, memurin şubelerinden ve 6 kişilik Teftiş Kurulu'ndan oluşan küçük bir kadro ile çalışmaya başladı. Milli Mücadele'nin başarılı olması ve İstanbul'un işgal kuvvetlerinden kurtarılmasının ardından, daha önce padişah ve onun kurduğu hükümetin denetiminde olan Polis Müdüriyeti

⁷⁴ Kılıç, a.g.e., s. 342.

⁷⁵ <http://www.egm.gov.tr/eskiturkpolis.asp> (Erişim Tarihi: 07.02.2011)

⁷⁶ <http://www.egm.gov.tr/tar.kurtulussavaspolis.asp> (Erişim Tarihi: 08.02.2011)

Umumiyesi, İstanbul Polis Müdürlüğü'ne dönüştürüldü. Sonra da Emniyeti Umumiye Müdürlüğü'ne bağlandı. Emniyeti Umumiye Müdürlüğü'nü oluşturma çalışmalarını Erzurum Milletvekili Durak Bey yürüttü. Durak bey, da daha sonra görevi Naci Bey'e devretti. 1923 yılında da Halit Bey Emniyet Genel Müdürlüğü görevine getirildi.⁷⁷

İçişleri Bakanlığı'na bağlı olan Emniyet Genel Müdürlüğü'nün yapılanması iki şekilde olmuştur: Merkez Teşkilatı ve Taşra Teşkilatı. Merkez Teşkilatı, Emniyet Genel Müdürlüğü'ne doğrudan bağlı daire başkanlıkları şeklinde yapılandırıldı. Taşra ise bütün illerde, il emniyet müdürlükleri şeklinde oluşturuldu. Merkez Teşkilatı'ndaki daire başkanlıklarının bazıları doğrudan Emniyet Genel Müdürlüğü'ne bağlı olmak ile birlikte diğerleri ise 5 adet emniyet genel müdür yardımcısına bağlı olarak hizmet vermektedir. Taşra teşkilatında ise illerin başında il emniyet müdürü bulunmakta ve ildeki bütün polis teşkilatları ve birimleri il emniyet müdürüne bağlı olmaktadır.

İç güvenlik hizmeti sunan Emniyet Genel Müdürlüğü'nü faaliyetlerinin başında istihbarat çalışmaları gelmektedir. İstihbarat Daire Başkanlığı, polis teşkilatının temel birimlerinden biridir. Bu dairenin görevi iç güvenlikle ilgili istihbarat çalışması yürütmektir. Polis istihbaratının temelleri 1937 yılında atıldı. 1937 yılında yayımlanan 3201 sayılı Emniyet Teşkilatı Kanunu gereği Önemli İşler Müdürlüğü kuruldu. Önemli İşler Müdürlüğü, ülkedeki siyasi olaylarla ilgili istihbarat çalışması yapıyordu.⁷⁸

4.3.2. Soğuk Savaş ve Polis İstihbarat

İkinci Dünya Savaşı'nın bitimi ve Soğuk Savaş'ın başlamasıyla Önemli İşler Müdürlüğü'nün hem adında hem de teşkilat yapılanmasında değişikliklere gidildi. Önemli İşler Müdürlüğü'nün adı 1951 yılında Özel Büro olarak değiştirildi. Doğrudan Emniyet Genel Müdürlüğü'ne bağlandı. Özel Büro'nun temel görevi ideolojik akımlar kontrespiyonaj ve her türlü kaçakçılık konularında haber

⁷⁷ <http://www.egm.gov.tr/tar.kurtulussavaspolis.asp> (Erişim Tarihi: 09.02.2011)

⁷⁸ Bedri Eryılmaz, Polis İstihbarat, Almanak 2005- Güvenlik Sektörü ve Demokratik Gözetim, İstanbul, TESEV Yayınları, 2005, s. 146.

toplamaktı. Özel Büro bu dönemde ağırlıklı olarak Sovyetler Birliği'nin etkisiyle ülke içinde yürütülen komünizm faaliyetleri hakkında istihbarat çalışmaları yürütüyordu.⁷⁹

Türkiye'nin NATO'ya üye olması ve Sovyetler Birliği tehlikesine karşı tüm istihbarat kurumlarının yeniden yapılanmasıyla birlikte polis istihbarat görevlileri için özel bir kurs açıldı. 1958 yılında açılan bu kursun adı "İstihbarat Elemanı Sevk, İdare ve İstihbarat Operasyonu Düzenleme"ydi. Amaç ülke içindeki komünistleri ve onların Sovyetler Birliği ile ilişkilerini takip etmektir. Bu amaçla Hatay, Ankara, İstanbul ve İzmir'de "Küçük Gruplar" oluşturularak istihbarat üniteleri teşkil edildi.

27 Mayıs 1960 tarihinde Türk Silahlı Kuvvetleri'nin yönetime el koyması, polis istihbaratı da derinden etkiledi. Yönetime el koyan subayların oluşturduğu Milli Birlik Komitesi, Özel Büro'yu kapatma kararı aldı. Komünizmle ilgili istihbarat çalışması yürütmek amacıyla oluşturulan küçük gruplar ise lağvedildi.⁸⁰ 27 Mayıs ihtilalinden bir süre sonra Önemli İşler Müdürlüğü yeniden aktif hale getirildi. Polis istihbaratının daha etkin çalışması amacıyla 1963'te Önemli İşler Müdürlüğü bünyesinde 10 ilde istihbarat grupları oluşturulması çalışması başlatıldı. Bu amaçla Önemli İşler Müdürlüğü tarafından hazırlanan ve 10 il emniyet müdürlüğüne gönderilen talimatla aranan şartlara sahip personelin seçilip gönderilmesi istendi ve bu seçilen personelin eğitimi için kurslar açıldı. Ardından da taşra birimlerinde "İstihbarat Kısmı" ya da "İstihbarat Büroları" kurulmuştur.

Önemli İşler Müdürlüğü, 1970'li yıllarda ciddi bir istihbarat teşkilatı kimliği kazandı. Bu yıllarda ülkede yaşanan siyasal cinayetler, olaylar ve ideolojik kavgalarla ilgili istihbarat çalışmaları yürüttü. Polisin istihbarat çalışmalarının artması nedeniyle Önemli İşler Müdürlüğü bir süre sonra yetersiz kalmaya başladı. Bu nedenle Önemli İşler Müdürlüğü, daire başkanlığı statüsüne yükseltilerek Önemli İşler Daire Başkanlığı adını aldı. Böylece hem personel sayısı arttı hem de Emniyet Genel Müdürlüğü'nün temel birimlerinden biri haline geldi.⁸¹

Önemli İşler Müdürlüğü'nün adı 1975'te İstihbarat Başkanlığı olarak değiştirildi. Birimin yaptığı göreve paralel olarak adında "istihbarat" kelimesi ilk kez

⁷⁹ Eryılmaz, a.g.e., s. 146.

⁸⁰ Eryılmaz, a.g.e., s. 146.

⁸¹ Eryılmaz, a.g.e., s. 147.

yer aldı.⁸² 1960'lı ve 1970'li yıllarda polis istihbaratta görev yapan seçkin polisler de tıpkı Özel Harp Dairesi'nde olduğu gibi Soğuk Savaş konseptine göre eğitim almaları için ABD ve İngiltere'ye gönderildi. Bu ülkelerde 1 ile 3 yıl arasında eğitim alan polisler dönüşlerinde daha etkin görevlerde yer almaya başladı.

Polis istihbaratın adı 1983'te bu kez İstihbarat Daire Başkanlığı olarak değiştirildi. İstihbarat Dairesi Başkanlığı da tıpkı Emniyet Genel Müdürlüğü gibi merkez ve taşra birimlerinden oluşturuldu. İllerde il emniyet müdürlükleri bünyesindeki istihbarat birimlerine, istihbarat hizmetleri yerine getirme görevi verildi. Emniyet Genel Müdürlüğü'ne doğrudan bağlı olarak faaliyet gösteren İstihbarat Dairesi Başkanlığı'nın hangi kurallara göre istihbarat çalışması yürüteceği 1989 yılında, Soğuk Savaş'ın bitimine doğru kanunlarla düzenlendi. İstihbarat Daire Başkanlığı, 3201 sayılı Emniyet Teşkilatı Kanunu'na göre düzenlenen ve 13 Şubat 1989 tarihinde çıkartılan yönetmelik hükümlerine uygun olarak yeniden yapılandırıldı. Polis Vazife ve Selahiyet Kanunu'nda ise polisin istihbarat görevi şöyle tanımlandı: "Polis, Devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğüne, Anayasal düzenine ve genel güvenliğine dair önleyici ve koruyucu tedbirleri almak, emniyet ve asayişini sağlamak üzere, ülke seviyesinde istihbarat faaliyetlerinde bulunur, bu amaçla bilgi toplar, değerlendirir, yetkili mercilere veya kullanma alanına ulaştırır. Devletin diğer istihbarat kuruluşlarıyla işbirliği yapar."⁸³

⁸² <https://www.egmidb.gov.tr/index.php?page=establishment&act=history> (Erişim Tarihi: 12.02.2010)

⁸³ Eryılmaz, a.g.e., s. 147.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Türklerde istihbaratın tarihi çok eskilere dayanmaktadır. İlk istihbarat faaliyetlerine ilişkin bilgiler yerleşik hayata geçtikleri Orta Asya'ya kadar dayanmaktadır. Orta Asya'da espionaj yani casusluk faaliyetlerini yürüten elemanlara Çaşut deniliyordu. Bu dönemde Türk devletleri daha çok Çinlilerin istihbarat çalışmalarına maruz kalıyordu. Bu istihbarat çalışmaları ise daha çok dini nitelikliydi. Zamanla istihbarata verilen önem gittikçe arttı. Büyük Selçuklu Devleti'nde içinde çok sayıda görevlinin yer aldığı bir istihbarat ağı oluşturuldu. Diğer Türk devletlerinden kalan istihbarat geleneğini Osmanlı Devleti de sürdürdü. Osmanlı Devleti'nde istihbarat ve espionaj faaliyetleri uç beyliğin kuruluş döneminde vardı.

Osmanlı Devleti'nde modern nitelikteki istihbarat faaliyetleri, büyük ölçüde Batılılaşma olgusunun etkisiyle biçimlendi. Osmanlı'nın gerileme ve yükselme devrinde imparatorluğun içinde bulunduğu olumsuz koşulların en önemli nedenlerinden birinin istihbarat eksikliği olduğu düşünülmüştür. Bu amaçla modern istihbarat teşkilatı, Fransız Gizli Polis Teşkilatı örnek alınarak oluşturuldu. On dokuzuncu yüzyıl ortalarında, ilk kez Sultan Abdülmecit döneminde, Balkanlar'daki muhtemel ayaklanmaları gözlemek ve merkeze bildirmek amacıyla modern tarzda gizli bir teşkilat kuruldu.

Türk istihbarat tarihinin ilk organize istihbarat teşkilatı ise II. Abdülhamit döneminde faaliyete başlamıştır. "Yıldız" adlı verilen bu istihbarat teşkilatı, 1880 yılında kurulmuş ve II. Meşrutiyet'in ilan edildiği 1908 tarihine kadar varlığını sürdürmüştür. Daha sonra Teşkilat-ı Mahsusa'nın oluşumunda da rol oynayan bu örgüt, gerek imkânların sınırlı oluşu, gerekse de ülke içi karışıklıktan ötürü "içe dönük" bir istihbarat tarzını benimsemiştir.

İttihat ve Terakki Partisi'nin iktidara gelmesiyle birlikte Yıldız teşkilatının yerini Teşkilat-ı Mahsus'a almıştır. Türk milli istihbaratının temelleri Teşkilat-ı

Mahsusa örgütü ile atıldığı kabul edilmektedir. Yıkılışına dek, “ümmeçilik” olgusunu birleştirici unsur olarak kullanıp varlığını sürdüren Osmanlı İmparatorluğu’ndaki gizli örgütlerin aksine Teşkilat-ı Mahsusa, ulus devletin milli istihbarat örgütü gibi durmaktadır. Bu kimliği nedeniyle Osmanlı İmparatorluğu’ndan ziyade Cumhuriyet’in örgütü niteliğinde olduğu düşünülebilir. İttihat ve Terakki’nin askeri hüviyetinin sirayet etmesi nedeniyle Teşkilat-ı Mahsusa, askeri istihbaratın öncelikli olduğu bir yapılanma içerisine gitmiştir. Teşkilat, hem istihbarat yapmayı hem de bu istihbaratlar doğrultusunda operasyon düzenleme çalışma tarzını benimsemiştir. Bu amaçla teşkilatın, gerilla taktiğiyle mücadele yürüten küçük askeri birlikleri vardır. Hindistan’dan Afrika’ya, Ortadoğu’dan Balkanlara, Arap Yarımadası’ndan Orta Asya’ya kadar uzanan çok geniş bir coğrafyada faaliyet yürüten Teşkilat-ı Mahsusa, Birinci Dünya Savaşı’nın ardından faaliyetlerine son vermiştir.

Milli Mücadele döneminde ise işgal kuvvetlerine karşı istihbarat yapacak ve direnişi örgütleyecek gruplar oluşturulmuştur. Bu gruplardan bazılarının Milli Mücadele’nin başarıya ulaşmasında büyük rol oynadıkları bilinmektedir. İşgal kuvvetlerinin gözetimi altındaki Osmanlı depolarından sağladıkları silah, cephane ve mühimmatı başarı ile Anadolu’ya ulaştırmışlardır. Özellikle İngilizlerin faaliyetleri hakkında istihbarat toplamak için çok çaba sarf etmişlerdir. Kurtuluş Savaşı yıllarında işgal kuvvetlerine karşı istihbarat faaliyetleri yürüten teşkilatlar olarak; Karakol Cemiyeti, Zabitan Grubu, Hamza ve Mim Mim Grubu ön plana çıkmıştır.

Görüldüğü gibi Kurtuluş Savaşı yıllarında istihbarat çalışmaları daha ziyade küçük gruplar aracılığıyla yürütülmüştür. Ancak Cumhuriyet’in kurulmasıyla birlikte Türkiye yabancı istihbarat örgütlerinin faaliyetlerinin çok yoğun olarak gözlendiği bir ülke haline gelir. Bu dönemde istihbarat faaliyetleri ağırlıklı olarak Türk Silahlı Kuvvetleri’ne bırakılmıştır. Bu görevi Genelkurmay İstihbarat Dairesi ve Ordu Müfettişlikleri yürütmüştür.

Ancak genç Türkiye Cumhuriyeti’nin henüz modern ve Batılı devletlerin sahip olduğu şekilde bir istihbarat teşkilatı yoktur. Türkiye’nin modern bir istihbarat örgütüne kavuşması yönündeki ilk çalışmalar ise Mustafa Kemal Atatürk’ün talimatı doğrultusunda başlatılmıştır. Çalışmaları Genelkurmay Başkanı Fevzi Çakmak yürütmüştür. Çalışmalar sonucunda 6 Ocak 1926 tarihinde Cumhuriyet döneminin

ilk istihbarat örgütü olan Millî Emniyet Hizmeti Riyâseti kurulmuştur. Milli Emniyet Hizmeti, hem okunuşu kolay olsun hem de teşkilatın ismi deşifre olmasın diye MAH veya MEH diye anılmıştır. Tüm istihbarat faaliyetlerini yürütme görevi Milli Emniyet Hizmeti'ne verilmiştir. MAH'ın kurulmasında Almanya'dan yardım istenir. Bu amaçla Birinci Dünya Savaşı'ndan önce ve savaş döneminde Alman Genelkurmay İstihbarat Servisi'nin başına bulunan Albay Walther Nicolai ile temasa geçilir. Türkiye'ye davet edilen Walther Nicolai, MAH'ın organizasyonun kurması için istihbarat planlarıyla gelir. Diğer taraftan çekirdek bir kadro, eğitim için Almanya'ya gönderilir. Albay Walther Nicolai, iki ay boyunca Türkiye'de kalmış ve İstanbul ve Ankara'da MAH'ın kadrosuna istihbarat eğitimi vermiştir.

Ancak MAH gizli bir istihbarat teşkilatıydı. Gizliliği, kuruluşundan 17 yıl sonra, İkinci Dünya Savaşı sürerken, ortadan kaldırılmıştır. MAH, 29 Haziran 1943 tarihinde yürürlüğe giren bir kanunla Başbakanlığa bağlanmıştır. Bu kanunla teşkilatın adı Millî Emniyet Hizmetleri olarak değiştirilmiştir.

MAH, kuruluşundan İkinci Dünya Savaşı'na kadar ağırlıklı olarak yabancı devletlerin Cumhuriyet'e yönelik casusluk girişimlerine, Osmanlı hanedanı mensupları ve taraftarlarının faaliyetleri ile bölücü olarak nitelendirilen çalışmalara karşı mücadele etmiştir. İkinci Dünya Savaşı'nda sırasında savaşa katılan ülkelerin istihbarat örgütleri arasında da adeta savaşlar yaşanır. Türkiye, Sovyetler Birliği'ne yakın olması nedeniyle istihbaratçıların cirit attığı bir ülke haline gelmiştir. En çok Sovyetler Birliği, Alman ve İngiliz istihbaratçıların Türkiye'de faaliyet yürüttüğü bilinmektedir. Türkiye görünürde savaştaki tarafsızlık tutumunu istihbarata da yansıtmaya çalışırken Alman istihbarat servisi çalışanları daha rahat çalışma ortamı bulmuşlardır. Ama MAH, Türkiye ile ilgili faaliyetlere bulaşmayanlara genellikle müdahale etmemiştir.

İkinci Dünya Savaşı'nın bitişi ise yeni bir dünya düzeninin habercisi olur. Dünyanın siyasal güç dengesi değişir. Çift kutuplu bir dünya oluşmuştur. Savaştan sonra iki büyük güç ortaya çıkar: ABD ve SSCB. Diğer ülkeler ise ağırlıklı olarak bu iki ülke etrafında kümelenmiştir. Bir tarafta Sovyetler Birliği'nin liderliğindeki Doğu bloğu diğer taraftan ABD ve İngiltere'nin başını çektiği Batı ittifakı. Hem ABD hem de Sovyetler Birliği, bu Soğuk Savaş döneminde yeni bir istihbarat kurgusuna yönelirler.

Türkiye ise Soğuk Savaş döneminde Batı ittifakı içinde yer almıştır. Sovyetler Birliği tehdidine karşılık ABD ile müttefik haline gelmiştir. Türkiye, ABD ve Batı ittifakı için hayati önem taşımıştır. ABD, bu amaçla Türkiye'ye hem askeri hem de ekonomik alanlarında yardımlara yönelmiştir. Sovyetler Birliği tehdidi nedeniyle Türkiye de ilişkileri geliştirmiştir. Türk-ABD ilişkilerinin gelişmesi en çok Türkiye'nin istihbarat kurgusunu etkilemiştir. ABD'nin de desteğiyle istihbarat teşkilatı MAH'ın yapısında değişikliklere gidilmiştir. İkinci Dünya Savaşı'nın sonuna kadar MAH, espionaj, Kontr Espionaj ve teknik destek olmak üzere üç ana birimden oluşmaktadır. 1954'te iki temel bölüm daha eklenir; bunlar tamamen komünizm ile mücadele amacıyla kurulan Kontr-Komünizm ve Güvenlik bölümleridir. MAH'ın şubelerinin bulunduğu il sayısında artışa gidilmiştir.

İlişkilerin gelişmesi sonucunda Sovyetler Birliği'ne ve komünizm tehlikesine karşı istihbarat sağlanması amacıyla MAH ile ABD'nin istihbarat servisi CIA ortak çalışmalar yürütmeye başlamıştır. Türkiye, ABD'li istihbaratçılar için önemli bir üs haline gelmiştir. Diğer taraftan ABD istihbarat sistemini öğrenmeleri için özel bir ekip bu ülkeye gönderilmiştir. Bu özel ekip, bir yıl boyunca ABD'nin istihbarat sistemi hakkında bilgi sahibi olur. ABD'nin dış istihbaratını yürüten CIA'nın çalışmalarını yakından takip ederler. Burada yeni istihbarat teknikleri ve teknolojileri hakkında da kurs görürler. Bu ekibin Türkiye'ye dönmesiyle birlikte ABD'de öğrendiklerini diğer istihbarat çalışanlarına aktarmaları için İstanbul Emirgan'da İstihbarat Okulu kurulur. Yine ABD'nin desteğiyle istihbarat dünyasında yeni yeni gelişmekte olan dinleme faaliyetleri için de İstanbul Beyoğlu'nda Dinleme Merkezi oluşturulur.

Tüm bunların sonunda Türkiye'nin istihbarat teşkilatı MAH Alman ekolünden Amerikan ekolüne geçiş yapar. MAH, Almanlardan yardım istenilmesi sonucunda Prusya ekolü denilen sisteme göre kurulmuş ve bu tarzda istihbarat çalışması yürütmüştür. Türk-ABD ilişkilerinin gelişmesiyle bu ekol terk edilmiştir.

Bu dönemde Türkiye için MAH artık yetersiz kalmaktadır. İstihbarat savaşlarının yaşandığı bu dönemde daha güçlü bir istihbarat teşkilatı için 1965 yılında MAH'ın adı Milli İstihbarat Teşkilatı olarak değiştirilerek yeniden yapılanmaya gidilir. Bu değişimle birlikte istihbarat teşkilatına yasal statü kazandırılır.

ABD ile ilişkilerin gelişmesinin ardından Türkiye'nin istihbarat kurgusunu etkileyen ikinci önemli gelişme ise 1952'de NATO'ya üye olmasıdır. Türkiye'nin Sovyetler Birliği bloğuna karşı oluşturulan NATO'ya dâhil olması önce MAH ve MİT'in istihbarat anlayışında farklılıklara yol açar. Ancak NATO'ya katılım en çok etkisini askeri istihbaratta gösterir. Cumhuriyet'in kuruluşundan itibaren Türk Silahlı Kuvvetleri istihbarat alanında önemli bir yer tutmaktadır. Genelkurmay Başkanlığı'na bağlı İstihbarat Daire Başkanlığı'nın yanı sıra Kara, Deniz ve Hava Kuvvetleri'nin de bünyesinde istihbarat birimleri mevcuttur. Soğuk Savaş döneminde bu askeri istihbarat birimlerindeki değişimin yanı sıra Genelkurmay Başkanlığı'na bağlı yeni yapıların oluşturulması yoluna gidilir. Bu yeni yapıların kaynağı ise NATO'dur.

ABD ve İngiltere'nin öncülüğünde olası bir Sovyetler Birliği işgali ve komünizm tehlikesine karşı NATO üyesi ülkelerde, o ülkelerin silahlı kuvvetleri ve istihbarat kuruluşlarının bünyesinde peş peşe gizli yapılar oluşturulur. Temel amaç ise bu işgal gerçekleştiği takdirde halkla birlikte direniş oluşturmaktır. Türkiye'de ise Seferberlik Tetkik Kurulu bu amaçla 1952'de kurulmuştur. Genelkurmay İkinci Başkanlığı'na bağlı kurulan Seferberlik Tetkik Kurulu'nun da ihtiyaçları, NATO üyesi diğer ülkelerde olduğu gibi, ABD tarafından karşılanmıştır.

Seferberlik Tetkik Kurulu'na seçilen subaylar detaylı çalışmalar sonucunda en başarılı askerler arasında seçilmektedir. Seferberlik Tetkik Kurulu'nun ana omurgasını subaylar oluşturmaktadır. Ordunun en seçkin ve en gizli grubunda yer almaya başlayan bu subayların görev Sovyetler Birliği işgali durumunda cephe gerisinde aktif hale gelerek halkı direnişçilere karşı ayaklandırmak, Sovyetler Birliği ordusuna karşı sabotaj, suikast ve benzeri yıpratma eylemleri ile direnişe geçmektir. Seferberlik Tetkik Kurulu'nda sadece seçkin subaylar değil siviller de görev yapmaktadır. Bu siviller de ağırlıklı olarak antikomünist isimlerden seçilmiştir. Seferberlik Tetkik Kurulu da, MAH'ın adının MİT olarak değiştirildiği 1965'te Özel Harp Dairesi adını almıştır.

Soğuk Savaş döneminde MİT ve Özel Harp Dairesi'nin yanı sıra iç güvenlik hizmeti sunan Emniyet Genel Müdürlüğü'nün istihbarat yapısı da değişikliğe uğrar. Soğuk Savaş'ın başlamasıyla birlikte polis teşkilatı bünyesinde istihbarat faaliyeti yürüten birim olan Önemli İşler Müdürlüğü'nün adı Özel Büro olarak değiştirilir.

Sonra yeniden Önemli İşler Müdürlüğü, ardından İstihbarat Daire Başkanlığı adını alır. Soğuk Savaş döneminde polis istihbarata verilen temel görev ideolojik akımlara karşı kontrespiyonaj yürütmektir. Polis istihbarat, bu dönemde ağırlıklı olarak Sovyetler Birliği'nin etkisiyle ülke içinde yürütülen komünizm faaliyetleri hakkında istihbarat çalışmaları yürüttür.

Bu tez çalışmasından anlaşılacağı üzere; Türk istihbarat tarihinde iki kırılma dönemi mevcut. Birincisi Osmanlı İmparatorluğu'nun son dönemidir. Reform hareketleriyle birlikte bugünkü istihbarat yapısının temellerini oluşturan, modern tarzdaki istihbarat teşkilatları kurulmuştur. İkincisi kırılma noktası ise bu çalışmanın ana omurgasını oluşturan Soğuk Savaş döneminde yaşanmıştır.

İkinci Dünya Savaşı'nın ardından ortaya çıkan ekonomik, sosyal, siyasi ve askerî değişimler ile Amerika Birleşik Devletleri ve Sovyetler Birliği arasındaki Soğuk Savaş olgusu Türkiye'nin istihbarat sistemini önemli ölçüde değiştirmiştir. Bu dönemde Türkiye'de yeni ve farklı bir istihbarat kurgusu oluşmuştur. Tamamen Soğuk Savaş konseptine göre şekil almıştır. Bu değişimde ABD ve NATO'nun önemli rolü vardır. Türkiye'nin NATO'ya üye olduğu 1952 yılından Sovyetler Birliği'nin çöktüğü 1990 yılına kadar istihbarat MAH ve devam olarak kurulan Milli İstihbarat Teşkilatı'nın, askeri istihbarat ve Özel Harp Dairesi'nin ve polis istihbaratın pek çok faaliyetinde ABD'nin gizli Sovyet politikaları ve komünizmle savaş konseptinin izleri mevcuttur.

Bu izler Sovyetler Birliği'nin çökmesinin ve Soğuk savaş'ın bitmesinin üzerinden 20 yıl geçmesine karşın etkisini kısmı olarak sürdürmektedir. Milli İstihbarat Teşkilatı, ağırlıklı olarak bugün bile o dönemde yapılan yasalarla yönetilmektedir. Polis istihbarat da o dönemden kalan yasalarla faaliyet yürütmekte. Özel Harp Dairesi'nin ise 1992 yılında adı ve yapısı değiştirildi. Özel Kuvvetler Komutanlığı adını aldı ve yıllardır Güneydoğu'da terörle mücadelede etkin görev almaktadır.

KAYNAKLAR

- Arcayürek, C.** (1989). Darbeler ve Gizli Servisler. İstanbul: Bilgi Yayınevi.
- Arıklı, E.** (Genel Yayın Yönetmeni). (1974). Casusluk Tarihi Ansiklopedisi, Cilt 1. İstanbul: Artel Yayınevi.
- Armağanoğlu, F.** (1992). 20.Yüzyıl Siyasi Tarihi (1914-1980) Cilt 1. Ankara: İş Banksı Kültür Yayınları.
- Aydın, M.** (1990). Milli Mücadele Yıllarında T.B.M.M. Lehinde İstanbul'da Faaliyet Gösteren Gizli Bir Grup: Zabitan Grubu. Ankara: Ankara Üniversitesi, Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi, Sayı 1.
- Barron, J.** (1974). KGB. İstanbul: Nebioğlu Yayınları.
- Devlet İstihbarat Hizmetleri ve Millî İstihbarat Teşkilâtı Kanunu.** (1983). Ankara: Resmi Gazete, Cilt 22, Sayı: 18210.
- Erhan, E.** (2008). ABD ve NATO'yla İlişkiler, Türk Dış Politikası, Cilt 1, Baskın Oran (Ed.). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Eroğlu, H.** Klasik Dönemde Osmanlı Devleti'nin İstihbarat Stratejileri, 02.12.2010, <http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/18/30/211.pdf>
- Eryılmaz, B.** (2005). Polis İstihbarat, Almanak 2005- Güvenlik Sektörü ve Demokratik Gözetim. İstanbul: TESEV Yayınları.
- Fahri, M.** (1966). Amerikan Harp Doktrinleri. İstanbul: Yön Yayınları.
- Ganser, D.** (2005). NATO'nun Gizli Orduları. İstanbul: Güncel Yayıncılık.
- Giray, M.** (1962). İstanbul'un İşgalinde Gizli Bir Teşkilat, Karakol Cemiyeti. İstanbul: Yakın Tarihimiz, Sayı 1.
- Gökyay, O. Ş.** (1973). Dedem Korkut'un Kitabı. İstanbul: MEB Yayınları.
- Güldemir, U.** (1992). Texas Malatya. İstanbul: Bilgi Yayınevi.

Güney, P. (2006). Marshall Planı: Avrupa Birliği'nin İnşasında Amerikan Harcı. Ankara: Avrupa Çalışmaları Dergisi, Cilt 5.

Himmetoğlu, H. (1975). Kurtuluş Savaşı'nda İstanbul ve Yardımları, Cilt 1. İstanbul: Ülkü Matbaası.

İlter, E. (2002). Milli İstihbarat Teşkilatı'nın Tarihçesi: Milli Emniyet Hizmetleri Riyaseti (M.E.H/MAH). Ankara: MİT Basım Evi.

Kapsamlı Stratejik Görüşler, Intelligence Newsletter, 19 Aralık 1990.

Kayar, M. (2003). Türk-Amerikan İlişkilerinde Irak Sorunu. İstanbul: IQ Kültür Sanat Yayınları.

Kılıç, E. (2008). Özel Harp Dairesi. İstanbul: Turkuvaz Yayınları.

Kuloğlu, A. (2004). 21. Yüzyılın Başlangıcında NATO, Avrupa ve Türkiye-21.Yüzyılda Türk Dış Politikası, (Ed.) İdris Bal. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

Milli İstihbarat Teşkilatı Kanunu. (1965). Resmi Gazete, Sayı 12055.

Müller, L. (1992). Gladio, İstanbul: Pencere Yayınları.

Nizamülmülk.(1990). Siyasetname. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.

Orkun, H. N. (1986). Eski Türk Yazıtları. Ankara: TTK Yayınları.

Örtülü Ödenek Davası Duruşma Tutanağı, (1960). Yassıada Mahkemesi, 1960/21 Esas Numaralı.

Özdemir, H. (1989). Rejim ve Asker. İstanbul: Afa Yayınları.

Özkan, T. (2004). MİT'in Gizli Tarihi. İstanbul: Alfa Yayınları.

Papandreou, A. (1977). Namlunun Ucundaki Demokrasi. İstanbul: Üçüncü Dünya Yayınları.

Pehlivanlı, H. (1992). Kurtuluş Savaşı İstihbaratında Askeri Polis Teşkilatı. Ankara: Genelkurmay Başkanlığı Yayınları.

Sander, O. (1979). Türk-Amerikan İlişkileri (1947-1964). Ankara: Ankara Üniversitesi SBF Yayınları

(1998). Siyasi Tarih (1918-1994). Ankara: İmge.

(1998) Türkiye'nin Dış Politikası, Der. Melek Fırat. Ankara: İmge.

Sönmezoğlu, F. (2002). Uluslararası İlişkilere Giriş. İstanbul: Der Yayınları.

Şapolyo, E. P. (1967). Mustafa Kemal Paşa ve Milli Mücadelenin İç Alemi. İstanbul: İnkılap Kitapevi.

Tansu, İ. (2004). Aslında Hiç Kimse Uyumuyordu. Ankara: Minpa.

Tansu, S. N. (1957). Hüsamettin Ertürk- İki Devrin Perde Arkası. İstanbul: Sebil Yayınevi.

Tevetoğlu, F. (1991.) Milli Mücadele Yıllarındaki Kuruluşlar. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.

Tunçbilek, T. (1987). ABD, Emperyalizm ve CIA. İstanbul: Tekin Yayınevi.

Türkiye Büyük Millet Meclisi Tutanak Dergisi. (1965). Dönem I, Cilt 37.

TBMM Temsilciler Meclisi Tutanak Dergisi (1961). Cilt 6.

Uslu, N. (2000). Türk- Amerikan İlişkileri. Ankara: 21. Yüzyıl Yayınları.

Willan, P. (1991). The Puppetmasters. Londra: Constable Co.

Yalçın, S., Yurdakul, D. (2004). Baypipa. İstanbul: Doğan Kitap.

Yamak, K. (2005). Gölgede Kalan İzler ve Gölgeleşen Bizler. İstanbul: Doğan Kitap.

Yılmaz, S. (2008). Güç ve Politika. İstanbul: Alfa Yayınları.

Yeşilbursa, B. K. (2000). İngiltere ve Amerika'nın Ortadoğu Savunma Projeleri ve Türkiye (1950–1954). Ankara: Bizim Büro Yayınevi.

<https://www.cia.gov/kids-page/6-12th-grade/operation-history/history-of-the-cia.html> (Erişim Tarihi: 10.10. 2010)

http://www.mit.gov.tr/tarihce/birinci_bolum_B.html (Erişim Tarihi: 12.12. 2010)

<http://www.fbi.gov/about-us/history> (Erişim Tarihi: 25.01.2011)

<https://www.cia.gov/kids-page/6-12th-grade/operation-history/history-of-the-cia.html> (Erişim Tarihi: 25.01.2011)

http://www.mit.gov.tr/tarihce/ikinci_bolum_D4.html#D5 (Erişim Tarihi: 21.01.2011)

http://www.mit.gov.tr/tarihce/ikinci_bolum_F.html (Erişim Tarihi: 01.02.2011)

http://www.mit.gov.tr/tarihce/ikinci_bolum_F.html (Erişim Tarihi: 10.02.2011)

http://www.mit.gov.tr/tarihce/ikinci_bolum_F.html (Erişim Tarihi: 02.02.2011)

<http://www.mit.gov.tr/kanun.html> (Erişim Tarihi: 12.02.2011)

<http://www.egm.gov.tr/eskiturkpolis.asp> (Erişim Tarihi: 07.02.2011)

<http://www.egm.gov.tr/tar.kurtulussavaspolis.asp> (Erişim Tarihi: 08.02.2011)

<http://www.egm.gov.tr/tar.kurtulussavaspolis.asp> (Erişim Tarihi: 09.02.2011)

<https://www.egmidb.gov.tr/index.php?page=establishment&act=history> (Erişim Tarihi: 12.02.2010)

ÖZGEÇMİŞ

28.02.1979 günü Ardahan'da doğdum. İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Gazetecilik Bölümü mezunuyum. 1999-2006 yılları arasında Cumhuriyet Gazetesi'nde çalıştım. 2006-2008 yılları arasında ise Sabah Gazetesi'nde yazılar yazdım. Yaklaşık üç yıldır ise Habertürk TV'de çalışıyorum.

Ağırlıklı olarak suç, istihbarat ve yolsuzluk üzerine haberler, araştırmalar yaptım, yazılar yazdım. 2003 yılında futbol ile organize suç örgütlerinin ilişkisini anlattığım "Kirli Kramponlar", 2007'de "Özel Harp Dairesi", 2009'da ise yakın tarihteki siyasal cinayetleri konu edindiğim "Türkiye'nin Faili Meçhul Tarihi" kitabını yazdım.